

Nr 86

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag om hemförsäljning m. m.; given Stockholms slott den 19 mars 1971.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över justitieärenden och lagrådets protokoll, föreslå riksdagen att bifalla det förslag om vars avlåtande till riksdagen föredraganden hemställt.

Under Hans Maj:ts

Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro,

enligt Dess nådiga beslut:

BERTIL

CARL LIDBOM

Propositionens huvudsakliga innehåll

Propositionen innehåller förslag till lag om hemförsäljning m. m. Lagen ger konsument möjlighet att frånträda vissa köp- eller s. k. abonnemangsavtal som har ingåtts i hans bostad eller under andra likartade förhållanden genom att inom en vecka — ”ångerveckan” — skriftligen meddela säljaren att han frånträder avtalet.

Den föreslagna lagen gäller vid yrkesmässig försäljning av lös egendom för enskilt bruk, under förutsättning att köparen avger eller antar anbud vid sammanträffande med säljaren eller dennes ombud i köparens bostad eller i övrigt på annan plats än säljarens eller ombudets fasta försäljningsställe. Lagen gäller under motsvarande förutsättningar också i fråga om vissa avtal varigenom en näringsidkare åtar sig att fortlöpande tillhandagå en konsument med tjänster. Om ett köpeavtal ingås och fullgörs på ömse sidor vid sammanträffandet, är lagen inte tillämplig.

För att köparen skall få kännedom om sin rätt att frånträda avtalet, skall säljaren vid sammanträffandet lämna honom underrättelse om hans rättigheter enligt den nya lagen. Underrättelsen skall lämnas och kvitteras på fastställt formulär. Iakttas inte dessa bestämmelser blir konsumenten över huvud taget inte bunden av sin beställning.

Har köparen frånträtt avtalet skall i princip vardera parten lämna

tillbaka vad han har mottagit. Har säljaren inte hämtat godset inom tre månader, tillfaller det köparen utan kostnad.

Lagen innehåller också en bestämmelse som slår fast, att om köparen har lämnat anbud till ombud för säljaren, han normalt skall ha rätt att utgå från att ett antagande svar från säljaren avser det av ombudet mottagna anbudet. Det betyder bl. a. att även om det vid sidan av en skriftlig beställning har förekommit muntliga utfästelser från ombudets sida, säljaren blir bunden av dessa, om han inte i sitt svar uttryckligen anger att detta inte omfattar utfästelserna eller det uppenbart framgår av omständigheterna att svaret inte överensstämmer med köparens anbud. Den rätt ombudet sålunda har att mottaga även muntliga anbud från köparen kan inte begränsas av säljaren genom klausul i ordersedel eller på annat sätt.

Den nya lagen föreslås träda i kraft den 1 juli 1971.

Förslag till

Lag om hemförsäljning m. m.

Härigenom förordnas som följer.

1 § Denna lag äger tillämpning vid yrkesmässig försäljning av lös egendom, som är avsedd huvudsakligen för enskilt bruk, i fall då köparen avger anbud eller svar på anbud vid sammanträffande med säljaren eller ombud för denne i köparens bostad eller eljest på annan plats än säljarens eller ombudets fasta försäljningsställe.

Lagen gäller under motsvarande förutsättningar även i fråga om näringsidkares åtagande att mot vederlag fortlöpande tillhandagå någon med underhåll eller tillsyn av egendom, undervisning eller andra liknande tjänster.

I fråga om avtal, som slutes och på ömse sidor fullgöres vid sammanträffandet, gäller lagen endast om köparen betalar köpeskillingen eller del därav med användande av kreditbevis eller med belopp som han erhåller som lån av säljaren eller genom dennes förmedling.

2 § Köparens anbud eller svar är gällande mot honom endast om han av säljaren eller dennes ombud vid sammanträffandet mottager en särskild handling, varigenom han erinras om sina rättigheter enligt denna lag, och bekräftar mottagandet genom sin underskrift på ett exemplar av handlingen. Det exemplar som överlämnas till köparen skall vara åtföljt av blankett för meddelande enligt 4 §.

Konungen eller myndighet som Konungen bestämmer fastställer formulär till handling och blankett som avses i första stycket.

3 § Har köparen avgivit anbud till ombud för säljaren och meddelar säljaren, att han antager anbudet, skall han anses ha godtagit anbudet sådant det framförts till ombudet, om ej annat uttryckligen anges eller uppenbart framgår av omständigheterna.

Säljaren kan ej med verkan mot köparen inskränka den rätt för ombudet att mottaga anbud som följer av första stycket.

4 § Köparen kan frånträda sitt anbud eller svar genom att överlämna eller med post eller telegraf avsända skriftligt meddelande härom till säljaren inom en vecka, räknat från dagen för sammanträffandet. Har köparen i fall som avses i 1 § första stycket mottagit godset eller del därav, är hans rätt att frånträda anbudet eller svaret beroende av att han håller godset tillgängligt för säljaren i väsentligen oförändrat och oförminskat skick. Han står dock icke utan för att godset av våda förstöres, försämras eller minskas eller undergår förändring endast genom sin egen beskaffenhet eller till följd av åtgärd som varit nödvändig för undersökning av godset.

5 § Frånträder köparen sitt anbud eller svar enligt 4 §, åligger det säljaren att inom tid som skäligen åtgår för godsets avhämtande återställa

vad han kan ha mottagit av vederlaget. Köparen har rätt att hålla godset inne till dess säljaren har fullgjort sin betalningsskyldighet. Avhämtas ej godset inom tre månader efter sammanträffandet, tillfaller godset köparen utan vederlag.

Återgår avtal om tillhandahållande av tjänst, skall den omständigheten att säljaren redan utfört viss del av sitt åtagande icke befria honom från skyldigheten att betala åter vad han uppburit.

6 § Villkor, varigenom köparens rättigheter enligt denna lag inskränkes, är ogiltigt.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1971.

Utdrag av protokollet över justitieärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet på Stockholms slott den 5 februari 1971.

Närvarande: Statsministern PALME, ministern för utrikes ärendena NILSSON, statsråden STRÄNG, ANDERSSON, HOLMQVIST, ASP-LING, SVEN-ERIC NILSSON, LUNDKVIST, MYRDAL, ODHNOFF, WICKMAN, MOBERG, BENGTTSSON, NORLING, LÖFBERG, LIDBOM, CARLSSON, FELDT.

Statsrådet Lidbom anmäler efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter fråga om *lagstiftning angående hemförsäljning m. m.* och anför.

1. Inledning

Konsumtionskreditutredningen lade i betänkandet Konsumtionskrediter i Sverige (SOU 1966: 42) fram bl. a. förslag till lag om rätt att frånträda avtal i vissa fall. Vid remissbehandlingen hävdades från flera håll att frågan krävde ytterligare utredning. Utredningsförslaget i denna del har hittills inte heller föranlett några lagstiftningsåtgärder.

I rekommendation 1967: 15 hemställde Nordiska rådet till de nordiska ländernas regeringar att undersöka behovet av och överväga innehållet i en skyddsregel särskilt för sådana fall då avtal träffas eller beställning sker vid den ena partens besök utan anmodan i den andra partens bostad eller på därmed jämförlig plats.

Med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande i februari 1968 tillkallades i Sverige särskilda sakkunniga för att följa ett i Danmark och Norge pågående lagstiftningsarbete avseende den lagstiftningsfråga som berörs i rekommendationen och att överväga om anledning förelåg att föreslå ändringar i den svenska lagstiftningen. I Finland hade utsetts en sakkunnig med motsvarande uppdrag. De svenska sakkunniga¹ har efter samarbete med de sakkunniga i Danmark, Finland och Norge den 18 juni 1970 avgett betänkandet Hemförsäljning (SOU 1970: 35) med förslag till lag om hemförsäljning m. m. Lagförslaget torde få fogas till statsrådsprotokollet i detta ärende som *bilaga 1*.

Över betänkandet har remissyttrandet avgett av hovrätten för Västra

¹ Rättschefen Ulf K. Nordenson och hovrättsassessorn Allan Ekström; direktiv se riksdagsberättelsen 1969 Ju: 55.

Sverige, försäkringsinspektionen, kommerskollegium, statens institut för konsumentfrågor (konsumentinstitutet), statens konsumentråd, statens pris- och kartellnämnd, konsumentutredningen, Föreningen Sveriges häradshövdingar och stadsdomare (domareföreningen), Sveriges advokatsamfund, Föreningen Sveriges rätts hjälpsjurister, Sveriges industriförbund, Sveriges grossistförbund, Sveriges köpmannaförbund, Svenska företagares riksförbund, Direktförsäljningsföretagens förening, Svenska bankföreningen, Svenska sparbanksföreningen, Svenska försäkringsbolags riksförbund, Svenska tidningsutgivareföreningen, Sveriges handelsagenters förbund, Föreningen Sveriges handelsresande, Kooperativa förbundet (KF), Landsorganisationen i Sverige (LO), Tjänstemännens centralorganisation (TCO), Sveriges akademikers centralorganisation (SACO), Husmodersförbundet Hem och Samhälle samt Motorbranschens riksförbund.

Kommerskollegium har bifogat gemensamt yttrande av handelskammarna i Göteborg, Borås och Karlstad samt yttranden av Stockholms handelskammare, Östergötlands och Södermanlands handelskammare, Gotlands handelskammare, Skånes handelskammare, handelskammaren för Örebro och Västmanlands län samt Norrbottens och Västerbottens läns handelskammare. Sveriges marknadsförbund har med instämmande hänvisat till det yttrande som Direktförsäljningsföretagens förening avgett.

Också i Danmark och Norge har lagts fram betänkanden med förslag till lagstiftning angående hemförsäljning. Ett finländskt förslag kan väntas under våren 1971.

Vid ärendets behandling i justitiedepartementet har överläggningar ägt rum med företrädare för de danska, finländska och norska justitiedepartementerna.

2. Gällande ordning

Vår allmänna näringslagstiftning bygger på principen om en oinskränkt rätt för svensk medborgare att driva näring. Sedan 1864 års förordning om utvidgad näringsfrihet upphävts genom lag (1968: 552) saknas uttryckliga författningsbestämmelser om denna allmänna näringsfrihet. Däremot finns för vissa näringsgrenar särskilda föreskrifter om inskränkningar i näringsfriheten, mestadels i den formen att rätten att idka viss näring är underkastad tillståndsprövning. Enligt 302 § lagen (1948: 433) om försäkringsrörelse åligger det sålunda försäkringsbolags styrelse och verkställande direktör att övervaka att anskaffning av ansökningar om försäkring hos bolaget sker på ett sätt som stämmer överens med god affärssed. Kungl. Maj:t kan enligt samma lagrum meddela närmare föreskrifter angående anskaffningsverk-

samheten. Med stöd av denna bestämmelse finns möjlighet att från det allmännas sida utöva kontroll av bl. a. sådan anskaffningsverksamhet som sker genom att ombud för försäkringsbolagen uppsöker presumtiva försäkringstagare i deras hem eller på annan jämförlig plats och därvid tar upp anbud om ingående av försäkringsavtal.

Förordningen (1968: 564) om tillfällig handel innehåller bl. a. föreskrift om att sådan handel får drivas endast efter särskilt tillstånd. Med tillfällig handel förstås enligt förordningen att någon yrkesmässigt salubjuder medförda varor på ett av honom tillfälligt begagnat försäljningsställe eller under kringföring (1 § första stycket). Enligt 1 § andra stycket anses dock inte som tillfällig handel bl. a. torghandel, handel på marknad, mässa eller utställning, handel vid vissa offentliga tillställningar eller kringförings- eller utomhushandel, vilken utgör ett led i en eljest på stadigvarande driftställe bedriven rörelse och avser sådana varor som regelmässigt saluförs eller framställs där. Eftersom praktiskt taget all hemförsäljning i egentlig mening ingår som ett led i sådan rörelse råder i praktiken nära nog fullständig näringsfrihet för svenska medborgare i fråga om sådan försäljning. Tillståndsvånget kan däremot vara av betydelse för vissa med hemförsäljning jämförliga försäljningsmetoder, som här är av intresse.

Några särbestämmelser på det civilrättsliga området finns inte rörande hemförsäljningsavtal eller andra avtal som ingås under liknande omständigheter. Avtal av detta slag är underkastade allmänna avtalsrättsliga regler och de övriga förmögenhetsrättsliga regler som gäller för de olika avtalstyper som här kan vara aktuella. Ett stort antal delvis omfattande förmögenhetsrättsliga lagar kommer härvid i fråga. Av praktisk betydelse är främst lagen (1915: 218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område (avtalslagen), lagen (1905: 38 s. 1) om köp och byte av lös egendom (köplagen), lagen (1915: 219) om avbetalningsköp (avbetalningsköplagen) samt vissa bestämmelser i lagen (1914: 45) om kommission, handelsagentur och handelsresande (kommissionslagen).

Den följande framställningen avser bara att ge en summarisk översikt av bl. a. de grundläggande avtals- och köprättsliga regler som är av särskild betydelse i detta sammanhang. Vad som sägs i det följande om hemförsäljningsavtal har motsvarande tillämpning också i fråga om andra avtal som ingås under liknande förhållanden.

Grundläggande bestämmelser om slutande av avtal finns i 1 kap. (1—9 §§) avtalslagen. De innebär i huvudsak följande. För att ett avtal skall komma till stånd krävs i princip att den ena parten avger ett anbud och att den andra parten antar anbudet. Antagande svar på anbud brukar kallas accept. Avtal uppkommer sålunda i princip genom ett utbyte av sammanstående viljeförklaringar. I regel är såväl anbud som accept bindande för den som har företagit en sådan rättshandling. Bakom den-

na reglering ligger tanken att den som har mottagit ett anbud skall kunna förlita sig på anbudet och kunna underkasta det en allvarlig prövning utan att riskera att motparten plötsligt återkallar anbudet och att tillit skall kunna fästas också vid en accept. Ett anbud är oåterkalleligt under den tid som går åt för anbudstagarens prövning av anbudet, acceptfristen. Fristens längd växlar från fall till fall. I fråga om muntligt anbud gäller emellertid enligt uttrycklig föreskrift att det måste antagas genast för att binda anbudsgivaren.

I 9 § avtalslagen föreskrivs att om någon i meddelande, som annars skulle vara att anse som anbud, har använt orden "utan förbindelse", "utan obligo" eller liknande uttryck, meddelandet anses endast som en uppfordran att avge anbud av det innehåll meddelandet ger vid handen. Inkommer ett sådant anbud inom rimlig tid därefter från någon som på detta sätt har blivit uppfordrad att avge anbud och måste mottagaren inse att anbudet har framkallats genom hans uppfordran, åligger det honom om han inte vill anta anbudet att utan oskäligt uppehåll underrätta anbudsgivaren därom. Underlåter han att göra det skall han anses ha antagit anbudet. Genom att på angivet sätt knyta en reservation till sitt erbjudande kan en part sålunda flytta över själva anbudsgivandet till motparten. I gengäld blir han bunden av motpartens svarsanbud även om han inte uttryckligen antar detta. Hans passivitet tilläggs samma rättsverkan som en uttrycklig accept.

Normalt förfaller ett anbud, om det avslås eller om motparten förser sitt svar med tillägg, inskränkning eller förbehåll (5 § och 6 § första stycket). Om en accept utformas så att den inte stämmer överens med anbudet, brukar den kallas "oren". En oren accept är enligt 6 § första stycket i princip att anse som ett nytt anbud som det ankommer på mottagaren — dvs. den ursprungliga anbudsgivaren — att på vanligt sätt pröva i egenskap av anbudstagare. Vill han inte anta den orena accepten förfaller det hela — avtalslutet strandar på grund av s. k. dissens. Under vissa omständigheter kan emellertid avtal komma till stånd trots att accepten är oren och att den inte antas i sitt orena skick av den ursprungliga anbudsgivaren. Så blir enligt 6 § andra stycket fallet, om den som avgav svaret anser det överensstämma med anbudet och mottagaren måste inse detta. Den orena accepten blir då bestämmande för avtalet, såvida inte motparten (den ursprungliga anbudsgivaren) reagerar genom att utan oskäligt uppehåll meddela att han inte vill godta svaret. Om den ursprungliga anbudsgivaren förhåller sig passiv kan han sålunda bli bunden av något som han varken menat eller förklarat.

Vid hemförsäljning är situationen normalt den att säljaren försätter sig i en anbudstagares ställning, trots att det är han som har tagit initiativet till avtalslutet. Det sker i allmänhet genom att säljaren i de tryckta ordersedlar och liknande som används vid hemförsäljning förbehåller sig rätt att pröva mottagarens svar på det anbud som ordersedeln for-

mellt innehåller. Ett sådant förbehåll inverkar inte på köparens bundenhet. Genom att skriva på ordersedeln har han rättsligt sett avgett anbud och av detta anbud är han bunden på vanligt sätt.

Det är vanligt att en part vid avtalsförhandlingar och vid slutande av avtal låter sig företrädas av befullmäktigat ombud. Grundläggande regler om fullmakt finns i 2 kap. (10—27 §§) avtalslagen. Av dessa är här framför allt reglerna i 10 § av intresse. I paragrafens första stycke föreskrivs, att den som har gett annan en fullmakt att sluta avtal eller i övrigt företa rättshandlingar blir omedelbart berättigad och förpliktad i förhållande till tredje man genom rättshandling som fullmäktigen inom fullmaktens gränser företar i fullmaktsgivarens namn. Anbud eller accept som fullmäktigen avger binder sålunda huvudmannen under förutsättning att fullmäktigen handlat inom ramen för sin behörighet. Enligt andra stycket i samma paragraf gäller, att om någon såsom anställd i annans tjänst eller annars till följd av avtal med annan intar en ställning, varmed enligt lag eller sedvänja följer viss behörighet att handla på dennes vägnar, han anses ha fullmakt att företa rättshandlingar som faller inom gränserna för denna behörighet (s. k. ställningsfullmakt). Som typexempel på personer som innehar ställningsfullmakt kan nämnas vanliga affärsbiträden.

Har fullmäktigen vid företagande av rättshandling handlat i strid mot särskilda inskränkande föreskrifter av fullmaktsgivaren, är rättshandlingen enligt 11 § första stycket inte gällande mot denne, om tredje man insåg eller bort inse, att fullmäktigen sålunda överskred sin befogenhet. Bestämmelsen bygger på grundsatsen, att om fullmaktsgivaren har instruerat fullmäktigen hur denne skall handla för fullmaktsgivarens räkning men instruktionerna inte har kommit till uttryck i fullmakten — eller inte är förenliga med fullmäktigens ställning när fråga är om ställningsfullmakt — fullmaktsgivaren är bunden av fullmaktens innehåll, även om fullmäktigen underlåter att följa hans särskilda instruktioner. Men av regeln följer också, att om fullmaktsgivaren på ett tillräckligt tydligt sätt bringat instruktionerna till tredje mans kännedom, fullmaktsgivaren inte blir bunden av den mot hans vilja företagna rättshandlingen.

I 2 kap. avtalslagen regleras också återkallelse av fullmakt. Här skall endast nämnas att enligt 15 § ställningsfullmakt återkallas genom att fullmäktigen avlägsnas från tjänst eller annan ställning som medför fullmakten.

Vid hemförsäljning företräds säljaren vanligtvis av ombud. Dessa har ibland ställning som handelsresande eller platsförsäljare. I fråga om dessa kategoriers rättsliga ställning finns särskilda bestämmelser, som i nu aktuella delar huvudsakligen bygger på vad som gäller för handelsagenter. I 77 § kommissionslagen föreskrivs, att handelsagent inte, även om han varaktigt företräder sin huvudman, får utan huvudmannens bemyndigande sluta för denne bindande försäljningsavtal. Det-

samma gäller enligt 88 § för handelsresande, såvida inte handelsresanden försetts med särskilda s. k. slutsedelsblanketter. Vid hemförsäljning används dock normalt inte sådana blanketter. Inberättar handelsagent försäljningsavtal som han slutit för huvudmannens räkning, åligger det enligt 78 § huvudmannen, om agenten har handlat utan bemyndigande eller överskridit givet bemyndigande och huvudmannen inte vill godkänna avtalet, att utan oskäligt uppehåll efter det underrättelsen kom honom till handa själv eller genom agenten meddela köparen därom. I annat fall skall avtalet anses godkänt av huvudmannen. Enligt 79 § åligger det huvudmannen, om han inte vill anta köpeanbud, som insänts genom hans handelsagent, att utan oskäligt uppehåll efter det att anbudet kom honom till handa själv eller genom agenten ge meddelande därom till anbudsgivaren. Annars skall anbudet anses antaget av huvudmannen. 78 och 79 §§ har enligt 89 § motsvarande tillämpning, när handelsresande inberättar till sin huvudman att han slutit försäljningsavtal eller insänder köpeanbud till honom. Huvudmannens meddelande skall dock riktas omedelbart till köparen eller anbudsgivaren. Samma reklamations-skyldighet gäller när huvudmannen från köparen eller anbudsgivaren får underrättelse, att den resande för hans räkning slutit avtal eller tagit anbud. Vad som i nu angivna hänseenden gäller om handelsresande, har enligt 93 § motsvarande tillämpning i fråga om platsförsäljare.

Vissa regler om rättshandlingars ogiltighet återfinns i 3 kap. avtalslagen. En rättshandling kan vara ogiltig om den tillkommit genom tvång (28 och 29 §§), svek (30 §) eller ocker (31 §). Har någon avgett en viljeförklaring som till följd av felskrivning eller annat misstag har fått annat innehåll än som åsyftats är den som företog rättshandlingen inte bunden av denna, om den person till vilken förklaringen riktats insett eller bort inse misstaget (32 § första stycket). Enligt 33 § får rättshandling inte göras gällande om omständigheterna vid dess tillkomst var sådana att det skulle strida mot tro och heder att med vetskap om omständigheterna åberopa rättshandlingen och den gentemot vilken rättshandlingen företogs måste antas ha haft sådan vetskap. En bestämmelse av något större räckvidd är intagen i 8 § lagen (1936: 81) om skuldebrev (skuldebrevslagen). Villkor som upptagits i skuldebrev kan jämkas eller lämnas utan avseende om tillämpning av villkoret uppenbarligen skulle strida mot gott affärsskick eller eljest vara otillbörlig. Paragrafen anses vara analogiskt tillämplig utanför skuldebrevsrättens område och kan sägas ge uttryck åt en inom förmögenhetsrätten gällande allmän rättsgrundsats.

Flertalet hemförsäljningsavtal avser lös egendom och utgör således köpeavtal. Förutom avtalsrättsliga regler är de därför också underkastade köplagens bestämmelser. Dessa är undantagslöst dispositiva — de kan alltså frångås genom avtalsklausuler. Dispositionsfriheten utnyttjas också mycket ofta vid hemförsäljning. I stor utsträckning används i sådana

sammanhang standardiserade avtalsformulär. Det finns inte skäl att här gå närmare in på köplagens regelsystem. Det kan dock nämnas att köplagen upptar vissa bestämmelser om rätt för ena parten att häva köp eller avvisa gods vid bristande fullgörelse av köpeavtalet från motpartens sida. I anslutning härtill innehåller lagen föreskrifter som reglerar parternas inbördes rättigheter och skyldigheter i fall då köpeavtal skall bringas att återgå. Dessa bestämmelser kan ha betydelse för frågan om rätt för köpare vid hemförsäljningsavtal att frånträda avtalet och framtinga köpets återgång. De återges därför i korthet.

Har godset kommit i köparens besittning och vill köparen avvisa godset enligt de regler därom som köplagen innehåller, är köparen enligt 55 § skyldig att ta vård om godset för säljarens räkning men har då rätt att av säljaren få ersättning för vården. Om köparen inte utan väsentlig kostnad eller olägenhet kan fortsätta att vårda godset eller om säljaren inte förfogar över godset inom skälig tid efter det han blivit tillsagd därom, får köparen låta sälja godset för säljarens räkning på offentlig auktion eller undantagsvis bortskaffa godset. Han är skyldig att låta sälja godset för säljarens räkning, om det är utsatt för förskämning eller snar förstörelse eller fordrar alltför kostsam vård (jfr 34 och 35 §§).

I 56 § köplagen finns vissa föreskrifter om skyldighet för köpare som vill avvisa gods som har försänts till honom att ta godset i besittning för säljarens räkning, om det kan ske utan erläggande av köpeskillingen och utan väsentlig kostnad eller olägenhet.

Om ett köp blir hävt enligt de bestämmelser om hävningsrätt som köplagen innehåller har säljaren enligt 57 § första stycket rätt att återfå godset bara om han betalar tillbaka vad han kan ha uppburit av köpeskillingen. Han är å andra sidan inte skyldig att återbetala köpeskillingen, såvida han inte återfår godset väsentligen oförändrat och oförminskat. Om köparen i fall då köp hävs eller gods annars avvisas har rätt till ersättning av säljaren får han enligt 57 § andra stycket hålla godset inne till dess ersättningen betalas eller bctryggande säkerhet ställs.

Vad som föreskrivs i 57 § köplagen om rätt för säljaren att få tillbaka godset utgör enligt 58 § inte hinder för köparen att häva köpet, för den händelse godset av våda har blivit förstört, försämrat eller minskat eller när det har undergått förändring endast genom sin egen beskaffenhet eller till följd av åtgärd som har varit nödvändig för undersökning av godset eller åtgärd som köparen i övrigt har vidtagit innan han märkt eller bort märka fel eller brist som han vill åberopa för att häva köpet.

Slutligen bör här också återges de särskilda reglerna i köplagen om s. k. öppet köp. Härmed avses ett köpeavtal enligt vilket köparen får godset i sin besittning men under viss tid kan hålla öppet om han skall fullfölja köpeavtalet eller återlämna godset och låta köpet gå åter. I 60 § föreskrivs för sådant fall att köparen inte är berättigad att dra sig undan från köpet såvida han inte inom bestämd tid eller, när bestämmelse om

tiden inte har träffats, utan oskäligt uppehåll ger tillkänna för säljaren att han inte vill behålla godset. Till dess godset återlämnas står köparen faran för godsets förstörelse, försämring eller minskning.

Hemförsäljning sker vanligtvis i form av avbetalningsköp. Härmed förstås enligt avbetalningsköplagen ett avtal varigenom lösöre säljs mot betalning i särskilda poster, av vilka en eller flera skall erläggas efter det att godset utgivits till köparen, och under villkor att säljaren skall ha rätt att återta godset om köparen åsidosätter vad som åligger honom, eller att äganderätten till godset skall förbli hos säljaren till dess betalningen eller viss del av denna har blivit erlagd. Avbetalningsköplagen innehåller ett antal skyddsregler till köparens förmån, vilka är tvingande och alltså inte kan åsidosättas genom avtal mellan parterna.

3. Rättsläget i vissa främmande länder

I den näringsrättsliga lagstiftningen i *övriga nordiska länder* finns särskilda bestämmelser om hemförsäljning i Danmark. Enligt vissa bestämmelser i 1966 års Näringslov är hemförsäljning i princip förbjuden. Undantag från detta förbud gäller i fråga om försäljning av böcker, vissa livsmedel, tidningar och tidskrifter samt hantverksmässiga tjänster som endast kan utföras på platsen. Förbudsbestämmelserna gäller inte heller beträffande s. k. abonnemangsavtal. Någon motsvarande näringsrättslig reglering av hemförsäljning finns inte i Finland eller Norge.

Den avtals- och köprättsliga regleringen är i Danmark och Norge i stort sett densamma som i Sverige. I Finland saknas motsvarighet till köplagarna i de övriga länderna, men den sedvanerättsliga regleringen torde i de hänseenden som nu är av betydelse i allt väsentligt stämma överens med vad som gäller där. Någon förmögenhetsrättslig speciallagstiftning om hemförsäljnings- eller abonnemangsavtal finns inte f. n. i något nordiskt land.

Frågan om att införa särskilda regler till köparnas skydd vid hemförsäljning har varit och är f. n. föremål för överväganden i många främmande länder. Diskussionen har företrädesvis avsett direktförsäljning i köparens hem ("door-to-door sales"). I utredningens betänkande finns vissa upplysningar om innehållet i utländsk rätt av vilka jag anser mig böra återge följande.

I *England* finns regler om hemförsäljning i 1965 års Hire-Purchase Act. Bestämmelserna avser avbetalningsköp och liknande transaktioner. Skyddsreglerna är tillämpliga endast i fall då köparen undertecknat köpekontraktet på annan plats än i säljarens butik eller annat fast försäljningsställe. Under dessa förutsättningar har köparen rätt att skriftligen frånträda avtalet under en tid av fyra dagar, räknat från den dag han mottog en orderbekräftelse av säljaren. För att lagen skall tillämpas

krävs i vissa fall att värdet av godset överstiger 30 pund. Om värdet överstiger 2 000 pund. är lagen inte tillämplig. Säljaren är skyldig att upplysa köparen om dennes rätt genom anmärkning på kontraktet i rött tryck med röd inramning. Om köparen frånträder avtalet är han skyldig att hålla godset till säljarens disposition. Han är vårdnadspliktig under 21 dagar. Låter sig säljaren företrädas av en representant (ombud), svarar säljaren för de uppgifter ombudet lämnat om godset, oavsett om de lämnats muntligen eller skriftligen.

I USA har förekommit en omfattande diskussion rörande behovet av lagstiftning angående hemförsäljning. I en färsk modellag, "Uniform Consumer Credit Code" av november 1968 (UCCC), finns bestämmelser om sådan kreditförsäljning till konsumenter vid vilken säljaren oombedd uppsöker köparen i dennes hem och avtal ingås där. Avtalet kan även gälla tjänster. Undantag görs bl. a. för köp beträffande vilka parterna tidigare har fört förhandlingar i säljarens affär. Likaså undantas avtal som kommit till stånd till följd av att köparen har trängande behov av att genast få säljarens prestation utförd (reparation av skadad vattenledning eller värmepanna o. d.). Köparen har enligt lagen rätt att häva avtalet inom tre dagar, räknat från det köparen skriver under köpekontraktet eller lämnar sitt anbud. Hävningen måste ske skriftligen. Säljaren måste skriftligen och på ett tydligt sätt upplysa köparen om hans rätt för att den nämnda "ångerfristen" skall börja. Sedan köparen hävt avtalet, skall säljaren återbetala vad han har mottagit. Köparen är skyldig att hålla säljaren godset tillhanda. Hämtar inte säljaren godset inom 40 dagar, tillfaller godset köparen utan kostnad. Köparen har vårdnadsplikt beträffande godset intill utgången av denna period. Säljaren synes däremot stå faran för vådahändelser. UCCC innehåller också en rad särskilda bestämmelser till skydd för kreditköpare. Lagar som i allt väsentligt bygger på de återgivna hemförsäljningsreglerna i UCCC har antagits i sju delstater i USA.

Lagar med liknande innehåll som UCCC har även genomförts i *Australien* och i sex provinser i *Canada*.

4. Tidigare reformförslag

Frågan om att tillerkänna köpare vid hemförsäljning en generell rätt att frånträda avtal har redan tidigare varit föremål för uppmärksamhet hos oss. Frågan har därvid kopplats samman med de problem som rör finansieringen av konsumtionsvaruköp.

Konsumtionskreditutredningen avgav år 1966 betänkandet Konsumtionskrediter i Sverige (SOU 1966: 42). I betänkandet framhöll utredningen, att bedömningen av konsumtionskrediterna tidigare hade skett närmast från sociala synpunkter. Den skuldsättning som denna finansieringsform innebar för den enskilde köparen hade ansetts ställa honom

i ett inte önskvärt ekonomiskt beroendeförhållande till kreditgivaren. På grund härav hade den enskilde ansetts vara i behov av skydd på olika sätt. Utredningen konstaterade, att de sociala skälen mot konsumtionskrediter numera skjutits i bakgrunden eller åtminstone ändrat karaktär. Krediterna gällde nämligen numera till övervägande del varaktiga konsumtionsvaror, såsom bilar, kylskåp m. m. Samhället hade enligt utredningen inte anledning att längre reagera mot denna företeelse, tagen i stort. Emellertid ansågs konsumenterna vara i behov av vissa åtgärder från samhällets sida. Mot bakgrund härav ansåg utredningen bl. a., att konsumenterna borde i största möjliga utsträckning erhålla skydd mot sådan otillbörlig påtryckning som visat sig förekomma framförallt vid agentförsäljning i hemmen. Detta skydd borde bestå i en rätt för köpare att under viss kortare tid få frånträda avtal om avbetalningsköp som ingåtts i hemmen (betänkandet s. 174).

I enlighet med dessa synpunkter lade utredningen fram ett förslag till lag om rätt att frånträda avtal i vissa fall.

Den föreslagna lagen avsågs gälla till förmån för konsument som ingått avtal om köp av gods eller om tillhandahållande av tjänst, under förutsättning att avtalet tillkommit på grund av anbud som gjorts vid "tillhandahållarens eller någon dennes företrädarens" personliga besök i konsumentens bostad eller därmed jämförlig vistelseort och att avtalet inte helt fullgjorts vid besöket. Önskade konsumenten frånträda avtalet, skulle han enligt förslaget meddela motparten detta senast inom en vecka från det han insett eller bort inse att avtal kommit till stånd.

Vid remissbehandlingen under hösten 1966 av konsumtionskreditutredningens betänkande uttalade remissinstanserna i denna del sin anslutning till tanken att man borde försöka komma till rätta med avarterna av direktförsäljning i hemmen. En invändning av principiell natur, som med eftertryck fördes fram från vissa håll, gick ut på att de föreslagna reglerna med hänsyn till sin utformning kunde avtrubba respekten för grundsatsen att avtal skall hållas och därigenom kunde få negativa och farliga verkningar inom andra rättsområden. Det invändes också att reglerna innebar en helt oförtjänt diskriminering av hemförsäljningen som sådan, en försäljningsform som ofta var praktisk för konsumenten. Vidare framhölls att det inte var rimligt att köparen skulle få rygga ett avtal även i fall då säljaren inte alls hade betett sig klandervärt. Också rättsliga betänkligheter i andra avseenden framfördes. Förslaget tillstyrktes å andra sidan av flera remissorgan under hänvisning till behovet av särskilda skyddsregler vid hemförsäljning.

Lagförslaget har hittills inte föranlett några lagstiftningsåtgärder.

Vid Nordiska rådets 15:e session år 1967 behandlades ett medlemsförslag om införande av en regel om betänketid i avtalslagen (Sak A 113/j). Som motivering för förslaget återropades de missförhållanden som ansågs råda vid direktförsäljning i hemmen. Förslagsställarna fram-

höll att den skicklige försäljaren ofta utnyttjade sitt övertag gentemot den oerfarne konsumenten. I många fall kom köparen genom avtalets formulering att intaga ställning av anbudsgivare, medan säljaren blev anbudstagare. Detta medförde enligt medlemsförslaget att köparen blev bunden genast under det att bundenhet för säljaren uppkom först då denne accepterade köparens anbud. Säljaren fick därigenom en frist, som inte tillkom köparen.

Remissyttrandena över medlemsförslaget speglade i stort sett samma synpunkter som dem vilka kom till uttryck vid remissbehandlingen av konsumtionskreditutredningens betänkande.

Medlemsförslaget föranledde en rekommendation (1967: 15) från Nordiska rådet till regeringarna i de nordiska länderna, varigenom rådet hemställde till regeringarna att undersöka behovet av och innehållet i en skyddsregel särskilt för sådana fall då avtal ingås eller beställning sker vid den ena partens besök utan anmodan i den andra partens bostad eller på därmed jämförlig plats.

5. De sakkunniga

5.1 Allmänna synpunkter

Beträffande behovet och lämpligheten av en lagstiftning framhåller de sakkunniga till en början att åtskilliga faktorer gör att konsumenternas behov av skydd är särskilt framträdande i det moderna samhället. Dagens marknad karakteriseras av ett mycket omfattande utbud av varor och tjänster. Stigande levnadsstandard medför växande köpkraft hos konsumenterna. Hårdnande konkurrens har skapat behov för företagen att finna ständigt nya vägar att påverka konsumenternas handlande.

Ett viktigt led i samhällets konsumentpolitik är enligt de sakkunniga att rikta konsumenternas uppmärksamhet på de faktorer som i första hand bör påverka konsumtionsvalet och öka deras motståndskraft mot irrationella säljargument. Vid sidan av konsumentupplysning och annan verksamhet som syftar till att tillhandahålla ett objektivet underlag för konsumenternas handlande krävs emellertid enligt de sakkunniga också rättsregler, som direkt skyddar konsumenterna mot sådana marknadsförings- eller försäljningsmetoder som framstår som skadliga eller olämpliga eller som utsätter konsumenterna för en stark psykologisk påverkan. Hittills gällande näringsrättslig och civilrättslig lagstiftning har visat sig vara otillräcklig för att tillgodose konsumenternas skyddsbehov i ett modernt marknadssamhälle. Från statsmakternas sida har visserligen enligt de sakkunniga under senare år vidtagits betydelsefulla lagstiftningsåtgärder för att förstärka konsumenternas rättsskydd. De är dock av mera generell natur och måste kompletteras med punktvisa insatser

av lagstiftaren på avgränsade områden av näringslivet där särskilda skyddsbehov finns att tillgodose.

I detta sammanhang bör enligt de sakkunniga särskild uppmärksamhet ägnas hemförsäljningen, dvs. sådan försäljning till enskilda konsumenter av konsumtions- eller kapitalvaror som sker genom att en näringsidkare eller representant för denne söker upp den enskilde i hans bostad eller under andra liknande förhållanden och försöker förmå honom att ingå avtal om förvärv av vara eller tjänst. Denna försäljningsmetod är långt ifrån ovanlig. Försäljningen av t. ex. hushållsmaskiner och vissa bokverk sker i stor omfattning genom hemförsäljning.

Från konsumentskyddssynpunkt erbjuder enligt de sakkunniga hemförsäljningen speciella problem. Vid försäljning i butik eller varuhus eller från annat fast inrättat försäljningsställe förutsätts en viss aktivitet från köparens sida: han måste själv ta ett initiativ genom att söka upp säljaren och kan därför normalt antas ha en viss beredskap att möta den psykologiska påverkan som säljaren kan utsätta honom för. En person som besöker en butik eller ett varuhus får förutsättas vara inställd på att omedelbart eller senare köpa en vara som han anser sig ha behov av. Han har på förhand gjort vissa behovsbedömningar och ekonomiska beräkningar. Han har sålunda byggt upp ett psykologiskt skydd mot att överrumplas av säljfrämjande argument. F. ö. har han alltid möjlighet att avlägsna sig från butiken och därigenom dra sig ur det hela.

I dessa hänseenden är situationen en annan vid hemförsäljning. Särskilt i de vanliga fall då säljaren eller en representant för honom omedelbart söker upp en presumtiv kund i dennes bostad befinner sig konsumenten i ett psykologiskt underläge. Han blir lätt offer för försäljarens övertalningsförmåga och känner sig "utlämnad" till försäljaren. I detta läge blir hans förmåga att kritiskt bedöma försäljarens uppgifter och argument lätt nedsatt. Ofta är han ensam med försäljaren och kan inte rådgöra med personer i sin omgivning. De personer som anlitas för hemförsäljning är ofta väl utbildade i modern försäljningsteknik. Karakteristiskt för hemförsäljningssituationen är också att konsumenten av praktiska skäl har svårt att dra sig ur det hela. Har han en gång släppt in försäljaren i sitt hem måste han "köra ut" denne om han inte vill köpa den erbjudna varan. En faktor av betydelse är slutligen att hemförsäljning så gott som undantagslöst sker på kredit i form av avbetalningsköp. Konsumenten kan sålunda förvärva den erbjudna varan utan att omedelbart göra någon kännbar ekonomisk uppoffring.

De sakkunniga påpekar att de speciella förhållanden som sålunda karakteriserar hemförsäljningsverksamheten har föranlett speciallagstiftning i flera länder för att skydda konsumenterna. Enligt de sakkunniga talar starka skäl för att det också i vårt land skapas rättsregler som ger konsumenterna bättre skydd mot att de i ett praktiskt och psykologiskt underläge förmås till rättshandlingar som strider mot deras egentliga in-

tressen. Det kan med fog antas att de fall då en köpare i efterhand ångrar sig är betydligt vanligare vid hemförsäljning än vid annan försäljning. Under senare år har det också förts fram krav på en särskild lagstiftning i ämnet både från konsumenthåll och i politiska instanser.

Ett ingripande från lagstiftarens sida till konsumenternas skydd på detta område ligger enligt de sakkunniga också i linje med den alltmer aktiva konsumentpolitik som statsmakterna bedriver. Det kunde visserligen te sig naturligt att se hemförsäljningsproblemen i ett vidare perspektiv och som endast en del av det större problemkomplex som gäller konsumentköp över huvud taget. Reformbehovet är emellertid enligt de sakkunniga särskilt stort när det gäller hemförsäljning. Det erbjuder enligt deras mening inte heller några svårigheter och inger inte några principiella betänkligheter att bryta ut frågan om hemförsäljning till en särbehandling. En lagstiftning i ämnet kan avgränsas på sådant sätt att man inte föregriper resultatet av det arbete som pågår på det allmänna köprättsliga och avtalsrättsliga området med sikte på att stärka konsumenternas rättsskydd i allmänhet.

De sakkunniga framhåller att frågan om ett starkare skydd för konsumenten vid hemförsäljning i princip kan lösas på två olika sätt. Man kan antingen införa en näringsrättslig lagstiftning, som helt eller delvis erbjuder hemförsäljning eller i varje fall uppställer sådana villkor för näringsidkarnas rätt att idka hemförsäljningsverksamhet att det skapas garantier för att konsumenternas intressen tillvaratas. Den vägen har man gått på sina håll i utlandet, bl. a. i Danmark. Men man kan också välja en rent civilrättslig lagstiftning, som med viss avvikelse från allmänna obligationsrättsliga regler gör inträdet av de avtalsrättsliga verkningarna av hemförsäljningsavtal beroende av särskilda villkor uppställda i konsumentens intresse. Den metoden har valts i flertalet av de främmande länder där hemförsäljningsverksamheten över huvud taget har uppmärksamats i lagstiftningen.

Enligt de sakkunniga kan man genom en näringsrättslig lagstiftning åstadkomma ett mycket effektivt skydd för konsumenterna, t. ex. genom att införa ett totalt eller partiellt förbud mot hemförsäljning. Vissa resultat skulle man sannolikt också kunna nå genom att uppställa krav på auktorisation av företagen eller deras agenter och försäljare. De sakkunniga finner dock att en näringsrättslig reglering inger både principiella och näringspolitiska betänkligheter och även har andra nackdelar som väger betydligt tyngre än de fördelar som kan vinnas. Ett förbud mot hemförsäljning skulle innebära ett markant avsteg från grundsatserna i vår traditionellt liberala näringsfrihetslagstiftning och bör därför tillgripas bara om lagstiftaren inte kan söka sig fram på andra vägar. En förbudslagstiftning skulle dessutom kunna få mycket ogynnsamma verkningar för konsumenterna, då hemförsäljningsverksamheten som marknadsförings- och distributionsmetod i och för sig fyller en vik-

tig funktion. Ett förbud skulle dessutom inte kunna träffa den viktiga sektor som avser hemförsäljning av böcker, eftersom en sådan lagstiftning skulle komma i strid med tryckfrihetsförordningens bestämmelser om rätten att fritt sprida tryckt skrift.

Samma näringsrättsliga och tryckfrihetsrättsliga synpunkter kan enligt de sakkunniga åberopas också mot ett auktorisationstvång för hemförsäljningsverksamheten. Ett sådant system skulle också ha andra nackdelar. Bl. a. är det inte troligt att man verkligen därigenom skulle komma till rätta med de olägenheter som från konsumentskyddssynpunkt är förenade med hemförsäljning. Behovet av ett konsumentskydd är be-tingat främst av försäljningsmetoden som sådan och kan inte tillgodoses genom en auktorisation av säljarföretagen eller deras representanter.

På de anförda skälen kommer de sakkunniga till slutsatsen att en lösning av hemförsäljningsproblemet inte kan ske på näringsrättslig väg utan bör sökas genom en civilrättslig reglering. Lagstiftningen bör syfta till att inskränka köparens bundenhet av de rättshandlingar han företar genom att ge honom en betänketid under vilken han kan överväga om han vill fullfölja rättshandlingen. Enligt de sakkunnigas mening bör med andra ord sådan balans skapas mellan parterna som typiskt sett inte föreligger vid hemförsäljning på grund av konsumentens psykologiska underläge. De sakkunniga har, bl. a. av utländska förebilder, funnit att det är möjligt att utforma ett civilrättsligt regelsystem på sådant sätt att man tillgodoser det angivna önskemålet utan att behöva göra långtgående avvikelser från avtalsrättsliga principer och utan att besvärande störningar i det kommersiella livet behöver uppkomma för konsumenterna själva eller de berörda näringsidkarna.

5.2 Huvudgrunderna för lagstiftningen

5.2.1 Tillämpningsområdet

De sakkunniga diskuterar frågan om den nya lagstiftningens tillämpningsområde i tre hänseenden.

Enligt de sakkunniga måste för det första en avgränsning ske såvitt gäller avtalstypen i mera vidsträckt mening (köpeavtal, uppdragsavtal, försäkringsavtal etc.) och i fråga om karaktären av de prestationer som skall tillkomma konsumenten enligt avtalet (leverans av lös egendom, tillhandahållande av tjänster osv.).

I detta hänseende pekar de sakkunniga på att den allmänna diskussionen praktiskt taget bara gällt behovet av en lagstiftning i fråga om köp av lös egendom, främst kapitalvaror avsedda för den dagliga hushållningen eller i övrigt för privat bruk. Enligt de sakkunniga bör också en lagstiftning i första hand ta sikte på sådana varor. De sakkunniga diskuterar möjligheten att undanta naturprodukter, främst livsmedel, men

anser att några olägenheter inte behöver befaras av att lagen formellt gäller även sådana varor.

Emellertid förekommer det också att företag, som tillhandahåller tjänster av olika slag, bedriver sin ackvisitionsverksamhet i form av ett slags hemförsäljning. Detta gäller bl. a. försäkringsbolagen. Men hit hör också andra företag som tillhandagår allmänheten med tillsyn eller service av olika slag. I denna verksamhet ingår ett slags abonnemangsavtal varigenom företagen åtar sig att under viss tidsperiod eller tills vidare vid återkommande tillfällen utföra sina tjänster. Samma synpunkter som motiverar en särskild lagstiftning beträffande hemförsäljningsavtal i egentlig mening gör sig enligt de sakkunniga gällande i fråga om sådana abonnemangsavtal. De bör därför också omfattas av den nya lagstiftningen. Enligt de sakkunniga intar däremot försäkringsavtal en särställning. Det gäller inte bara med avseende på den speciella karaktären av försäkringsåtagandet. Försäkringsbolagens verksamhet är redan nu kringgärdad av detaljerade föreskrifter i lagen om försäkringsrörelse, och försäkringsavtalslagen (1927: 77) innehåller också ett flertal bestämmelser ägnade att skydda försäkringstagarna. Här erinras särskilt om de tidigare återgivna bestämmelserna i 302 § lagen om försäkringsrörelse. Hittillsvarande erfarenheter av den ackvisitionsverksamhet som försäkringsbolagen bedriver genom sina försäkringsombud ger enligt de sakkunniga inte heller vid handen att det från de synpunkter som här är aktuella skulle föreligga något behov av ytterligare regler till konsumenternas skydd. De sakkunniga föreslår därför att den nya lagstiftningen inte skall gälla försäkringsavtal.

En annan avgränsningsfråga har avseende på *parternas ställning*. Enligt de sakkunniga bör den nya lagstiftningen i princip träffa bara sådan försäljning som sker yrkesmässigt. Men i de fall då köparen själv är näringsidkare och avtalet ingås för hans näringsverksamhet finns det knappast någon rättspolitisk motivering för ett särskilt skydd. De sakkunniga anser därför att den nya lagstiftningen i princip bör gälla bara när de varor som köpeavtalet avser resp. de tjänster som enligt abonnemangsavtalet skall tillhandahållas är avsedda huvudsakligen för privat bruk.

En tredje avgränsning av tillämpningsområdet avser *de förhållanden under vilka konsumenten företar rättshandlingen*. Enligt de sakkunniga är det framför allt vid hemförsäljning i trängre mening, dvs. då rättshandlingen företas i konsumentens egen bostad, som behovet av ett särskilt skydd framträder. Det kan dock anföras skäl för att låta skyddet gälla också i vissa fall då rättshandlingen företas under likartade förhållanden. Enligt de sakkunniga förekommer i viss omfattning uppsökande försäljningsverksamhet också på andra ställen än i hemmen, t. ex. på arbetsplatser eller i sjukhus, skolor, universitet, militärförläggningar o. d. De ändamålssynpunkter som

skall tillgodoses genom en särskild lagstiftning kan synas tala för att man inbegriper också sådana fall eller över huvud taget alla fall då försäljning sker annorstädes än från ett av säljaren inrättat fast försäljningsställe. De sakkunniga har tagit som principiell utgångspunkt att en speciallagstiftning som avviker från annars gällande avtalsrättsliga principer inte bör ges vidsträcktare tillämpningsområde än som är oundgängligen påkallat. De anser det därför vara tveksamt om man bör gå utanför området för hemförsäljning i mera inskränkt mening. Två faktorer bör härvid enligt deras mening särskilt beaktas.

För det första synes hittillsvarande erfarenheter inte ge belägg för att försäljning på arbetsplatser o. d. har gett upphov till olägenheter för konsumenterna i tillnärmelsevis samma utsträckning som den egentliga hemförsäljningen. Skyddsbehovet är därför inte lika framträdande som i detta senare fall. För det andra är det ovisst om en särskild lagstiftning är behövlig för att tillgodose det skyddsbehov som trots allt kan finnas. Arbetsgivare och andra huvudmän för sådana anläggningar som avses har uppenbarligen ett starkt intresse av att försäljningsverksamhet inom anläggningen inte sker på ett sätt som innebär att konsumentskyddsintresset åsidosätts. De sakkunniga räknar därför med att arbetsgivare och andra huvudmän i den egna verksamhetens intresse kommer att ingripa med totala eller partiella förbud mot sådan försäljningsverksamhet.

De anförda omständigheterna utgör enligt de sakkunniga tillräckliga skäl för att tills vidare begränsa den nya lagstiftningens tillämpningsområde till de egentliga hemförsäljningarna. Men också lagtekniska hänsyn talar mot att man utan tvingande skäl går längre. Om man vill fånga in sådan försäljning som sker på arbetsplatser eller liknande torde tillämpningsområdet bara kunna avgränsas genom att lagstiftningen omfattar all försäljning som inte sker från ett av säljaren inrättat fast försäljningsställe. Innebörden av detta uttryck skulle dock bli oklar och man måste räkna med ett stort antal svårbedömda gränsfall.

De sakkunniga förklarar dock att deras ställningstagande i denna fråga sakligt sett bygger på osäkra premisser och på antaganden som i en framtid kan visa sig vara oriktiga. Det kan därför enligt deras mening bli anledning att ompröva ståndpunktstagandet om utvecklingen efter en lagstiftning med mera begränsat tillämpningsområde skulle leda till att försäljningsverksamheten på arbetsplatser och liknande utvecklas så att konsumentskyddsintressena blir åsidosatta på ett sätt som man hittills inte erfarit.

I ett hänseende anser de sakkunniga det dock vara befogat att gå utanför den försäljning som sker i köparens egen bostad, nämligen i fråga om en försäljningsmetod som på senare år utbildats utomlands och som i korthet kan beskrivas på följande sätt. En företagare träffar överenskommelse med en person att denne skall åta sig försäljning för före-

tagets räkning under speciella förhållanden. "Representanten" åtar sig sålunda att vid ett eller flera tillfällen på företagets bekostnad inbjuda vänner och bekanta till något slags tillställning i sitt hem, t. ex. ett cocktailparty, och att i anslutning därtill förevisa företagets varor, propagera för dessa och om möjligt finna avsättning för varorna genom att — mot sedvanlig provision — ta upp order från eller ingå försäljningsavtal med gästerna. Metoden torde enligt de sakkunniga i åtskilliga fall ha visat sig vara mycket framgångsrik. Den har hittills inte vunnit nämnvärd tillämpning hos oss men en utveckling i annan riktning kan enligt de sakkunniga inte uteslutas. Det är enligt deras mening uppenbart att de synpunkter som över huvud taget motiverar en lagstiftning vid hemförsäljning också gör sig starkt gällande vid den nu beskrivna försäljningsmetoden. Den nya lagstiftningen bör därför vara tillämplig på alla de fall då konsumenten har företagit en rättshandling som för honom leder till bindande avtal i egen eller annans bostad.

Försäljning per telefon kommer med den avgränsning som de sakkunniga sålunda föreslår att falla utanför tillämpningsområdet för den nya lagstiftningen. Enligt de sakkunniga föreligger vid telefonförsäljning inte de speciella psykologiska förhållanden som utgör det grundläggande motivet för en särskild skyddslagstiftning.

5.2.2 Den rättstekniska metoden

De sakkunniga diskuterar olika rättstekniska metoder att möjliggöra en "ångerfrist" till förmån för konsumenten vid hemförsäljning.

En metod innebär att man under viss tid "suspenderar" konsumentenköparens bundenhet av den rättshandling som han företagit och låter bundenhet på hans sida inträda bara under förutsättning att han själv under respittiden tillträder avtalet genom en ytterligare viljeförklaring av i princip samma innehåll som den första. Avtalet blir enligt detta alternativ suspensivt villkorat med en tidsbegränsning till konsumentens förmån. Enligt en annan metod är avtalet resolutivt villkorat med en till säljarens förmån verkande tidsbegränsning. Konsumenten-köparen blir då bunden av sin rättshandling enligt vanliga avtalsrättsliga regler men ges en möjlighet att under en begränsad tid frånträda sin bundenhet genom en viljeförklaring rakt motsatt den som innefattas i den tidigare rättshandlingen. En tredje möjlighet är att kombinera dessa alternativ genom ett suspensivt villkorat avtal, som säljaren genom att efter hembesöket vidta viss åtgärd gentemot köparen, t. ex. tillstålla honom en orderbekräftelse eller ett kontrakt, kan förvandla till ett resolutivt villkorat avtal. Detta kan köparen sedan frigöra sig från genom att inom viss frist förklara att han önskar frånträda sin bundenhet.

För enkelhetens skull betecknar de sakkunniga de tre beskrivna metoderna som den "suspensiva", den "resolutiva" resp. den "kombinera-de" metoden.

Enligt de sakkunniga skulle den suspensiva metoden ge konsumenten det mest effektiva skyddet. Om denne skriver på en ordersedel eller undertecknar ett kontrakt leder detta enligt den metoden inte till någon bundenhet alls för honom, om han inte inom viss tid bekräftar att han vill fullfölja avtalet. Allvarliga principiella invändningar kan dock enligt de sakkunniga resas mot ett sådant system. Det innebär i sak att köparens rättshandling, dvs. avgivandet av anbud eller accept, som under andra förhållanden tilläggs vittgående rättsliga och därmed ekonomiska verkningar för den som företar handlingen, görs till en nullitet. En sådan ordning står i skarp kontrast till grundläggande principer för vår avtalsrätt, som utgår från att anbud och antagande svar på anbud är bindande och i princip inte kan återkallas. Denna grundsats har fast förankring i det allmänna rättsmedvetandet. Att så radikalt avvika från hävdvunna och erkända grundsatser som det skulle innebära att välja den nu diskuterade lösningen kan enligt de sakkunnigas mening inte komma i fråga. Det finns enligt de sakkunniga så mycket mindre anledning att ta ett sådant steg, som det i allmänhet är större sannolikhet för att den som skriver under en handling verkligen har klart för sig att åtgärden har rättslig betydelse än att han själv betraktar den som en rättslig nullitet. Ett så djupgående ingrepp i det bestående regelsystemet synes därför inte heller vara nödvändigt för att man skall uppnå det eftersträfvade syftet att bereda konsumenterna ett tillfredsställande rättsskydd. Ett renodlat suspensivt system skulle enligt de sakkunniga också kunna få ogynnsamma återverkningar för konsumenterna. Systemet skulle bl. a. skapa stor otrygghet för säljarparten och minska säljareföretagens benägenhet att bedriva hemförsäljning, en effekt som inte är önskvärd. Under alla förhållanden måste man enligt de sakkunniga räkna med att hemförsäljningsomsättningen skulle gå ned betydligt, vilket måste leda till prisstegringar.

Den kombinerade metoden ger enligt de sakkunniga förmodligen konsumenten ett bättre skydd än den renodlat resolutiva. Ett kombinerat system inger inte heller lika starka principiella betänkligheter som det renodlat suspensiva. Det kombinerade systemet innebär att avtal kan komma till stånd bara om säljaren efter hembesöket reagerar på köparens anbud eller accept genom att tillstå köparen en orderbekräftelse eller en köpehandling. Denna tillägg i sin tur inte annan verkan än ett anbud från säljarens sida vilket köparen anses ha antagit om han inte inom ångerfristen uttryckligen förklarar att han inte vill fullfölja avtalet. Köparen blir liksom i de fall som avses i 9 § avtalslagen bunden vid passivitet. Mot det kombinerade systemet kan dock enligt de sakkunniga göras invändningar, främst av praktisk natur. Själva avtalsproceduren skulle avsevärt kompliceras och tidsmässigt förlängas i de fall då parterna från början är helt inriktade på att stå fast vid avtalet. Detta skulle sannolikt minska konsumenternas möjligheter att få

snabb leverans. Det är också troligt att systemet skulle drabba konsumenterna i form av prishöjningar. Slutligen skulle systemet ge upphov till besvärande tillämpningsproblem, bl. a. i fråga om tidpunkten för ångerfristens början.

En lösning enligt den *resolutiva metoden* har enligt de sakkunniga flera fördelar. Den kan genomföras utan att man i väsentlig mån avviker från vedertagna avtalsrättsliga grundsatser. Den principiella utgångspunkten förblir att den som avgett ett anbud eller en accept är bunden av sin viljeförklaring. Köparen måste vara aktiv för att komma ifrån avtalet. På det praktiska planet medför det resolutiva systemet inga nämnvärda komplikationer.

Enligt de sakkunniga ligger dock en svaghet i den resolutiva metoden i det förhållandet att utlösningen av skyddsmekanismen förutsätter ett självständigt initiativ från konsumentens sida. Det kan ifrågasättas om metoden bereder ett tillräckligt skydd för konsumenterna. De personer som främst är i behov av skydd saknar i allmänhet kännedom om gällande rättsregler och föreställer sig knappast att de kan dra sig undan verkningarna av att de satt sitt namn på en ordersedel eller ett kontrakt. De sakkunniga anser inte att denna olägenhet kan förbigås men finner att man kan öka systemets effektivitet genom att köparen i varje särskilt fall får kännedom om sina rättigheter enligt den nya lagen. Man kan efter utländsk förebild, bl. a. i UCCC, i lag föreskriva att säljaren, i samband med att köparen avger anbud eller accept, skall på visst sätt underrätta köparen om den rätt denne enligt lagen har att frigöra sig från sin bundenhet. Man kan också låta denna underrättelseskyldighet utgöra förutsättning för att köparen skall bli bunden. Systemet ger då konsumenterna ett fullgott skydd.

Det kan enligt de sakkunniga synas säreget och från principiell synpunkt i viss mån betänkligt att genom lag ålägga ena parten i ett avtalsförhållande skyldighet att lämna motparten underrättelse om vad han har att iakttaga för att komma från sin bundenhet av en i och för sig fullt giltig rättshandling. I de avtalsituationer som här föreligger är emellertid omständigheterna särpräglade, i det att köparen typiskt sett är i ett underläge. Den skisserade ordningen är ett sätt att återställa balansen mellan parterna. Enligt de sakkunniga kan från praktiska synpunkter några invändningar knappast resas mot den ifrågasatta underrättelseskyldigheten. Det innebär inte någon särskild belastning för en säljare att han samtidigt med att han avkräver köparen en bekräftelse på dennes anbud eller accept i form av en namnunderskrift på en ordersedel eller ett kontrakt har att överlämna en skriftlig underrättelse av antytt slag.

De sakkunniga förordar i enlighet med sina överväganden en lagstiftning som i princip bygger på den resolutiva metoden och som samtidigt innebär att köparen vid hemförsäljnings- eller abonnemangsavtal

blir bunden av sitt anbud eller sin accept endast under förutsättning att säljaren eller dennes representant vid sammanträffandet med köparen överlämnar en skriftlig underrättelse om dennes rätt att frigöra sig från sin bundenhet.

När det gäller å n g e r f r i s t e n s l ä n g d finner de sakkunniga att vid en avvägning mellan å ena sidan köparens intresse av skäligen råd- rum och å andra sidan intresset av trygghet i den allmänna omsättning- en fristen rimligen bör bestämmas till en vecka.

Vad angår f o r m e r n a f ö r f r å n t r ä d a n d e t menar de sak- kunniga att det skulle vara en fördel om konsumenten genom en form- lös underrättelse till säljaren kunde frigöra sig från sin bundenhet. En sådan ordning skulle dock kunna medföra nära nog oöverstigligen bevissvårigheter om tvist skulle uppstå huruvida köparen verkligen av- gett någon förklaring i rätt tid. De sakkunniga föreslår därför att köpa- ren skall tillstå säljaren en skriftlig förklaring att han inte vill stå fast vid avtalet. Köparen kan beredas viss lättnad genom att säljaren åläggs att överlämna ett formulär till sådan förklaring tillsammans med den tidigare nämnda underrättelsen.

5.2.3 Undantag för kontantköp m. m.

De sakkunniga framhåller att de konsumenter som ingått hemförsälj- ningsavtal självfallet inte alltid ångrar sig. Man torde tvärtom kunna ut- gå från att köparen i flertalet fall vill fullfölja avtalet. Framför allt kan detta antas i de fall då köparen redan i samband med att han avger sitt anbud eller sin accept gör en kännbar ekonomisk uppoffring. I samman- haget bör också beaktas att köparen kan ha intresse av att få omedel- bar leverans men att man å andra sidan får räkna med en viss obenägen- het hos säljarföretagen att medge leverans medan ångerfristen löper. Det finns således ett konsumentintresse som talar för att lagstiftningen inte ges ett alltför vidsträckt tillämpningsområde och som bör vägas mot konsumentens intresse av att under vissa omständigheter kunna från- träda hemförsäljningsavtal. Ju större den uppoffring är som köparen gör genom att redan i samband med att han avger anbud eller accept betala hela eller en del av köpeskillingen, desto bättre grund har man för anta- gandet att han är fullt medveten om avtalets innebörd och fast besluten att fullfölja det.

Härtill kommer enligt de sakkunniga att i de fall då säljarens repre- sentant uppsöker konsumenten på dennes egen begäran förhållandena normalt inte är så ogynnsamma för köparen att han behöver en betänke- tid. Sakligt sett kan det därför finnas skäl att begränsa lagstiftningen till de fall då försäljaren kommer oombedd. Frågan om försäljaren verkli- gen kommit oombedd eller på köparens begäran kan dock ge upphov till tvistigheter och bevissvårigheter, varför en sådan avgränsning som den nyss nämnda enligt de sakkunnigas mening måste avvisas. Önskemålet

att praktiskt sett utesluta fall då sammanträffandet mellan parterna skett på köparens begäran kan dock i viss mån tillgodoses om man lämnar utanför lagens tillämpningsområde sådana köp där köparen omedelbart betalar hela köpeskillingen eller en inte alltför obetydlig handpenning. Man kan enligt de sakkunniga förutsätta, att en person som själv kallar en försäljare till sig och bestämmer sig för ett köp i allmänhet också är angelägen att slutligt avtal skall komma till stånd snarast och sålunda regelmässigt är beredd att omedelbart betala minst den handpenning som är föreskriven för att lagen inte skall bli tillämplig.

De sakkunniga föreslår därför att rena kontantköp och vissa kreditköp undantas från lagens tillämpning. I fråga om kreditköpen förordar de sakkunniga en avgränsning med hänsyn till såväl den absoluta som den relativa storleken av den del av köpeskillingen som köparen erlägger kontant. De sakkunniga har i det hänseendet funnit minimigränserna böra sättas till 100 kr. resp. 25 % av den totala köpeskillingen.

De sakkunniga behandlar vidare de fall då köparen erlägger en del av köpeskillingen genom att lämna s. k. inbytesgods, dvs. på säljaren överlåter sin gamla symaskin, tvättmaskin, bil etc. till ett värde som parterna kommer överens om och som avräknas på köpeskillingen för nyförvärvet. Ofta torde köparen av praktiska skäl lämna ifrån sig inbytesgodset redan i samband med att han vid försäljarens besök beställer den nya varan, i varje fall om denna levereras samtidigt eller det är underförstått att leverans skall ske inom den närmaste tiden efter besöket. Det kunde enligt de sakkunniga ifrågasättas att vid tillämpning av de nu aktuella undantagsreglerna likställa tillhandahållande av inbytesgods med kontant betalning och således inräkna värdet av inbytesgodset i beloppet på lägst 100 kr. resp. 25 % av köpeskillingen. De sakkunniga har emellertid stannat för att hänsyn inte bör tas till inbytesgodsets värde. Undantagsreglerna är motiverade av att det inte föreligger något egentligt skyddsbehov när köparen har manifesterat allvaret i sin avsikt att stå fast vid köpet genom att redan vid besöket göra en kunnbar ekonomisk uppoffring. Att avstå från t. ex. en gammal symaskin eller tvättmaskin i utbyte mot en ny vara av samma slag torde dock i allmänhet inte kännas som någon nämnvärd uppoffring, i varje fall inte jämförlig med att köparen avstår från ett motsvarande värde i reda pengar. Härtill kommer, att en regel av ifrågasatt innebörd skulle kunna utnyttjas av hemförsäljningsföretagen till att kringgå lagstiftningen. Genom att formellt höja köpeskillingen för den försålda varan och i motsvarande mån värdera upp inbytesgodset skulle säljaren kunna beröva en köpare frånträdderätten också i fall då avståendet av inbytesgodset i realiteten inte representerar någon beaktansvärd ekonomisk uppoffring.

5.2.4 *Utfästelse av säljarens ombud m. m.*

De sakkunniga framhåller att det vid hemförsäljning inte sällan förekommer att säljarens representant muntligen lämnar köparen utfästelser om särskilda förmåner vid sidan av de villkor säljarens erbjudande omfattar och som normalt upptas i ordersedel e. d. Sådana utfästelser brukar betecknas sidolöpare. Några speciella problem uppstår inte i de fall då försäljaren har ställningsfullmakt eller i övrigt har behörighet att göra utfästelser av detta slag på sin huvudmans vägnar. De sakkunniga anför, att utfästelsen då ingår i det anbud som köparen har att ta ställning till eller i sådant meddelande som enligt 9 § avtalslagen är att anse som uppfordran till den presumtive köparen att avge anbud. Genom att acceptera anbudet med det utvidgade innehåll som det har fått genom utfästelsen eller genom att till försäljaren avge ett anbud innefattande sidolöparen åstadkommer köparen, i förra fallet att avtal omedelbart kommer till stånd i överensstämmelse med säljarens genom mellanmannen framförda anbud och i det senare fallet att säljaren anses ha antagit köparens anbud, vilket innefattar sidolöparen. om han inte utan oskäligt uppehåll meddelar köparen att han inte vill anta anbudet.

Situationen blir däremot mera problematisk i de fall då försäljaren saknar sådan behörighet. Det vanliga är också att de försäljare som hemförsäljningsföretagen använder inte har behörighet att göra särskilda utfästelser.

De sakkunniga anför att det är oklart vilken verkan en sidolöpare får enligt gällande rätt och redogör för de olika alternativ som kan komma i fråga. Om sidolöparen inte anses omfattad av köparens anbud eller svar uppkommer ett för båda parter bindande avtal på de villkor som innefattas i säljarens ursprungliga erbjudande — dvs. normalt i den av köparen underskrivna ordersedeln — i och med att köparens accept eller anbud når huvudmannen resp. antages av denne. Om däremot sidolöparen anses inbegripen i köparens anbud eller svar föreligger dissens, såvida inte säljaren uttryckligen antar köparens anbud innefattande sidolöparen.

Enligt de sakkunnigas mening talar goda sakliga skäl för att enligt gällande rätt en sidolöpare skall anses utgöra en del av köparens anbud eller svar. De framhåller att genom ett sådant ståndpunktstagande köparen bereds visst skydd mot att bli bunden av ett avtal som inte innefattar de förmåner som representanten utlovat. Som regel medför nämligen dissens mellan anbud och accept att något avtal inte kommer till stånd. Köparen skulle sålunda under hänvisning till sidolöparen och under åberopande av dissensen kunna göra gällande att något avtal inte har ingåtts.

De sakkunniga framhåller dock att situationen möjligen är att be-

döma på annat sätt och att avtal skall anses komma till stånd på villkor som innefattar sidolöparen. Till stöd för ett sådant ståndpunktstagande kan enligt de sakkunniga anföras följande. I representantens behörighet ingår att ta emot anbud och inberätta detta till säljaren. Den omständigheten att representanten inte för sin huvudman talar om existensen av en sidolöpare kan därför inte läggas motparten till last utan måste tillräknas huvudmannen. Godtas denna uppfattning kommer som regel avtal till stånd på villkor som innefattar sidolöparen. Situationen är nämligen den att huvudmannen missuppfattar köparens anbud och accepterar det utan att det av accepten framgår att den inte överensstämmer med anbudet. Av 32 § första stycket avtalslagen följer enligt de sakkunniga motsättningsvis att ett sådant förklaringsmisstag inte kan åberopas mot godtroende medkontrahent. Eftersom köparen normalt inte har anledning anta annat än att sidolöparen omfattas av accepten betyder detta att avtal kommer till stånd innefattande sidolöparen.

De sakkunniga understryker att osäkerheten rörande rättsläget i fråga om sidolöpare är ägnad att ge upphov till tvistigheter och leda till rättsförluster. Situationen måste därför betecknas som i hög grad otillfredsställande. Det vore i och för sig önskvärt med en lösning av problemet för hela det avtalsrättsliga området. En lösning av generell räckvidd bör dock komma till stånd inom ramen för en översyn av den allmänna avtals- och fullmaktsrättsliga lagstiftningen. Men missförhållandena är särskilt påtagliga när det gäller hemförsäljning. Ett stort antal av de tvister som hemförsäljningen gett upphov till har rört just sidolöpare. De sakkunniga anser därför att sidolöparproblemet inte kan förbigås när hemförsäljningsavtalet i övrigt blir föremål för reglering.

De sakkunniga anser det vara en naturlig utgångspunkt för lagstiftningen att en sidolöpare alltid skall anses ingå i det anbud eller svar som köparen avger till säljaren genom dennes representant. En lagbestämmelse med detta innehåll bör därför införas för hemförsäljningsavtalens del.

En sådan bestämmelse innebär dock enligt de sakkunniga inte någon fullständig lösning av sidolöparproblemet, eftersom frågan kvarstår om avtalet strandar på grund av dissens, såvida inte säljaren uttryckligen godtar sidolöparen, eller om avtal kommer till stånd innefattande sidolöparen, såvida inte säljaren uttryckligen förkastar köparens anbud.

Vid en lagstiftning i frågan bör man enligt de sakkunniga i första hand sträva efter en ordning som tillgodoser de konsumentintressen som skall skyddas genom den nya lagstiftningen. Samtidigt får grundläggande förmögenhetsrättsliga principer inte åsidosättas. Mot bakgrund härav finner de sakkunniga en lösning enligt "dissens-alternativet" mindre lämplig. Det skulle nämligen inte stämma överens med den allmänna uppfattningen att blotta existensen av en sidolöpare föranleder att något avtal över huvud taget inte kommer till stånd. Avtalsparterna torde i

allmänhet uppfatta situationen så, att de visserligen har träffat ett avtal men att tvist råder om sidolöparen ingår i avtalet. Det är därför enligt de sakkunnigas mening naturligt, att en bestämmelse i ämnet direkt reglerar frågan i vad mån en säljare är skyldig att infria de utfästelser som hans representanter gör.

Ur konsumentskyddssynpunkt ligger det enligt de sakkunniga närmast till hands att låta säljaren utan vidare bli bunden av sidolöparen. Detta skulle dock innebära ett alltför radikalt avsteg från de regler som gäller i fråga om handelsagenters och handelsresandes behörighet. Ett praktiskt sett nära nog likvärdigt resultat anser de sakkunniga kan uppnås om man i och för sig beaktar mellanmannens bristande behörighet och såtillvida tar hänsyn till den dissens som föreligger, att säljaren ges möjlighet att inom den tid som utgör normal acceptfrist ta ställning till köparens anbud (eller orna accept). Om säljaren inom denna tid klart ger till känna att han inte vill anta köparens anbud med sidolöparen bör detta medföra att något avtal inte anses ha kommit till stånd. Detta resultat följer redan av allmänna avtalsrättsliga regler. Om åter säljaren förhåller sig passiv torde hans passivitet enligt de sakkunnigas mening böra tilläggas den verkan att han blir bunden av köparens anbud, dvs. att avtal kommer till stånd i överensstämmelse med anbudet. Detta bör enligt de sakkunniga gälla oavsett om säljarens ombud inberättat köparens anbud i dess helhet till sin huvudman eller inte. Ty även om ombudet saknar behörighet att ingå för säljaren bindande avtal, är han dock undantagslöst behörig att mottaga anbud. Har en presumtiv köpare avgett sitt svar eller anbud till försäljaren, bör detta därmed anses ha nått säljaren, och försummelse av ombudet att inberätta anbudet eller del av anbudet till sin huvudman bör tillräknas denne och inte gå ut över motparten.

Det sagda bör enligt de sakkunniga i princip gälla också när säljaren i meddelande till köparen bekräftar avtalet under hänvisning till det anbud eller svar som köparen har avgett till ombudet men det av bekräftelsen inte klart framgår om säljaren godtar sidolöparen eller inte. Har ombudet inberättat sidolöparen är det fullt rimligt att säljaren är skyldig att ge köparen ett klart besked om att han inte vill ingå avtal som innefattar sidolöparen och att han i annat fall blir bunden i överensstämmelse med köparens anbud. Om återigen ombudet har underlåtit att inberätta anbudet eller om han har vidarebefordrat det till huvudmannen i förvanskat skick, dvs. med förbigående av sidolöparen, och huvudmannen följaktligen utgår från felaktiga förutsättningar i fråga om innehållet i köparens anbud, när han meddelar köparen att han antar detta, ligger det närmast till hands att låta ombudets försummelse gå ut över huvudmannen och inte över dennes motpart.

De sakkunniga kommer till slutsatsen att säljaren i princip bör åläggas att utan oskäligt uppehåll efter det köparen avgett anbud eller svar

som på grund av dissens är att anse som avslag i föröning med nytt anbud lämna köparen meddelande om att han inte vill anta anbudet. I annat fall bör avtal anses ha slutits i överensstämmelse med köparens anbud. En förutsättning för att köparen skall åtnjuta en sådan förmånsställning i jämförelse med anbudsgivare i allmänhet bör dock enligt de sakkunniga vara att han är i god tro i fråga om säljarens inställning till anbudet. Undantagsvis kan omständigheterna vara sådana att köparen insett eller bort inse att säljaren inte avsett att antaga hans anbud med det avvikande innehåll som det fått genom sidolöparen. Om köparen mottar en orderbekräftelse eller motsvarande handling från säljaren och på grund av omständigheterna måste inse att säljaren anser meddelandet stämma överens med köparens anbud, leder enligt de sakkunniga redan en tillämpning av 6 § andra stycket avtalslagen till att avtal kommer till stånd i enlighet med säljarens svar, om inte köparen utan oskäligt uppehåll meddelar säljaren att han inte vill godtaga svaret. I fall då köparen visserligen inte måste antas ha full insikt om säljarens inställning men dock bort inse att säljarens svar i själva verket inte stämmer överens med köparens anbud, kan säljaren, utan någon begränsning i tiden, under åberopande av dissens göra gällande att något avtal över huvud taget inte har kommit till stånd.

Den föreslagna ordningen är enligt de sakkunnigas mening förbunden med åtskilliga fördelar. För den enskilde konsumenten innebär reglerna en garanti mot risken att bli bunden av avtal på andra villkor än dem som han har träffat överenskommelse om med säljarens representant. Han skyddas också mot att efter kanske lång tid utsättas för överraskningen att säljaren inte vill fullfölja avtalet på villkor som innefattar sidolöparen, eftersom ett sådant meddelande enligt de sakkunnigas förslag måste lämnas utan oskäligt uppehåll.

Reglerna kan också enligt de sakkunniga få en inte obetydlig saneringseffekt. Eftersom hemförsäljningsföretagen föreslås bli bundna av avtal som innefattar sidolöpare även i fall då representanten inte har inberättat sidolöparen, skapar de nya reglerna ett starkt incitament för företagen att noggrant instruera sina försäljare och övervaka att dessa följer instruktionerna.

5.2.5 Verkan av frånträdande

Förslaget om rätt för köpare vid hemförsäljningsavtal att under vissa förutsättningar frånträda sitt anbud eller sin accept innebär i de fall då ett fullbordat avtal kommit till stånd att avtalet skall bringas att gå åter. Enligt de sakkunnigas mening bör lagen innehålla regler om vad som skall gälla för sådan återgång, särskilt som anledningen till återgången inte är ett kontraktsbrott från den andra partens sida. Det synes naturligt att härvid knyta an till köplagens regelsystem, vilket i sin tur är ett uttryck för allmänna rättsgrundsatser.

För det fall att köparen frånträtt avtalet innan någondera parten presterat något enligt avtalet krävs enligt de sakkunniga inte några särskilda regler.

Annorlunda ställer det sig om endera parten helt eller delvis fullgjort sin prestation. De sakkunniga finner det vara naturligt att för hemförsäljningsavtalens del anknyta till den reglering som gäller för öppet köp. En förutsättning för att köparen skall kunna frånträda avtalet bör således i princip vara att han tillhandahåller säljaren godset i väsentligen oförändrat och oförminskat skick. Köparen bör stå risken för godset medan detta är i hans besittning och sålunda undandraget säljarens tillsyn. Till skillnad från vad som är fallet vid öppet köp bör det emellertid ankomma på säljaren att avhämta godset hos köparen. Köparens ansvar för godset bör enligt de sakkunniga begränsas till skälig tid, efter vars utgång faran för godset övergår på säljaren. Detta innebär i princip, att köparen efter det att skälig tid har förflutit är bevarad vid sin rätt att frånträda köpet och kräva dettas återgång, även om han då inte kan tillhandahålla godset i oförändrat eller oförminskat skick. I gengäld bör köparen inte ha rätt till ersättning för godsets vård.

Om köparen när han frånträder avtalet redan har erlagt viss del av köpeskillingen, bör han enligt de sakkunniga vara berättigad att återfå vad han har betalat, och han bör i de fall då han har mottagit godset eller del därav vara skyldig att lämna ut godset till säljaren bara under förutsättning att denne fullgör sin återbetalningsskyldighet.

De sakkunniga har övervägt frågan om säljaren bör vara berättigad till gottgörelse av köparen för de kostnader som kan uppstå till följd av att han måste återta levererat gods när köparen har frånträtt avtalet. Ersättningsbeloppen måste i så fall maximeras, eftersom frånträdanderätten annars skulle bli helt illusorisk. Saken har emellertid enligt de sakkunnigas mening så ringa betydelse att den inte behöver särskilt regleras. När det gäller varor av mera måttligt värde torde köparna sällan utnyttja frånträdanderätten. I fråga om dyrare eller mera skrymmande varor torde säljarna inte leverera godset utan att så stor del av köpeskillingen erlagts att avtalet faller utanför lagstiftningen. Har säljaren tagit risken att leverera under ångerfristen bör han få bära kostnaden för godsets återtagande.

Frågan om verkningarna av att köparen frånträder ett abonnemangsavtal får enligt de sakkunniga inte stor praktisk betydelse. I princip bör dock samma regler gälla som vid hemförsäljningsavtal. Om köparen erlagt någon del av vederlaget för de avtalade tjänsterna bör han få tillbaka vad han betalat. Köparen har däremot i allmänhet rent praktiskt inte möjlighet att återbära en tjänst som säljaren utfört under ångerfristen. En återbäringsskyldighet skulle därför få ges den innebörden att köparen ålades utge den del av vederlaget som belöper på den utförda tjänsten. Detta skulle emellertid innebära att lagstiftningen del-

vis förfelade sitt syfte. Bl. a. av detta skäl anser de sakkunniga att den ordningen kan godtas att köparen i de nu diskuterade fallen helt befrias från skyldighet att utge vederlag eller vidkännas avdrag på redan erlagd betalning.

De sakkunniga diskuterar också möjligheten att i de nyss åsyftade fallen med tillämpning av grundsatzerna om obehörig vinst ålägga köparen att till säljaren utge ersättning motsvarande nyttan av den utförda prestationen. Tillräckliga skäl för en sådan ersättningsbestämmelse anses dock inte föreligga.

5.2.6 Tvingande eller dispositiv reglering

Av hänsyn till den nya lagstiftningens speciella karaktär av skyddslagstiftning förordar de sakkunniga, att lagens samtliga regler görs tvingande till köparens förmån. Det skulle enligt de sakkunniga möjligen kunna ifrågasättas att inom vissa gränser tillåta avvikelser genom avtal från de mot säljaren ganska stränga reglerna om verkningarna av att köparen utnyttjar sin frånträddanderätt, t. ex. i fråga om skyldighet för köparen att betala kostnader för godssets återtagande. Det säljarintresse som härmed skulle tillgodoses anses emellertid inte tillräckligt framträdande för att motivera avsteg från den i och för sig självklara principen att en lagstiftning av detta slag bör vara tvingande. Det understryks att lagen inte utgör hinder mot att köparen genom avtal tilläggs mer långtgående förmåner än lagen föreskriver, t. ex. genom att ångerfristen förlängs.

6. Remissyttrandena

6.1 Allmänna synpunkter

I fråga om värdet av hemförsäljning för konsumenterna har under remissbehandlingen anförts både positiva och negativa synpunkter. *Industriförbundet* understryker, att hemförsäljning i och för sig är en för både konsumenter och näringsidkare värdefull marknadsföring- och distributionsform. Förbundet framhåller bl. a. att de flesta fackhandelskanaler-distributionsföretag i dag genomgår en koncentrationsprocess som förändrar konkurrensläget i butiksledet och förhållandena till fabrikanterna. Med större och färre kanalföretag finns det risk för att nytillkommande företag, som de etablerade kanalerna av en eller annan anledning inte vill stödja, inte får någon som helst tillgång till marknaden. Detta medför att konsumenten i vissa lägen berövas möjligheten att välja viktiga och från hans synpunkt goda alternativ. Denna fråga har också viktiga konkurrensmässiga aspekter. För att upprätthålla en effektiv konkurrens fordras tillgång till marknaden och därvid kan hemförsäljningen komma att få en konkurrensfrämjande funktion i framtiden. De nyetablerade företagen kan behöva använda

hemförsäljning som distributionskanal för att komma in på marknaden. Industriförbundet anför vidare, att industrin har observerat det ökande behovet av systemlösningar för konsumenten. Det räcker inte längre med att tillhandahålla enstaka maskiner utan företagen får analysera och rikta in sig på att tillfredsställa hela "funktionsbehovet" i framtiden, t. ex. lösa hela tvättfunktionen hos en familj. Med en sådan inriktning kommer det i framtiden att vara naturligt att en betydande del av försäljnings- och kontaktprocessen mellan tillverkare och konsument sker i den senares hem, eftersom det är där som en generell systemlösning bäst kan anpassas till den enskilde konsumentens situation. Industriförbundet framhåller också, att ett stort problem är hur information från konsumenterna skall kunna nå tillverkare (s. k. feedback). Genom att vid hemförsäljning en direkt kontakt mellan konsumenten och tillverkaren kan skapas, kan man vinna ett större konsumentinflytande över produktutvecklingen. Ett empiriskt studium av hur sådana seriösa hemförsäljningsföretag som Electrolux och Husqvarna går tillväga skulle visa att de systematiskt utnyttjar nämnda återkopplingsmöjlighet och att de därigenom också vet förhållandevis mycket mer om sina produkters användning än andra företag utan direktförsäljning. Industriförbundet anser, att hemförsäljningen i det stora flertalet fall sker i former mot vilka inga anmärkningar kan riktas. De seriösa hemförsäljningsföretagen bedriver en långsiktig verksamhet och har inget intresse av att driva sin försäljning i former som försvårar eller t. o. m. omöjliggör framtida kontakter. Dessa företag känner enligt förbundet sitt ansvar och har i praktisk handling visat att de är beredda att anpassa sin verksamhet till rimliga konsumentkrav. Industriförbundet konstaterar dock, att ett inte obetydligt antal smärre företag arbetar inom denna sektor av näringslivet och härvid tillämpar affärsmetoder som utifrån allmänna affärsetiska grundprinciper måste anses vara förkastliga.

Även *grossistförbundet* anför, att det uppenbart skulle vara till nackdel för betydande grupper konsumenter om hemförsäljningen skulle förbjudas och att i det stora flertalet fall hemförsäljningen sker i former, mot vilka inga befogade anmärkningar torde kunna riktas. I likhet med industriförbundet påpekar dock grossistförbundet att undantag finns.

Gotlands handelskammare anför, att utvecklingen mot en koncentration av detaljhandeln till tätorterna av människorna i glesbygden upplevs som en försämring av servicen och av möjligheterna att göra rationella inköp. Att den seriösa hemförsäljningen under sådana förhållanden har ett stort berättigande finner handelskammaren vara ställt utom allt tvivel. Ingridanden som kan äventyra en sådan verksamhet av allvarligt syftande karaktär bör därför enligt handelskammarens mening ske med varsam hand och några opåkallade hinder bör inte uppställas för denna näringsgren. Även *Norrbottnens och Västerbottnens lüns han-*

delskammare understryker hemförsäljningens betydelse för glesbygdsområdena.

Däremot dömer *statens konsumentråd* ut hemförsäljningen, frånsett försäljning av dagligvaror. Rådet konstaterar, att hemförsäljning är en försäljningsform som försätter köparen i ett psykologiskt underläge gentemot säljaren och som dessutom är aggressiv. Den allvarligaste invändningen mot hemförsäljningen i de former den f. n. har ligger emellertid enligt konsumentrådet på annat plan. Den ekonomiska utvecklingen har gjort det möjligt för allt fler människor att skaffa sig dyrbarare hushållsapparater. Hemförsäljningen av varor har anpassat sig efter denna utveckling och i ökande grad koncentrerat sig till just dessa varugrupper. För det övervägande antalet konsumenter betyder ett felaktigt köp av sådana varor en allvarlig ekonomisk förlust. Det ökande bilinnehavet gör det möjligt för allt fler personer att uppsöka ordinära försäljningsställen. De varor det främst gäller är hushållsmaskiner och böcker. För dessa varor finns det hos köparen normalt inget hastigt uppkommet och akut behov, utan köparen kan vänta med inköpet tills han får möjlighet att uppsöka ett reguljärt försäljningsställe. Vid dessa köp gäller i särskilt hög grad att köparen bör noga analysera sina behov och undersöka marknaden vad gäller såväl produkternas prestationer och kvalitet som priserna. Vid ordinär försäljning har köparen möjligheter att hitta rätt på marknaden exempelvis genom att söka råd från andra personer, i många fall är försäljarna rådgivare. För att detta skall kunna fungera tillfredsställande måste förutsättas att säljaren har olika fabrikat att erbjuda och att köparen också har möjlighet att jämföra priserna på olika försäljningsställen. Vid hemförsäljning föreligger enligt konsumentrådet inga förutsättningar för jämförelser av pris, kvalitet och service mellan konkurrerande produkter. Denna försäljningsform ger sämsta möjliga förutsättningar för medveten behovsanalys och produktjämförelser. De erfarenheter som finns såväl av vad som framgår av arbetet i allmänna reklamationsnämnden och de lokala konsumentkommittéerna som av artiklar i pressen visar att konsumenterna i betydande utsträckning gör dåliga affärer — i fråga om både pris och kvalitet — vid dörrförsäljning. Konsumentrådet anser, att hemförsäljningen således framstår som en ur konsumentsynpunkt mycket otillfredsställande försäljningsform.

LO anför, att försäljning i hemmen ofta sker till ett prisläge, som avsevärt överstiger det på marknaden gängse. Ett stort antal ärenden som inlämnats till de lokala konsumentkommittéerna av klagande konsumenter är just av den arten att konsumenterna vid hemförsäljning fått betala ett kraftigt överpris i jämförelse med gängse marknadspris. Detta höga pris motsvaras ofta inte av en service som ur konsument-synpunkt har ett värde lika stort som prisskillnaden.

Husmodersförbundet Hem och Samhälle anför, att man enligt en av pris- och kartellnämnden utförd undersökning kan utläsa en tendens hos de större företagen att förlägga sin försäljning till tätorter. Förbundet finner hemförsäljningen mindre angelägen i sådana fall, eftersom den dock är en försäljningsform som försvårar möjligheterna till pris- och kvalitetsjämförelser.

Köpmannaförbundet uttalar, att hemförsäljning är en försäljningsform som placerar köparen i ett underläge gentemot säljaren och att vid vissa försäljningstillfällen metoderna är utomordentligt hårda. Förbundet anser det därför vara rimligt att ge köparen tillfälle att i lugn och ro samt i eventuellt samråd med familjemedlemmar kunna överväga köpet.

Hovrätten för Västra Sverige framhåller, att lagsökningspraxis ger belägg för den höga frekvensen av avbetalningskontrakt som säljarna måste genomdriva med det samhälleliga tvångsmaskineriets hjälp. Ett betydande antal av dessa fall torde i själva verket vara sådana, där betalarens tredska bottnar i att han vid närmare eftertanke alls inte vill ha det köpta och ej ens har råd att fullfölja avtalet. En del fall har gått till rättegång och fullföljts ända till högsta instans, varvid det bl. a. rör sig om dyra bokverk som "prackats på" konsumenten med hjälp av s. k. aktiva försäljningsmetoder, som inte förtjänar rättsordningens stöd. Liknande synpunkter anføres av *domareföreningen* och *Föreningen Sveriges rättshjälpsjurister*.

Svenska företagares riksförbund delar de sakkunnigas uppfattning, att systemet med hemförsäljning i vissa fall kan innebära att konsumenten kommer i ett psykologiskt underläge gentemot säljaren, men vill dock samtidigt varna för att underskatta konsumenternas omdöme och förmåga att fatta ur den enskilde konsumentens egen synpunkt riktiga köpbeslut.

KF anför, att inom den konsumentkooperativa rörelsen tillämpas praktiskt taget ingen hemförsäljning i den mening som lagförslaget väsentligen tar sikte på. Däremot förekommer inom Kooperationen direktförsäljning till köpare för privat bruk i form av varubussar och bryggarbilar. Såsom *KF* uppfattat lagförslaget ryms visserligen dessa distributionsformer i många fall inom ramen för definitionen av "hemförsäljning" men materiellt faller de huvudsakligen utanför lagförslagets tillämpningsområde bl. a. därför att köp och försäljning i dessa former sker kontant.

Motorbranschens riksförbund konstaterar för motorbranschens — och speciellt bilhandeln — del att sådan hemförsäljning som avses i lagförslaget inte är allmänt förekommande. En hel del affärsavslut inom bilhandeln äger emellertid rum i köparens bostad. Oftast har dock härvid initiativet till affärskontakten inte tagits från säljarföretagets sida. En viktig anledning till att avslut i vissa fall sker i köparens bostad står att finna i landets geografiska storlek och befolkningsfördelningen. På

köparens hemställen äger ofta provkörningar och demonstrationer rum långt från den ort där företaget är beläget.

Behovet av lagstiftning i någon form om skydd för konsumenterna vid hemförsäljning vitsordas i stor utsträckning i remissvaren. Till dem som delar de sakkunnigas uppfattning att en sådan lagstiftning är motiverad hör *hovrätten för Västra Sverige, kommerskollegium, handelskammarna i Göteborg, Borås och Karlstad, konsumentinstitutet, statens konsumentråd, konsumentutredningen, domareföreningen, advokatsamfundet, Föreningen Sveriges rättshjälpsjurister, industriförbundet, grossistförbundet, köpmannaförbundet, KF, LO, SACO och Husmodersförbundet Hem och Samhälle.*

Stockholms handelskammare anför, att det vore rimligt med en reglering som tar sikte på de klart osunda metoderna vid hemförsäljning samtidigt som man inte onödigtvis hindrar de seriösa företagen i deras verksamhet. Att rättstekniskt utforma en sådan reglering anser dock handelskammaren vara omöjligt. Alternativet är då en lagstiftning som gäller för all hemförsäljning men där de seriösa företagen indirekt kommer att gynnas, främst ur konkurrenssynpunkt. Det torde nämligen enligt handelskammaren vara de företag som tillämpar mera osunda metoder som har de lägsta kostnaderna för sin verksamhet, vilket i sin tur ger upphov till en snedvriden konkurrens.

Skånes handelskammare anser däremot, att rådande missförhållanden är i huvudsak begränsade till bokbranschen och att det under sådana förhållanden inte är tillfredsställande att införa en generell rätt att frånträda avtal som ingåtts vid hemförsäljning.

Bankföreningen hänvisar till lagen om otillbörlig marknadsföring, det inom justitiedepartementet framlagda förslaget till lag om förbud mot otillbörliga avtalsvillkor (Stencil Ju 1970: 3) och utredningen angående generalklausulerna i den förmögenhetsrättsliga lagstiftningen. Bankföreningen förutsätter, att alla slags avarter av hemförsäljning skall kunna angripas enligt lagen om otillbörlig marknadsföring. Erfarenheterna av denna lag borde därför avvaktas innan slutlig ställning tas till behovet av en punktinsats beträffande just hemförsäljning. Detta gäller enligt bankföreningen så mycket mer som en särskild lag om frånträdande av avtal vid hemförsäljning eventuellt skulle kunna motverka en sanering som på ett eller flera områden kan befinnas önskvärd på bred front. En alltför aktiv försäljningsteknik kanske aldrig kommer till konsumentombudsmannens kännedom därför att en del av de utsatta kunderna nöjer sig med att utnyttja sin rätt att frånträda köpeavtalen medan andra fullföljer avtalen under intryck av den hävdvunna uppfattningen att man skall stå vid sitt ord. Någon anmälan till konsumentombudsmannen kommer i så fall inte att ske, och ett generellt och publikt fördömande av försäljningsmetoden kommer inte till stånd. Bankföreningen framhåller vidare, att i den mån försäljningsmetoder är att anse som

otillbörliga på grund av köpeavtalens innehåll, det avsedda civilrättsliga reformarbetet i fråga om generalklausulerna inom förmögenhetsrätten kan bli ett kompletterande skydd för den enskilde köparen vid sidan av den näringsrättsliga lagstiftningen om otillbörliga avtalsvillkor och om otillbörlig marknadsföring. Även nu angivna förhållanden försvårar enligt bankföreningens mening möjligheten att för närvarande bedöma angelägenheten av särskilda bestämmelser om hemförsäljning.

Beträffande valet mellan näringsrättslig och civilrättslig lagstiftning erinrar *statens konsumentråd* om att de sakkunniga hävdar att ett totalt eller partiellt förbud mot hemförsäljning skulle innebära ett markant avsteg från de grundsatser som vår traditionellt liberala näringslagstiftning bygger på. Rådet känner sig emellertid inte övertygat om att sådana skäl väger särskilt tungt vid avgöranden av här ifrågavarande art. Rådet erinrar om att man i Danmark har infört en näringsrättslig lagstiftning som förbjuder hemförsäljning. Obestriddigt är enligt konsumentrådet att man genom en näringsrättslig lagstiftning kan åstadkomma ett mycket effektivt skydd för konsumenterna. Hemförsäljningen är en otillfredsställande försäljningsform. Denna borde försvinna och det effektivaste medlet härvidlag är att införa förbud mot sådan försäljning. Konsumentrådet delar inte de principiella och näringspolitiska betänkligheter de sakkunniga har och yrkar därför att frågan om konsekvenserna av ett förbud mot hemförsäljning utreds. Med den inställningen att man på längre sikt försöker finna former för ett förbud mot hemförsäljning kan rådet tillstyrka att man på kort sikt vidtar andra åtgärder.

LO anser att frågan om lämpligheten av en näringsrättslig eller civilrättslig lagstiftning inte har belysts tillräckligt av de sakkunniga, som stannar för en civilrättslig lagstiftning med hänvisning till den fria konkurrensen som huvudmotiv. LO framhåller, att en effektivitetshöjande konkurrens är ett grundläggande konsumentintresse men att konkurrensen inte är ett självändamål. En civilrättslig lagstiftning torde inte kunna ge samma skydd som en näringsrättslig lagstiftning. För att civilrättsliga lagregler skall kunna fungera krävs av konsumenten ett inte betydelselöst mått av kunskaper, energi och planeringsförmåga. De konsumenter som mest behöver skydd torde därför dåligt skyddas av en civilrättslig lagstiftning. Att genom en näringsrättslig lagstiftning lägga ansvaret på säljaren, såsom skett i lagen om otillbörlig marknadsföring, torde rent principiellt vara att föredraga.

Tanken att lösa frågan genom en näringsrättslig lagstiftning avvisas däremot uttryckligen av *Stockholms handelskammare, domareföreningen, advokatsamfundet, industriförbundet, grossistförbundet och tidningsutgivareföreningen*.

Stockholms handelskammare anser, att ett näringsrättsligt förbud mot hemförsäljning är helt otänkbart med hänsyn till den stora betydelse

denna typ av försäljning har i fråga om vissa varor. I och för sig skulle något slags auktorisationssystem kunna vara en tänkbar lösning på den aktuella problematiken. Ett näringsrättsligt auktorisationstvång skulle emellertid enligt handelskammaren innebära en opåkallad byråkrativering och förmodligen inte heller kunna ge de effektiva garantier för konsumentens skydd som man avser att skapa med en reglering på området. Övervägande skäl talar därför enligt handelskammarens mening för att man i valet mellan näringsrättslig och civilrättslig lagstiftning väljer den sistnämnda vägen, även om också denna är långt ifrån invändningsfri. *Industriförbundet* anför, att inskränkningar i näringsfriheten bör ske endast i den mån det är oundgängligen nödvändigt för att tillgodose viktiga allmänna samhällsintressen, som inte kan värnas genom andra mindre ingripande åtgärder. *Tidningsutgivareföreningen* hälsar med tillfredsställelse att de sakkunniga insett att en näringsrättslig reglering av hemförsäljningsverksamheten i form av förbudslagstiftning eller något slags auktorisationstvång skulle komma i strid med den i tryckfrihetsförordningen grundlagsfästa rätten att fritt sprida tryckt skrift.

En civilrättslig lagstiftning i ämnet av i huvudsak den typ som de sakkunniga förslagit tillstyrks eller godtas av bl. a. *hovrätten för Västra Sverige, kommerskollegium, handelskamrarna i Göteborg, Borås och Karlstad, Norrbottens och Västerbottens läns handelskammare, konsumentinstitutet, pris- och kartellnämnden, konsumentutredningen, Föreningen Sveriges rättshjälpsjurister, industriförbundet, grossistförbundet, köpmannaförbundet, Svenska företagens riksförbund, Direktförsäljningsföretagens förening, sparbanksföreningen, Sveriges handelsagenters förbund, Föreningen Sveriges handelsresande, KF, SACO och Husmodersförbundet Hem och Samhälle.*

Hovrätten för Västra Sverige anser att de sakkunniga har lyckats att med smidiga och ändamålsenliga rättstekniska metoder inarbeta en skyddslagstiftning utan att komma i konflikt med grundläggande principer om avtals ingående och bindande kraft. Hovrätten förutsätter därvid att man godtar de sakkunnigas uppfattning i detalj om avtals ingående. *Kommerskollegium* uttalar, att den av utredningen föreslagna särslagstiftningen är väl avvägd och att den torde kunna införas utan att besvärande störningar i det kommersiella livet behöver uppkomma vare sig för konsumenterna eller för berörda näringsidkare. *KF* hävdar, att en särslagstiftning på detta område bör genomföras snabbt, i vart fall som ett provisorium i avvaktan på en konsumentköplag.

Statens konsumentråd finner utredningsförslaget vara ett steg i rätt riktning men anser dock att förslaget i flera avseenden är mindre tillfredsställande. Förslaget ger inte konsumenterna det skydd som erfordras. Konsumentrådet utgår från att ett köp i princip skall innebära att båda parter är nöjda med det. Kommer den ena parten mycket snart underfund med att han är missbelåten bör i princip avtalet göras ogil-

tigt och köpet gå tillbaka — i de flesta fall föreligger här ett grundläggande fel redan vid avtalets ingående som den missbelåtna parten då inte var medveten om. Inom mycket stora delar av varumarknaden har också ett sådant synsätt kommit till uttryck. De stora varuhuskedjorna tillämpar ett förfarande som ger köparen rätt att inom viss tid återlämna en vara — av vilket skäl som helst — och få köpeskillingen tillbaka. Rådet pekar också på att hela frågan om konsumentköp är under övervägande i köplagsutredningen och att man bör undvika att beträffande ett delproblem välja en lösning som bygger på ett annat betraktelsesätt än vad som kommer att prägla huvudfrågans lösning. Bestämmelserna om hemförsäljning bör därför göras temporära i avvaktan på att hela den rättsliga regleringen av köpproblematiken får sin lösning genom en revision av köplagen.

LO, som tillstyrker att förslaget med vissa ändringar snarast genomförs, anför att det kan ge anledning till eftertanke att, när väsentliga delar av avtalsrätten är under utredning, lägga fram så principiellt vittgående förslag på ett begränsat område som här görs. Lagen skall enligt utredningen blott täcka områden där ett kvalitativt och kvantitativt väl dokumenterat behov föreligger. LO anser, att utredningen inte har tillfredsställande redovisat de bedömningsgrunder och den dokumentation som ligger bakom avgränsningen i förslaget, och uttrycker en viss förvåning över att utredningen föreslår en lagstiftning som enligt utredningen är så avvikande att man av principiella skäl måste dra upp snäva gränser när det gäller lagens omfattning och tillämpningsområde. Resultatet kan enligt LO bli en skenlösning. Frågan om offensiv försäljning kan synas löst men genom sin snäva omfattning kan lagen komma att bli mindre verkningsfull. LO anser det önskvärt och nyttigt med lagregler, som skyddar och stöder konsumenten när han blivit utsatt för påträngande försäljning. LO betonar vikten av att lagreglerna utformas så att de kommer att innebära ett effektivt skydd oavsett vilken lagstiftningsmetod som används.

Även andra remissinstanser ger från olika utgångspunkter uttryck för större eller mindre tvekan inför förslaget med hänsyn till förhållandet till den civilrättsliga lagstiftningen i övrigt.

Dessa överväganden avser i första hand frågan, i vilket sammanhang en civilrättslig reglering av hemförsäljningen bör införas. *Domareföreningen* anför, att det ur systematisk synpunkt förefaller naturligt att angripa problemet inom avtalslagens ram, med begagnande av dess regler om rättshandlingars ogiltighet. Närmast skulle då ett ingånget avtal angripas med stöd av 33 § avtalslagen. Föreningen är emellertid medveten om att i rättspraxis hemförsäljningsavtal endast i undantagsfall kunnat ogiltigförklaras, i första hand på grund av de stora bevissvårigheterna i sådana fall. Med hänsyn till det begränsade tillämpningsområdet för avtalslagens ogiltighetsregler är det knappast lämpligt och

skulle i vart fall stöta på stora svårigheter att ansluta de erforderliga reglerna till avtalslagen. Det torde därför vara nödvändigt att, såsom de sakkunniga gjort, ta upp hemförsäljningsavtalen till en särreglering, i vart fall som ett provisorium i avvaktan på resultatet av det arbete på en reformering av de allmänna avtalsrättsliga reglerna som nu pågår.

Stockholms handelskammare anser det i och för sig olyckligt att utan mycket starka skäl tillgripa förfarandet med särskilda och fristående insatser av lagstiftaren, när åtskilliga frågor om lagstiftning på konsumentskyddsområdet ändå är under utredning. Handelskammaren är tveksam, om de sakkunniga varit tillräckligt försiktiga när man på detta sätt avviker från grundläggande avtalsrättsliga principer men anser sig dock kunna i princip tillstyrka den föreslagna lagstiftningen. *Östergötlands och Södermanlands handelskammare* finner det olyckligt, att vissa förhållanden rörande köp av lös egendom görs till föremål för reglering i särskild lag, och anser det vara synnerligen angeläget att vid en fortsatt översyn av köplagen bestämmelser om hemförsäljning inarbetas i denna lag. Under hänvisning till pågående reformarbeten på köprättens och avtalsrättens områden ifrågasätter *Gotlands handelskammare*, om inte frågor om hemförsäljning borde tas upp i dessa sammanhang, så att en samlad lösning av vissa centrala förmögenhetsrättsliga problem kunde uppnås.

Advokatsamfundet ifrågasätter om problemet med hemförsäljningar är av den storleksordning och aktualitet att en särreglering är omedelbart påkallad. Samfundet anser att frågan snarare framstår som en — i och för sig viktig — del av det större problemkomplex som bör angripas i samband med en reform av köprätten och avtalsrätten betingad bl. a. just av behovet av en anpassning till nutida konsumentförhållanden. Det kan väntas att reglerna om konsumentskydd vid hemförsäljning får en naturlig plats i en reformerad köplag. Konsumenterna har för övrigt på sistone beretts ett avsevärt förstärkt rättskydd genom de lagstiftningsåtgärder av generell natur som nyligen genomförts eller är under genomförande. Häri ligger enligt samfundet ytterligare ett skäl för att inte nu genomföra en särreglering. Samfundet ifrågasätter också under hänvisning till den snabba utveckling som kännetecknar våra dagars marknadsföring om inte en speciallag av den nu föreslagna typen lätt kan bli verkningslös genom att nya försäljningsmetoder tillämpas som inte är åtkomliga med lagens bestämmelser. Mycket talar sålunda enligt samfundet för att regleringen av hithörande frågor bör ske inom ramen för en lagstiftning med allmänare räckvidd än den av utredningen föreslagna.

Några remissinstanser befarar att lagförslaget kan få ogynnsamma konsekvenser för avtalstroheten över huvud taget och för den allmänna omsättningen. Av dessa är det dock endast *handelskammaren för Örebro och Västmanlands län* som direkt avstyrker lagförslaget. Han-

delskammaren anser, att det saknas anledning att — även om olägenheter av agentförsäljning i hemmen i undantagsfall kunnat konstateras — uppmjuka regeln att ingångna avtal skall respekteras, särskilt som lagförslaget fått en så generell avfattning, att även de mest legitima hemaffärerna kan frånträdas med stöd av bestämmelserna. Handelskammaren anser också att det, om förslaget upphöjs till lag, föreligger risk för att annan säljare av samma vara kan stimulera köparen att frånträda ett redan ingånget avtal för att själv komma i åtnjutande av en order, skriven på "neutral mark". Även om man genom de föreslagna reglerna velat ge konsumenten ökad valfrihet, har avsikten enligt handelskammaren säkerligen inte varit att låta lagen tjäna som ett instrument för att stimulera ej önskvärda affärsmetoder.

Liknande farhågor uttrycks av *Skånes handelskammare*, som finner det nödvändigt att begränsa annulleringsrätten så att den endast gäller vid avarter av hemförsäljning. Utan att ta bestämd ståndpunkt till på vilket sätt detta bör ske pekar handelskammaren på möjligheten att utforma ifrågavarande lagstiftning som en fullmaktslag med rätt för Kungl. Maj:t att förordna om dess tillämpning beträffande sådana varuslag för vilka missförhållanden av här avsedd art i större omfattning kunnat konstateras. En annan tänkbar lösning är enligt handelskammaren att i lagen begränsa möjligheten att åberopa annulleringsrätten till de otillbörliga situationerna, exempelvis genom föreskrift att avtalet skall ha tillkommit under sådana omständigheter att ett utnyttjande av köparens godtrogenhet måste anses föreligga.

Farhågor för att den föreslagna lagstiftningen skall påverka respekten för ingångna avtal anförs också av *domareföreningen*. Enligt föreningen har inte minst den senaste tiden visat flera exempel på uppfattningen att avtal inte nödvändigt behöver hållas. *Gotlands handelskammare* befarar, att allmänheten kan bibringas den felaktiga uppfattningen att den föreslagna "ångerveckan" skulle vara tillämplig även vid avtal som ingåtts på annan plats än i köparens eller annans bostad. *Bankföreningen* anför, att lagförslaget medger köparen att frånträda ett avtal, även om ingen befogad kritik kan riktas mot säljarens uppträdande vid avtalslutet, och att en regel, som så markant avviker från en grundläggande princip i avtalsrätten, bör kunna godtas endast om tillräckligt starka sociala skäl därför kan åberopas. Föreningen tillägger, att här avsedda köpekontrakt — det är i regel fråga om avbetalningskontrakt — för bankernas del kan komma i fråga som pant för kredit. En rätt för köparen att inom en vecka frånträda avtalet kan påverka pantens värde och därmed i princip också kontraktens belåningsvärde. Bankföreningen anser dock inte, att frånträddanderätten behöver få någon avgörande negativ betydelse för kontraktens belåningsvärde. Banken har alltid möjlighet att avvakta "ångerfristens" utgång. Är det fråga om belåning av ett mycket stort antal kontrakt

kan alternativt det totala belåningsvärdet av kontrakten beräknas med hänsyn tagen till risken att köparna i några fall vill frånträda avtalen.

Sådana farhågor för att lagstiftningen kan komma att otillbörligen utnyttjas av konkurrenter som anförts av handelskammaren för Örebro och Västmanlands län framförs också av *Motorbranschens riksförbund*. Det är enligt riksförbundet ingalunda självklart att det avtal som träder i stället för det som frånträts i realiteten är till fördel för kunden. Det försäljningstekniska och psykologiska överläge som utredningen konstaterar att försäljningspersonalen ofta befinner sig i kan i minst lika hög grad komma att utnyttjas i syfte att övertyga kunden om att denne tidigare gjort en "dålig affär", även om detta med hänsyn till samtliga omständigheter — t. ex. garantivillkor eller prestanda — objektivt sett inte är riktigt. Enligt riksförbundet bör det finnas möjligheter att inom ramen för den näringsrättsliga lagstiftningen inskrida mot åtminstone systematiskt missbruk av denna typ.

Några remissinstanser uttrycker önskemål beträffande den fortsatta rättsutvecklingen på området. *Pris- och kartellnämnden* anför, att det alltid är vanskligt att förutse hur effektiv en ny lagstiftning kan bli och vilka verkningar den på det hela taget kommer att få. Särskilt är detta fallet när man ger sig in på ett område som inte förut varit föremål för någon speciell reglering. Nämnden anser det därför av vikt att man — efter det att den föreslagna lagstiftningen har genomförts — noga följer utvecklingen på området och undersöker i vilken mån de nya reglerna kringgås och om allvarliga missförhållanden alltjämt kvarstår. Det är möjligt att man efter någon tid finner att lagstiftningen bör i något avseende revideras och eventuellt skärpas för att man skall uppnå de syften man avsett. Som ett exempel på företeelser, som vid en efterhandsgranskning kan behöva särskilt uppmärksammas, anför nämnden telefonförsäljningarna.

Konsumentutredningen anser, att skillnaden mellan konsumentens situation vid hemförsäljning och vid övriga former av försäljning inte bör överbetonas. Vissa företag och distributionsformer har redan medgett en väsentlig förstärkning av konsumentens position. Kooperationen har sedan åtskilliga år praktiserat ett system med generell öppna köp. Flera stora kedjeföretag gör detsamma, och inom stora delar av köpmannaförbundets medlemskår tillämpas ett generöst betraktelsesätt när det gäller konsumentens möjligheter att säga upp avtal. Till konsumentutredningen har inte rapporterats att detta tillvägagångssätt skulle ha inneburit några allvarigare problem för säljaren. Snarare tycks vissa affärsekonomiska fördelar ha kunnat uppnås. Med utgångspunkt härifrån anser utredningen att det bör uppdras åt köplagsakkunniga att överväga förutsättningarna för ett lagfästade av systemet med generell öppna köp. Vidare anser konsumentutredningen att det bör prövas om inte hemförsäljningen skulle kunna saneras ytterligare genom

införande av ett generellt tillståndsvång. För att få utöva hemförsäljning skulle alltså erfordras ett tillstånd som endast meddelades identifierbara firmor med permanenta lokaler. Tillståndshavare skulle kunna utrustas med en särskild legitimation, som också anger den permanenta adressen. Ett sådant system skulle kunna förenas med ett garantisystem, analogt med vad som nu är fallet i resegarantilagen. Genom denna komplettering skulle konsumenten även vid hemförsäljning ha möjlighet att få köpeskillingen tillbaka. Slutligen anser konsumentutredningen att man i det kommande utredningsarbetet bör överväga att införa ett system där vissa avtal blir giltiga endast efter det att konsumenten har skriftligen bekräftat sitt köp. Detta system tillämpas företag emellan för flera typer av transaktioner. Systemet synes enligt utredningen fungera utan olägenhet och utan att respekten för avtal av annan karaktär har minskat.

Även *LO* föreslår, att förutsättningarna för en lagstiftning om generellt öppet köp utreds och anför beträffande hittillsvarande erfarenheter av sådana köp liknande synpunkter som konsumentutredningen.

6.2 Huvudgrunderna för förslaget

6.2.1 Tillämpningsområdet

I frågan, vilka avtalstyper lagstiftningen bör omfatta, har beträffande köp av lös egendom endast anförts önskemål om att vissa typer av varor skall undantas. Sålunda anser *statens konsumentråd* att försäljningen av dagligvaror, främst livsmedel, bör falla utanför lagen. Konsumentrådet anför, att produkterna här vanligtvis är av ett för konsumenterna känt slag och ofta av relativt enhetliga typer med begränsade variationer i kvalitet och utförande mellan olika fabrikat. Behovet av tid för marknadsöversikt och eftertanke är för dessa varor mindre angeläget. Samtidigt kan denna försäljning för många konsumenter utgöra ett värdefullt komplement till försäljningen i fasta försäljningsställen.

Motorbranschens riksförbund anser, att hemförsäljning av bilar inte är att hänföra till den typsituation av försäljningsteknisk och psykologisk natur som motiverat utredningen av frågan och att därför den aktuella lagstiftningen inte bör avse bilförsäljning. I det sammanhanget pekar förbundet bl. a. på att riskerna för att lagstiftningen skall utnyttjas otillbörligt av konkurrenter till säljaren är särskilt stora inom bilhandeln på grund av de konkurrensförhållanden som råder där. Riksförbundet anför vidare att köparna inte får leverans före ångerveckans utgång och att leveransen kan ytterligare fördröjas om kunden önskar extrautrustning av speciellt slag. Genom att en inbytesbil vanligen lämnas som dellikvid och inte kan levereras till en annan spekulant innan ångerveckan har utlöpt uppstår en kostnadsökning som

medför nackdelar ur konsumentsynpunkt. Riksförbundet framhåller vidare, att ett motorfordon inte får betecknas som fabriksnytt om det har varit registrerat på annan än auktoriserad återförsäljare för märket i fråga. Om ett fordon sålunda har registrerats på en köpare och denne utövar sin rätt att frånträda avtalet uppstår en förlust för bilhandlaren och detta kan medföra höjda priser på bilar.

Tidningsutgivareföreningen anser, att av motiven till lagförslaget inte klart framgår huruvida avtal om abonnemang på tidningar och tidsskrifter skall falla under någon av de i lagtexten angivna avtalstyperna. Föreningen har emellertid intrycket att tidningarnas abonnemangsavtal inte berörs av lagförslaget. Föreningen kan inte heller finna att det vid tidningsabonnemang för konsumenternas del föreligger behov av de föreslagna lagreglerna.

Behovet av konsumentskydd då det gäller abonnemangsavtal anser *domareföreningen* inte vara lika stort som vid hemförsäljning i övrigt. Domareföreningen anför, att sådana avtal inte har samma karaktär av impulsköp som köp av lös egendom. Den presumtive konsumenten är som regel mera medveten om att ett abonnemangsavtal medför konsekvenser för en mer eller mindre lång framtid och är därför mera benägen att besinna sig. Såvitt föreningen har sig bekant förekommer processer, där konsumenten försöker komma ifrån ingånget abonnemangsavtal, relativt sällan. Detta tyder på att omfattningen av abonnemangsavtal ingångna mot konsumentens verkliga vilja är liten. Föreningen motsätter sig emellertid inte att lagstiftningen omfattar även sådana avtal. *Östergötlands och Södermanlands handelskammare* förklarar sig godta, att vissa periodiska tjänster inbegrips under lagstiftningen.

De sakkunnigas förslag att den nya lagstiftningen inte skall gälla försäkringsavtal biträds uttryckligen av *försäkringsinspektionen* och *Svenska försäkringsbolags riksförbund*. Förbundet erinrar om att försäkringsbolagen träffat frivilliga överenskommelser rörande marknadsföringen som är grundade på bestämmelserna i 302 § lagen om försäkringsrörelse. Förbundet anför att dessa överenskommelser innehåller detaljerade föreskrifter om hur försäljning av försäkring skall bedrivas samt påföljdsbestämmelser för överträdelser av dessa regler.

Däremot anser *statens konsumentråd* och *TCO* att lagstiftningen bör omfatta även försäkringsavtal. *Konsumentrådet* anför, att köparen visserligen i många fall är betjänt av att i sitt hem i lugn och ro resonera med ett försäkringsombud men att det ändå är fördelaktigt för honom att få möjlighet att tänka igenom saken sedan ombudet har avlägsnat sig. *TCO* anser, att de sakkunniga inte har anfört något bärande skäl för undantaget och att den psykologiska situation som de sakkunniga anser föreligga vid hemförsäljning av varor är densamma vid försäljning av försäkring.

Förslaget att lagstiftningen skall gälla bara när försäljningen sker yr-

kesmässigt och de varor som köpeavtalet avser resp. de tjänster som enligt abonnemangsavtalet skall tillhandahållas är avsedda för privat bruk har inte föranlett kritik. *Östergötlands och Södermanlands handelskammare* och *grossistförbundet* biträder uttryckligen förslaget.

Avgränsningen av lagförslagets tillämpningsområde i fråga om de förhållanden under vilka konsumenten företar rättshandlingen är föremål för delade meningar. Att det skall vara fråga om rättshandling som företagits i egen eller annans bostad tillstyrks eller lämnas uttryckligen utan erinran av två ledamöter av hovrätten för Västra Sverige, *Östergötlands och Södermanlands handelskammare*, *domareföreningen* och *grossistförbundet*.

Domareföreningen uttalar, att en speciallagstiftning av detta slag, som innebär avvikelser från eljest gällande avtalsrättsliga principer, inte bör ges ett vidsträcktare tillämpningsområde än som är nödvändigt. Man bör därför inte med försäljning i konsumentens bostad likställa försäljning på arbetsplatser o. d. Vad beträffar försäljning i annans bostad torde den försäljningsmetod som åsyftas i betänkandet — "cocktailpartymetoden" — enligt domareföreningens uppfattning inte tillämpas i någon nämnvärd utsträckning för närvarande, och konsumenten är vid besök i annans bostad regelmässigt inte i samma psykologiska underläge som då han uppsöks i sin egen bostad. För att inte öppna möjlighet att kringgå regleringen vill föreningen dock inte motsätta sig att lagen tillämpas även vid försäljning i annans bostad.

Att lagen skall gälla även "försäljningsparties" som anordnas i hemmen gillas uttryckligen av *konsumentinstitutet*, *statens konsumentråd*, *konsumentutredningen* och *Husmodersförbundet Hem och Samhälle*. *Konsumentinstitutet* anför, att enligt dess uppfattning de konsumenter som inbjuds till och besöker dessa parties många gånger känner sig tvingade av hänsyn till värdinnan att göra relativt stora inköp.

Industriförbundet och *Gotlands handelskammare* förordar att lagstiftningen i enlighet med Nordiska rådets rekommendation 1967: 15 begränsas till de fall då säljarens besök hos köparen sker utan anmodan från denne. *Industriförbundet* anför, att man får räkna med en viss obenägenhet hos företagen att medge leverans så länge ångerfristen löper. Ett alltför vidsträckt tillämpningsområde för lagstiftningen i detta avseende, varigenom en snabb leverans försvåras, strider sålunda mot ett konsumentintresse. Om bevisbördan läggs på säljaren, kan industriförbundet inte dela de sakkunnigas bedömning att bevisvårigheterna skulle bli så stora att de motiverar en utvidgning av lagens tillämpningsområde utöver vad Nordiska rådet har rekommenderat. Även *Motorbranschens riksförbund* anser att hemförsäljning då konsumenten tagit initiativet bör undantas.

Däremot förordar *konsumentutredningen*, *LO* och *TCO* att lagstiftningens tillämpningsområde utvidgas att omfatta all försäljning som inte

sker från ett av säljaren inrättat fast försäljningsställe. LO anför, att också utom köparens hem föreligger svårigheter för konsumenterna att värja sig mot påträngande försäljning. Vid s. k. tillfällighetsförsäljning, mässförsäljningar, överraskningsutflykter etc. betonas ofta kraftigt i reklamen att det gäller visning och att ingen försäljning förekommer. Ibland är konsumenten helt omedveten om att det gäller försäljning. Så är t. ex. fallet med vissa pensionärsutflykter, där pensionären tror att det rör sig om en vanlig utflykt. Under lunchpausen eller kaffepausen förekommer så en mycket övertalande och påträngande försäljning. Pensionären upplever ett underläge i och med att han blivit bjuden på utflykt och lunch. Detta psykologiska underläge gör att konsumenten har svårt att värja sig. Reklam för tillfällighetsförsäljningar sker stundom i form av inbjudan till "stor pangföreställning gratis". Man blir bjuden på kaffe och gåvor utdelas till deltagarna. Speciellt för konsumenter i en sådan social situation att de starkt upplever behovet av kontakter med andra människor är det lockande att delta i en sådan tillställning. Enligt många rapporter till de lokala konsumentkommittéerna ingår i dessa föreställningar en mycket påträngande försäljning med inslag av masspsykos. Försäljning i skolor och på arbetsplatser är också ett problem. Vid försäljning i skolor ger försäljaren ett sken av att t. ex. bokinköp är nödvändigt för studierna. Erfarenheterna visar att tillräckliga åtgärder från lärare och skolläda inte vidtas för att rätta till detta intryck. LO crinrar om att frågan om försäljningsmetoders otillbörlighet kommer att bedömas av konsumentombudsmannen och marknadsrådet. Rådet kommer emellertid inte att behandla det problem som drabbat den konsument som redan blivit utsatt för otillbörliga försäljningsmetoder och därigenom stimulerats till ett för honom ofördelaktigt köp. En utsträckning av den föreslagna lagens tillämpningsområde är enligt LO:s mening nödvändig för att konsumenten skall få sin rätt i de fall då otillbörliga marknadsföringsmetoder har tillämpats och påverkat konsumenten. De tolknings- och tillämpningssvårigheter som kan uppkomma synes enligt LO inte vara av den art eller omfattning att de är tillräckliga för att hindra genomförandet av en i och för sig önskvärd lagstiftning.

Liknande synpunkter anför av TCO. *Konsumentutredningen* framhåller, att konsumenten vid avtal som ingås utanför säljarens permanenta lokaler alltid löper risk att få en felaktig uppfattning om huvudmannaskapet och erbjudandenas karaktär.

Även två ledamöter av hovrätten för Västra Sverige anser, att man bör överväga att ge den föreslagna lagstiftningen en vidsträcktare tillämpning och att en förebild kan vara motsvarande engelska lagstiftning, som är tillämplig så snart köparen undertecknat köpekontraktet på annan plats än i säljarens butik eller annat fast försäljningsställe. Dessa ledamöter anför, att det t. o. m. kan förhålla sig så, att den som blir upp-

sökt på sitt arbete eller på badstranden i dessa situationer har ännu mindre psykisk motståndskraft än den som uppsöks i sitt hem. De frågor, var gränsen går för begreppet bostad och om exempelvis försäljning som sker i ett för längre tid förhyrt hotellrum skall falla under lagstiftningen.

Några remissinstanser vill utvidga lagstiftningens tillämpningsområde till att omfatta vissa särskilda situationer. *Statens konsumentråd* anser, att lagstiftningen bör omfatta också försäljning i samband med arrangerade utflykter eller andra tillställningar som t. ex. biografföreställningar. Liknande synpunkter anförs av *konsumentinstitutet*. *KF* föreslår, att lagens tillämpningsområde utsträcks till att gälla arbetsplatserna. Förbundet anser att de skäl som utredningen i denna del anfört inte är tillräckligt tungt vägande i förhållande till det behov av skydd för konsumenterna som enligt förbundets mening finns mot försäljning på arbetsplatserna. *Husmodersförbundet Hem och Samhälle* anser att konsumenten vid telefonförsäljning är i ett med övrig hemförsäljning jämförbart psykologiskt underläge. Många konsumenter har enligt förbundet svårt att motstå en försäljares locktoner i telefon och säger hellre ja till anbudet än avbryter samtalet. Förbundet finner det tveksamt om den uppringde alltid är medveten om att telefonköp i princip får anses vara bindande. Då bokköp ofta förmedlas på detta sätt, anser förbundet det väsentligt att även telefonförsäljning omfattas av den nya lagen.

Pris- och kartellnämnden, som understryker vikten av att man, sedan den föreslagna lagstiftningen genomförts, noga följer utvecklingen på området och undersöker i vilken mån de nya reglerna kringgås, anför telefonförsäljningen som ett exempel på företalser, som vid en efterhandsgranskning kan behöva särskilt uppmärksammas. Nämnden är medveten om de problem bl. a. av praktisk natur, som det skulle medföra att föra in sådan försäljning under den föreslagna lagstiftningen, och föreslår därför inte nu någon ändring av utredningens förslag.

Farhågor för att den av de sakkunniga föreslagna avgränsningen kan medföra att lagstiftningen kringgås anförs av *statens konsumentråd*, som framhåller att enligt erfarenheter från utlandet säljare, i många fall sedan förhandlingarna med köparna i stort sett avslutats, söker finna på någon anledning att omedelbart få köparna att uppsöka säljarens försäljningsställe. Säljaren förebär exempelvis att man bör granska varan eller något liknande. Trots att köparens situation inte nämnvärt förbättrats i och med resan till försäljningslokalen skulle lagen i detta fall inte längre bli tillämplig och hela det skydd man försöker bygga upp med lagstiftningen falla bort. Konsumentrådet anser, att man har anledning att följa utvecklingen i detta avseende och, om missbruk förekommer, överväga om detta skall förebyggas genom ändring av hemförsäljningslagen eller genom generell köplagstiftning.

6.2.2 Den rättstekniska metoden

Den av de sakkunniga föreslagna s. k. *resolutiva metoden*, dvs. att köparen är bunden av den rättshandling han företagit men har möjlighet att under viss tid frånträda rättshandlingen, har i allmänhet godtagits av remissinstanserna. *Stockholms handelskammare, Östergötlands och Södermanlands handelskammare, Gotlands handelskammare, industrieförbundet, grossistförbundet, Direktförsäljningsföretagens förening* och *en ledamot av konsumentrådet* ansluter sig uttryckligen till förslaget i denna del.

Domareföreningen anför, att det kan befaras att de sakkunnigas förslag, varigenom avtalet konstrueras som ett resolutivt villkorat avtal med en till säljarens förmån verkande tidsbegränsning, medför ett uppluckrande av det allmänna rättsmedvetandet på detta område. Inte heller de i betänkandet angivna övriga regelkonstruktionerna går enligt föreningen fria från kritik utan står i motsats till grundläggande principer inom avtalsrätten. I valet mellan de i betänkandet angivna metoderna är föreningen därför närmast benägen att godtaga den resolutiva metoden.

Däremot förordar *statens konsumentråd (majoriteten)* den s. k. *suspensiva metoden*, dvs. att något avtal inte kommer till stånd om inte köparen tillträder avtalet inom viss tid efter besöket. *Konsumentrådet* anför, att de sakkunniga lägger bördan på konsumenten som är den svagare parten i avtalsförhållandet. En passivitet från hans sida gör att han blir bunden av avtalet. Detta är inte bra. Allmänt sett är det mycket mer tillfredsställande om en passivitet från köparens sida medför att han inte drabbas av några påföljder av säljarens besök. Är köparen sedan intresserad, efter det att han har haft möjlighet att i lugn och ro överväga ett köp och kunnat göra marknadsjämförelse, kan han själv kontakta säljaren. *Konsumentrådet* kan svårligen föreställa sig att det för det allmänna rättsmedvetandet, dvs. för gemene man, kan framstå som en praktisk skillnad om ett avtal redan från början är en nullitet eller om man kan bringa det att upphöra genom en aktiv åtgärd. Resultatet blir i båda fallen i praktiken att ett ingånget åtagande inte fullföljs. I fråga om företagets benägenhet att över huvud taget bedriva hemförsäljningsverksamhet kan *konsumentrådet* inte se att det skulle bli någon skillnad i detta avseende vilken metod man än använder — under förutsättning att man utgår ifrån att båda metoderna skänker köparen lika gott stöd. För övrigt anser rådet att det vore en lycklig effekt av lagstiftningen om den kunde minska omfattningen av hemförsäljning. Beträffande de sakkunnigas invändning mot den suspensiva metoden, att den skulle leda till att hemförsäljningsomsättningen under alla förhållanden skulle gå ned betydligt och att detta oundvikligen måste leda till prisstegringar, *erinnar konsumentrådet*, att detta även måste gälla den resolutiva me-

toden — om den skall ge samma skydd — varför detta inte kan tjäna som något kriterium vid val av metod. Rent psykologiskt har köparen vid den suspensiva metoden mycket lättare att komma ur en för honom ofördelaktig situation än om man väljer den s. k. resolutiva metoden. Han behöver inte vidta några särskilda åtgärder — en ren passivitet är tillräcklig. Konstruktionen gör det mycket klarare för honom att han inte betar sig på något sätt "otillbörligt" om han vill avstå från att fullfölja köpet. Vidare kommer det med denna konstruktion att klarare framstå för honom, att han bör se till att eventuella s. k. sidolöpare ingår i avtalet. För att inte en regel om att köparen måste bekräfta köpet skall bli illusorisk krävs enligt konsumentrådet en viss minimitid under vilken bekräftelse inte får ske. Säljaren skulle annars kunna försöka få bekräftelsen omedelbart eller föreskriva att den görs mycket snart. En vecka för denna betänketid kan enligt konsumentrådet synas lagom. Huruvida det behövs någon maximitid, inom vilken köparen skall bekräfta överenskommelsen, finner rådet tveksamt. Med den konstruktion hemförsäljningen normalt har, där säljaren företräds av en agent eller liknande, är han ju i regel inte bunden av agentens erbjudande. Givetvis kan det stå öppet för säljaren att stipulera viss maximitid för köparens bekräftelse. Vid köp där hela eller del av köpeskillingen erlagts blir situationen dock en annan. Konsumentrådet föreslår, att om köparen inte har bekräftat köpet inom viss tid, exempelvis tjugo dagar, det skall anses som om han inte avser att fullfölja köpet och det av honom erlagda beloppet skall återbetalas av säljaren.

LO, som ifrågasätter om en lösning enligt den resolutiva metoden ger konsumenten ett tillräckligt skydd, anför beträffande verkningarna av den resolutiva resp. den suspensiva metoden liknande synpunkter som statens konsumentråd. *LO*:s yttrande på denna punkt mynnar ut i det förslag om utredning av förutsättningarna för en lagstiftning om generellt öppet köp som tidigare har redovisats.

Den s. k. k o m b i n e r a d e m e t o d e n — enligt vilken köparens ångerfrist börjar löpa först sedan säljaren har bekräftat avtalet — förordas av *Husmodersförbundet Hem och Samhälle*.

Direktförsäljningsföreningens förening anför starkt kritiska synpunkter på den suspensiva metoden. Dessa riktar sig delvis också mot den kombinerade metoden. Enligt föreningen skulle en tillämpning av den suspensiva metoden helt klart kunna leda till en allmän uppluckring av respekten för det avtalsrättsliga regelsystemet i övrigt och få betydande konsekvenser av ej önskvärd natur för såväl köpare som säljare och på olika områden. En tillämpning av den suspensiva metoden kunde enligt föreningen också få allvarliga näringspolitiska följder. Systemet skulle i praktiken kunna anses innebära ett förbud mot hemförsäljning, vilket skulle betyda att förutsättningarna för en fortsatt tillverkning inom landet av vissa varor allvarligt försämrades, eftersom underlaget

härför i form av en tryggad avsättning på hemmamarknaden skulle försvinna. Detta i sin tur kunde medföra överväganden om lokalisering till utlandet av såväl produktionsenheter som administrativa och kanske också andra funktioner inom företagen. Det är uppenbart att detta inrymmer allvarliga aspekter med tanke på både sysselsättning (försäljare, produktionspersonal m. fl.) och den export av berörda varor som nu förekommer. Direktförsäljningsföretagens förening ifrågasätter också om inte den suspensiva metoden med hänsyn till nämnda konsekvenser skulle komma i strid med den i tryckfrihetsförordningen grundlagsfästa rätten att fritt sprida tryckt skrift. Vidare skulle enligt föreningen den suspensiva — och för övrigt även den kombinerade metoden — innebära avsevärt ökade kostnader i hela distributionsprocessen och därmed högre varupriser. Mot den angivna bakgrunden anser föreningen att den föreslagna resolutiva metoden representerar den enda tänkbara konstruktionen av lagen. Reglerna om skyldighet för säljare att informera konsumenten om dennes rättigheter enligt lagen innebär enligt föreningens mening att konsumenten åtnjuter ett helt tillfredsställande skydd. Liknande synpunkter anförs av *Stockholms handelskammare* och *industriförbundet*. Även *grossistförbundet* anser att den suspensiva metoden är helt utesluten.

När det gäller å n g e r f r i s t e n s l ä n g d anser *Husmodersförbundet Hem och Samhälle* de sakkunnigas förslag, en vecka, vara helt godtagbart. En kortare tid skulle enligt förbundet vara olämplig, eftersom många konsumenter visar en viss tröghet när det gäller att fylla i och avsända handlingar. *Föreningen Sveriges rättshjälpsjurister* anser att en vecka är alltför kort tid och att ångerfristens längd bör utsträckas till fjorton dagar.

Vad angår f o r m e r n a f ö r f r å n t r ä d a n d e t understryker *Direktförsäljningsföretagens förening* vikten av att avbeställning sker skriftligen.

6.2.3 Fråga om undantag för kontantköp m. m.

De sakkunnigas förslag att kontantköp och vissa kreditköp skall vara undantagna från regleringen har fått ett blandat mottagande. Förslaget tillstyrks av *domareföreningen* och *sparbanksföreningen*. *Industriförbundet* understryker sambandet mellan dessa undantag och önskemålet att konsumenternas intresse av snabba leveranser i vissa fall kan tillgodoses. För att detta mål skall kunna uppnås och undantagsregeln få någon praktisk betydelse bör kreditbeloppets övre gräns ej sättas för högt. Förslaget om en gräns vid 25 % av köpeskillingen finner industriförbundet med hänsyn till detta intresse och till att beloppet bör utgöra en ”verklig ekonomisk uppoffring” väl avvägd.

Enligt *KF* kan det diskuteras om den föreslagna procentsatsen är till-

räckligt hög. Ifall säljaren vid avbetalningsköp alltid måste underrätta köparen om dennes rätt enligt lagen anser förbundet dock att den föreslagna procentsatsen kan godtas.

Däremot kritiseras undantagen för kontantköp och vissa kreditköp av *statens konsumentråd*, *konsumentutredningen*, *LO*, *TCO* och *Husmodersförbundet Hem och Samhälle*. Av dessa förklarar sig *LO* inte kunna acceptera den föreslagna begränsningen. *TCO* och *Husmodersförbundet Hem och Samhälle* anser att lagstiftningen bör omfatta alla slag av köp vid hemförsäljning. *Konsumentutredningen* anser, att lagen bör gälla alla köp över 50 kr. *Statens konsumentråd* förordar, att endast försäljning av böcker till ett belopp understigande 50 kr. och försäljning av dagligvaror undantas.

Husmodersförbundet Hem och Samhälle anför, att en del större affärsföretag redan före förslaget tillkomst har tillämpat "ångertid" utan några inskränkningar och säger sig inte ha haft någon olägenhet av detta. Man vet att det klients som lagen väl främst avser att hjälpa, gamla och "fåkunniga", dels inte gärna köper på avbetalning, en form av köp som man förknippar med dålig ekonomi och finner genant, dels i högre grad än andra kategorier människor har förhållandevis stora penningssummor förvarade i sin bostad och alltså lätt tillgängliga. Det ligger därför nära till hands att förmoda, att dessa konsumenter har en önskan att betala hela beloppet med ens. Ett avbetalningsköp fördyrar alltid varan och eftersom de i hemmet förvarade pengarna inte är räntebärande blir avbetalningspriset en onödig utgift. Förbundet hävdar därför, att även kontantköp skall berättiga till ångervecka. Att en sådan ordning skulle minska hemförsäljningen finner förbundet knappast troligt.

Konsumentutredningen anför, att de föreslagna undantagen på ett avgörande sätt begränsar lagens värde från konsumentsynpunkt. Konsumenten får i praktiken rätt att frånträda ett avtal endast i en relativt sällsynt förhandlingssituation, nämligen i de fall då konsumenten skriver på ett avtal som en utväg för att bli kvitt en påträngande försäljare eller då konsumenten redan när avtalet sluts tvivlar på dess värde. En vanligare situation är enligt konsumentutredningen att konsumenten i avtalsögonblicket är nöjd med avtalet och då är beredd att göra en kontantsats men uppfattar anbudet annorlunda när fler omständigheter hunnit beaktas och när fler medlemmar av hushållet har fått säga sin uppfattning. Denna situation har lett till en rad köp av uppslagsverk och andra varor med, som det senare visat sig, obetydligt bruksvärde i förhållande till totalpriset. Ett genomförande av förslaget skulle enligt konsumentutredningen innebära att de firmor som nu systematiskt bygger sin försäljning på att stimulera till omedelbara beslut i hemmet om köp av varor eller abonnemang helt enkelt justerar sina kontrakt så att lagens bokstav iakttas. Därmed har konsumenten i dessa fall i realiteten fått sin situation försämrad, eftersom firmor av detta slag i och med den nya

lagen torde bli mindre benägna till informella uppgörelser i enskilda fall. Konsumentutredningen erinrar om att de sakkunniga med de föreslagna inskränkningarna försöker indirekt skydda den säljare som kallats till köparens bostad. Eftersom konsumentens utnyttjande av frånträdesrätten blir mera sällsynt ju bättre avtalet är förberett är det emellertid sannolikt, att frånträdesfrekvensen just i sådana fall blir ringa. Att priserna skulle öka om frånträdesrätten gällde mera generellt kan enligt konsumentutredningen inte styrkas genom något tillgängligt material. Det är rimligt att anta att en hårdare sanering av hemförsäljningen åstadkommer att en del hemförsäljningserbjudanden, som varit dyra i förhållande till vad som kan köpas genom konkurrerande distributionsformer, försvinner. Kvar står då seriös hemförsäljning som normalt inte ger konsumenterna anledning att ångra sig. Genomsnittspriset i förhållande till nyttovärdet av vad konsumenterna erhållit genom hemförsäljning har då gått ned, inte upp. Konsumentutredningen har förståelse för de sakkunnigas försök att finna någon lämplig undre gräns för lagens tillämpning så att inte en omfattande administration binds vid ärenden som har mindre betydelse för konsumenten. Utredningen menar emellertid att bindningen till kontantformen är olämplig. Utredningen föreslår i stället en beloppsgräns oavsett om köpet gjorts kontant eller med utnyttjande av kredit. Denna gräns får inte sättas så högt att konsumenten hindras frånträda ett avtal som innebär en mycket kännbar ekonomisk förlust. Utredningen anser att sämre ställda konsumentgrupper lider en sådan kännbar förlust vid belopp över 50 kr.

Liknande synpunkter anförs av *statens konsumentråd* och *LO. Konsumentrådet* påpekar, att man med den av rådet förordade ordningen får en lösning av de problem som uppkommer om köparen lämnar en begagnad vara i utbyte mot den nya och värdet av den avräknas som handpenning. *LO* bemöter bl. a. de sakkunnigas synpunkt att köparen genom undantaget för kontantköp och vissa kreditköp kan tillförsäkra sig omedelbar leverans. Enligt *LO:s* mening har konsumenten samma möjlighet att i kontraktet bestämma leveransdatum och därigenom försäkra sig om snabb leverans oavsett om kontantköp undantas eller inte. Dessutom omfattar den försäljning det här gäller i stor utsträckning sådana varor där ett dröjsmål på en vecka, om leveranstid ej har avtalats, inte kan vara till olägenhet för köparen. Erfarenheten av dörrförsäljning ger enligt *LO* vid handen, att det verkliga problemet snarare är att mycket långa leveranstider tillämpas.

Köpmannaförbundet ifrågasätter, om den föreslagna utformningen av lagstiftningen i förevarande hänsende ger ett ur konsumentens synvinkel tillfredsställande skydd. *Motorbranschens riksförbund* anför, att riskerna för olämpliga former av hemförsäljning är minst lika påtagliga vid kontantförsäljning. Ensamboende och ensligt boende personer torde ofta kunna drabbas av försäljningsformer som är direkt otillbörliga och

som kan få formen av mer eller mindre förtäckt hot eller åtminstone otillbörliga påtryckningar.

Det förekommer emellertid i vissa remissvar också yrkanden om vidsträcktare undantag från lagens tillämpningsområde än de sakkunniga har föreslagit. *Direktförsäljningsföretagens förening*, som i princip ansluter sig till de sakkunnigas förslag, förordar mot bakgrund av höjningen av mervärdeskatten att den procentuella gränsen för kontantbeloppet vid kreditköp bestäms till 15 i stället för 25 %. *Konsumentinstitutet* anser, att beloppet 100 kr. i dagens penningvärde förefaller ganska lågt.

Flera remissinstanser upphåller sig vid de sakkunnigas förslag att vid beräkningen av kontantbeloppet hänsyn inte skall tas till värdet av s. k. inbytesgods som köparen lämnar i samband med avtalet. *Direktförsäljningsföretagens förening*, *Stockholms handelskammare* och *Skånes handelskammare* anser, att tillhandahållande av inbytesgods bör likställas med kontant betalning.

Direktförsäljningsföretagens förening anför, att konsumenterna ofta vid förvärv av ny vara i utbyte lämnar varor med relativt högt marknadsvärde, vilka därefter försäljs. Köparen är regelmässigt angelägen att få leverans av den nya varan utan dröjsmål. För att tillmötesgå köparen härvidlag utför säljaren leveransen, han kanske installerar t. ex. en tvättmaskin och han ombesörjer bortforsling av inbytesgodset. Dessa åtgärder är för säljaren ofta förknippade med stora kostnader. Inbytesgodset skulle inte kunna försäljas förrän tidigast efter utgången ångerfrist, dvs. en vecka, och på grund av olika administrativa rutiner inom företaget kunde ytterligare avsevärt dröjsmål förekomma. Detta skulle för säljarens vidkommande innebära en begränsning av den ekonomiska rörelsefriheten, eftersom han under hela denna tid tvingas binda likvida medel. I vissa fall har försäljaren (ombudet) som enda uppdrag från huvudmannen att försälja nya produkter, under det att inbytesgodset hanteras helt i försäljarens egen regi. Sålunda inköper denne inbytesvaran för egen räkning och betalar sin kund kontant härför. Det belopp det därvid blir fråga om återgår därefter till försäljaren som del av köpeskillingen för den nya varan. En transaktion av detta slag skulle kunna uppfattas som ett sätt att kringgå den föreslagna lagen, eftersom köparen i verkligheten erlägger kontant dellikvid trots att använda medel egentligen motsvarar inbytesgodset. Föreningen framhåller att förfarandet representerar ett i dag vanligt förekommande sätt att genomföra en affär. Med hänsyn till den utomordentligt hårda konkurrens som råder i alla berörda branscher finner föreningen risken för att säljaren formellt kunde höja köpeskillingen och i motsvarande mån värdera upp inbytesgodset vara praktiskt taget obefintlig. Föreningen erinrar om att enligt mervärdeskatteförordningen (1968: 430) som likvid skall medräknas eventuellt inbytesgods.

Liknande synpunkter anförs av *Stockholms handelskammare*. *Skånes handelskammare* påpekar, att om säljaren höjer köpeskillingen och värderar upp inbytesgodset i motsvarande mån, kunden drabbas av en högre mervärdeskatt. Handelskammaren erinrar vidare om att i förordningen (1959: 575) med föreskrifter om vissa betalningsvillkor vid yrkesmässig försäljning av bilar, vilken kan anses i viss mån ha ett motsvarande syfte som den nu föreslagna lagstiftningen, uttryckligen anges att värdet av inbytesfordon får inräknas i kontantinsatsen.

För bilhandels del anför *Motorbranschens riksförbund*, att en överlåtelse av en personbil som dellikvid vid köp av nytt fordon erfarenhetsmässigt torde uppfattas som en ekonomisk uppoffring av lika påtaglig karaktär som ett kontantbelopp. Önskemålet att praktiskt sett utesluta de fall, där säljaren har uppsökt köparen på dennes egen begäran, tillgodoses enligt riksförbundets mening inte genom de sakkunnigas förslag. Detta skulle emellertid kunna ske om man från lagens tillämpningsområde undantar de fall då minst 25 % av köpeskillingen blivit kontant betald eller bytesbil har lämnats vars värde uppgår till ett högre procenttal av den nya bilens pris. Riksförbundet föreslår här en nedre gräns av 40 %. Riksförbundet erinrar om att bilhandels kreditgivning sedan många år har blivit föremål för offentlig reglering dels genom en särskild avbetalningsöverenskommelse och dels genom en kompletterande straffrättslig lagstiftning som dock inte gäller sådana företag som är anslutna till överenskommelsen. En omfattande kontroll äger rum angående efterlevnaden av reglerna som f. n. innefattar krav på en kontantinsats om minst 40 %, inräknat värdet av bytesfordon. Härvid har kontrollverksamheten speciellt inriktats på frågan om bytesfordonet i realiteten har haft ett så högt marknadsvärde vid inbytestillfället att avbetalningsreglernas krav blivit respekterade. Dessa omständigheter jämte de sakkunnigas allmänna bedömningar angående begränsningen i rätten att frånträda avtalet, då en viss del av priset har erlagts vid avtalets ingående, talar enligt förbundets mening för att kompletterande regler införs för de fall då en bytesvara ingår som representerar en betydande del av den totala köpeskillingen. Det torde enligt riksförbundet knappast vara realistiskt att övervärderingar av den storleksordning varom det här måste bli fråga skulle bli marknadsmässigt accepterade, åtminstone inte i syfte att kringgå den föreslagna lagstiftningen.

Sparbanksföreningen ifrågasätter möjligheterna att övervaka att likvid för inbytesgods inte används som kontantinsats. Den föreslagna regleringen torde enligt sparbanksföreningen med lätthet kunna kringgås genom att två köpeavtal upprättas utan samband med varandra, ett för inbytesgodset och ett för den aktuella varan. Sparbanksföreningen framhåller också, att betydande ekonomisk skada kan uppkomma vid frånträdande av avtal där inbytesgods lämnats som dellikvid. De sakkunnigas förslag innehåller inte någon regel att, när avtal frånträds,

inbytesgodset skall lämnas tillbaka. I de flesta fall torde emellertid bruksvärdet av inbytesgodset vara större än den likvid man erhållit för det. Sparbanksföreningen föreslår, att vid köp där inbytesgodsets tas som dellikvid, koppling till köpavtalet skall införas.

6.2.4 Utfästelse av säljarens ombud m. m.

En positiv ståndpunkt till de sakkunnigas förslag om s. k. sidolöpare, dvs. särskilda utfästelser av säljarens ombud, och en därmed förenad passivitetsregel intar *hovrätten för Västra Sverige*, som anser att den föreslagna lösningen av problemen kring sidolöpare är väl avvägd. Hovrätten påpekar dock att förslaget passivitetsregel går längre än till att reglera nämnda problematik. Säljaren åläggs reklamationsplikt även för de fall då köparens tillägg, inskränkningar eller förbehåll utformats oberoende av säljarombudets eventuella utfästelser om särskilda förmåner. Hovrätten anför, att passivitetsregeln kanske borde begränsas till att omfatta endast sådana tillägg, inskränkningar eller förbehåll som har sin grund i säljarombudets utfästelser.

Direktförsäljningsföreningens förening, som till utgångspunkt för sitt yttrande förklarar sig ha tagit praktiska förhållanden, har med hänsyn härtill avstått från att närmare kommentera problemet med sidolöpare och anser att de föreslagna reglerna kan godtas, även om de enligt föreningen otvivelaktigt kan ha konsekvenser som från juridisk-teknisk synpunkt kunde betraktas som diskutabla.

De sakkunnigas förslag i denna del har emellertid rönt kritik från åtskilliga håll. Några remissinstanser anser att frågan inte bör tas upp i förevarande sammanhang utan att man bör sträva efter en generell reglering inom ramen för den pågående översynen av den allmänna förmögenhetsrättsliga lagstiftningen. Sådana synpunkter anför av *Stockholms handelskammare, Östergötlands och Södermanlands handelskammare, Gotlands handelskammare, industriförbundet* och *grossistförbundet*.

Industriförbundet anför, att förbundet i och för sig delar de sakkunnigas uppfattning att den rådande osäkerheten beträffande rättsläget är ägnad att skapa otrygghet, ge upphov till tvistigheter och leda till rättsförluster. Det är också enligt förbundets mening önskvärt att man genom lagstiftning försöker åstadkomma en lösning av problemen. En reglering av centrala avtalsrättsliga principer i en särslagstiftning av föreslagna art inger dock starka betänkligheter. Risk för inte önskvärda analogier med svårförutsebara konsekvenser föreligger därvid alltid. Ett generellt rättsligt problem måste lösas samtidigt för hela det avtalsrättsliga området. Beträffande de föreslagna bestämmelserna anför förbundet, att dessa helt allmänt kan beskrivas som mycket invecklade. De innehåller dissens- och passivitetsregler och bygger vidare på de mest svårtillämpade och omdiskuterade bestämmelserna i 1 kap. avtalslagen.

Förslaget är enligt förbundet, ehuru skickligt uppbyggt och motiverat, av en sådan svårighetsgrad och på en sådan abstraktionsnivå att dess lämplighet i en lagstiftning som avser att tillgodose konsumentskyddet kan ifrågasättas. Förbundet anser vidare, att regleringen med största sannolikhet kommer att få begränsad betydelse på grund av bevissvårigheter för köparen. Även när bevisning kan förbringas, är det ett intrikat rättsligt spörsmål att dra gränsen mellan sådana uttalanden av ena parten vid förhandlingar i samband med avtalsslut som är rättsligen oförbindande och sådana uppgifter som är så preciserade, slutgiltiga och av sådan betydelse för motparten att de är rättsligen bindande. Industriförbundet finner det vara ett konsumentintresse av betydelse att, när konsument skall ges skydd genom tvingande lagbestämmelser, dessa inte får en svårbegriplig utformning och att de, i den mån de kan förstås, ger konsumenten ett reellt skydd som han kan lita på och inte innehåller abstrakta regler som man redan vid lagens tillkomst kan förutse vara opraktiska på grund av bl. a. bevissvårigheter. Skulle man stanna för att reglera sidolöparproblematiken i detta sammanhang är det enligt förbundets mening väsentligt att denna lösning ses som ett provisorium som endast avses att gälla inom förevarande lags begränsade tillämpningsområde. Industriförbundet ifrågasätter om man inte under det fortsatta lagstiftningsarbetet bör pröva helt andra vägar för att förebygga nackdelen av att köpare får utfästelser om förmåner som kanske inverkat bestämmande på avtalsslutet men som ändå inte är bindande. Härvid borde särskilt övervägas en lösning som medför en skriftlig formalisering av avbetalningsköp vid hemförsäljning. I avbjudan på en generell lösning kunde ett steg tas i den riktningen genom att man i den särskilda handling som enligt den föreslagna lagstiftningen skall överlämnas till köparen också erinrar köparen om risken för att särskilda utfästelser av säljarombudet inte är bindande. Härtill kunde man i blanketten erinra om betydelsen av skriftlig uppgörelse, och särskilda rubriker kunde göras för de vanligaste typerna av sidolöpare, nämligen rabatter, gratis tillbehör, utfästelser om särskilda egenskaper hos godset samt om leveranstid och betalningsvillkor. Genom att framtvunga eller underlätta att utfästelser avges i skriftlig form kan man enligt industriförbundet också nå den effekten, att de erhåller den exakthet som kan vara nödvändig för att de över huvud taget skall vara rättsligen bindande.

Några remissinstanser anser att förslaget medför oskäliga konsekvenser för säljaren. *Sveriges handelsagenters förbund*, som avstyrker förslaget, anför bl. a. att skälet för en "ångefrist" — att konsumenten vid hemförsäljning befinner sig i ett psykologiskt underläge mot försäljaren — inte kan vara bärande för reglerna om sidolöpare och passivitetsverkan, eftersom sidolöpare snarast är ett tecken på att köparen har varit förhandlingsmässigt starkare än säljaren. Förbundet hävdar att man bör ägna större uppmärksamhet åt frågans allmänt avtalsrättsliga sida. För för-

bundet förefaller det vara en viktig princip att de centrala avtalsrättsliga reglerna gäller generellt i största möjliga utsträckning och att undantag görs endast när så av synnerligen starka skäl anses påkallat. Vad de sakkunniga anför om påtagliga missförhållanden just inom hemförsäljningen förefaller enligt förbundet inte så väl underbyggt att avtalsrättsliga särregler är påkallade, och vad som anförs om att säljaren ofta inte får besked om sidolöpare talar emot det föreslagna undantaget från de centrala avtalsrättsliga reglerna. Om det är så att huvudmännen ofta inte får vetskap om sidolöpare, finner förbundet det närmast obilligt mot dem att göra dem bundna av alla sidolöpare. Enligt förslaget går en försummelse av försäljaren ut över huvudmannen på så sätt att han blir bunden av ett för honom okänt avtalsvillkor. Med nuvarande ordning går försummelsen från försäljarens sida ut över köparen endast på det sättet att avtal inte kommer till stånd. Även om resultatet för köparen skulle vara att avtalet gäller men inte sidolöparen, förefaller detta enligt förbundet knappast obilligt mot köparen, eftersom denne har haft en faktisk möjlighet att införliva sidolöparen med avtalet. Förbundet påpekar vidare, att förslaget om verkan av säljarens passivitet gör ett undantag för fall när köparen är i ond tro. Regeln härom synes enligt förbundet böra medföra, att säljaren inte blir bunden om han, exempelvis genom text på ordersedeln, har förklarat att han inte godkänner några sidolöpare. Förbundet frågar sig emellertid om en sådan reservation från säljarens sida står i strid med regeln att lagens bestämmelser är tvingande. Om den gör det och därför blir ogiltig, torde enligt förbundet resultatet bli att reservationen inte heller medför ond tro hos köparen. Detta förefaller dock orimligt, eftersom man då bortser från något som man vet vara för handen. Om reservationen däremot är giltig har förbundet svårt att se något praktiskt resultat av de föreslagna reglerna om passivitetsverkan och sidolöpare.

Bankföreningen anser att, om den föreslagna lagstiftningen skall genomföras, regeln om sidolöpare borde få en annan utformning. Genom den föreslagna regeln om utfästelse av säljarens ombud skapas enligt bankföreningen ett fullgott skydd för köparen. För säljaren kan regeln emellertid i det särskilda fallet leda till betydande ekonomiska förluster. Den föreslagna lagbestämmelsen uppställer ingen som helst begränsning beträffande sidolöparens innehåll. Detta innebär att säljaren kan bli bunden även av mycket långtgående förpliktelser i sidolöparens form. Särskilt om säljarens representant har avtalat sådana sidolöpare i ett betydande antal fall kan förlusten för säljaren bli omfattande. Bankföreningen anser att en annan regel som bättre tillgodoser bägge parter intressen bör övervägas, förslagsvis en bestämmelse att köparen skall få frånträda hela köpeavtalet om säljaren inte godkänner en sidolöpare som uppenbarligen är av inte oväsentlig betydelse för köparen.

Även *Motorbranschens riksförbund* anser, att förslaget framstår som

klart obilligt mot säljaren. Den olägenhet som f. n. kan drabba köparen begränsar sig till att han inte kan tilltvinga sig leverans på villkor som en måhända bedräglig representant, säljarföretaget ovetande, utfäst. Den aktuella lagstiftningen syftar till att ge en konsument möjlighet att under vissa omständigheter frånträda ett ingånget avtal. Förbundet finner det ytterst tveksamt om härutöver ett ytterligare avsteg från avtalsrättens grunder är konsumentpolitiskt motiverat. Detta bör enligt förbundets mening i så fall ske inom ramen för en generell översyn av köp- och avtalsrätten.

Från konsumentskyddssynpunkt kritiscras de sakkunnigas förslag beträffande sidolöpare av *statens konsumentråd*. Rådet anför, att i många fall sådana sidolöpare som avses med förslaget är av helt avgörande betydelse för köparen, antingen på det sätt att de gör ifrågavarande köp särskilt attraktivt i förhållande till andra köp eller också på så sätt att sidoerbjudandet är en uttrycklig förutsättning för att varan skall kunna användas på förutsatt sätt. Rådet hälsar därför med tillfredsställelse att de sakkunniga anser det vara en naturlig utgångspunkt för sitt resonemang att en sidolöpare alltid skall anses ingå i köparens anbud eller svar och att de sakkunniga förordar att en bestämmelse med detta innehåll blir lagfäst för hemförsäljningsavtalens del. Konsumentrådet delar de sakkunnigas uppfattning, att om man ser saken utslutande från konsumentskyddssynpunkt, det ligger närmast till hands att låta säljaren utan vidare bli bunden av sidolöparen. Konsumentrådet framhåller vidare, att de sakkunniga fäster uppmärksamheten på att vad konsumenten gör vid hemköp inte alltid är vad han tror, nämligen att acceptera ett erbjudande från en säljare, utan att i många fall konsumentens ställningstagande i stället är att fatta som ett anbud till säljaren av visst, normalt av säljaren själv föreslaget, innehåll. Det betyder reellt sett att köparen inte alltid är den part som fullbordar avtalet utan att han i stället riktar ett förslag till säljaren att denne skall gå med på en affär av visst angivet slag. I det senare fallet blir köparen bunden av det han har föreslagit, medan säljaren inte är bunden förrän han har accepterat budet från köparen. Detta finner konsumentrådet vara en onaturlig och otillfredsställande situation för köparen. Rådet medger att det naturligtvis i och för sig kan hävdas att det normalt inte spelar så stor roll om köparen förstår skillnaden mellan de olika betraktelsesätten. Resultatet blir ändå i praktiken i de flesta fall detsamma. Det är emellertid enligt konsumentrådet rent principiellt otillfredsställande att avtalet får en sådan konstruktion att konsumenten inte inser vilken ställning han de facto har i avtalsammanhanget. Frågan om sidolöparens rättsverkan är vidare beroende härav. Konsumentrådet anser frågan inte ha fått en för konsumenten tillfredsställande lösning med de sakkunnigas förslag. Enligt detta ankommer det på konsumenten att bevisa att sidolöpare verkligen förekommer. Det är normalt inte så lätt att mot ombudets be-

stridande bevisa att något extra har avtalats, något som alltså skall anses ingå i konsumentens anbudsgivning — ofta opreciserat och outtalat eftersom det är ett muntligt löfte från säljarens representant. Systemet inbjuder av den anledningen till en mängd missförstånd och ibland till ohederligt beteende från säljarens sida. Konsumentrådet — som i fråga om den föreslagna "ångerfristen" förordar en lösning enligt den suspensiva metoden — pekar på att man får en mycket klarare situation för konsumenten om man väljer en avtalskonstruktion där köparen har klart för sig att vad som avhandlades vid besöket inte har något rättsligt värde utan att det hela är beroende av vad han meddelar i sin, på eget initiativ tagna, kontakt med säljaren.

6.2.5 Verkan av frånträdande

De sakkunnigas förslag om verkan av frånträdande från köparens sida har berörts bara i ett fåtal yttranden.

Förslaget att, om köparen har godset i sin besittning, han skall stå risken för det under skälig tid, efter vars utgång faran för godset övergår på säljaren, kritiseras av *hovrätten för Västra Sverige*. Hovrätten anser att det från dogmatisk synpunkt kanske inte är så mycket att säga om förslaget men att det kan ifrågasättas, om ansvaret för att godset undergår förändring enbart genom sin beskaffenhet bör åvila den som står faran för godset. Hovrätten ifrågasätter om inte den enklaste och mest praktiska regleringen av hithörande frågor vore att låta faran för godset bli kvar hos säljaren till dess köpet blir definitivt och alltså övergå på köparen bara för den händelse ångerveckan har gått till ända utan att köparen i föreskriven ordning påkallat köpets återgång (jfr den amerikanska UCCC). En förutsättning för sådan begäran om återgång skulle vara att godset har blivit av köparen vederbörligen vårdat. Om köparen i föreskriven ordning har påkallat köpets återgång, skulle han vara skyldig att vårda godset till dess att det avhämtas eller säljaren kommer i dröjsmål med att avhämta det (jfr de engelska och amerikanska lagarna). Det skulle nog enligt hovrätten många gånger verka stötande om köparen under ångerveckan eller medan han väntar på att godset skall avhämtas skulle ha ansvaret för att godset förstörs av t. ex. brand. För säljaren är det också relativt enkelt att ha försäkring som täcker även de fall då godset befinner sig hos köparen men på säljarens risk.

Beträffande frågan, vem som skall svara för kostnaderna, när säljaren måste återta det levererade godset, anknyter *Stockholms handelskammare* till ett uttalande av de sakkunniga, att säljaren regelmässigt inte levererar godset, om inte köparen betalat en så stor del av köpeskillingen att avtalet faller utanför lagstiftningen. Enligt vad handelskammaren har erfårit från företag i denna bransch är praxis emellertid den, att leverans av godset vanligen sker omedelbart, detta på kundens uttryckliga begäran. Med hänsyn till att omedelbar leverans således vä-

sentligen sker för att tillgodose kundernas önskemål och dessa genom sin begäran har gett uttryck för att de verkligen är beredda att fullfölja avtalet, finner handelskammaren det rimligt att de också får stå för de kostnader som kan uppkomma i och med leveransen. Det torde i allmänhet vara fråga om små belopp, varför ersättningen kan maximeras för att inte köparens frånträdderätt på omvägar skall bli verkningslös. Liknande synpunkter anförs av *Direktförsäljningsföretagens förening*, som förordar att köparen åläggs att betala de kostnader som uppkommer (godset har använts, bruten förpackning, återfrakt) med ett belopp som motsvarar handpenningens storlek eller högst 15 % av köpeskillingen.

Svenska företagares riksförbund anser, att eftersom köparen är den som har rätt att frånträda ett redan ingånget avtal, denne måste vara skyldig att se till att godset blir återställt till säljaren i oskadat skick i de fall då godset är levererat före ångerveckans utgång. För detta talar enligt förbundet även rent praktiska skäl, exempelvis att köparen efter frånträddandet av avtalet kan vara oanträffbar för säljaren och denne sålunda inte ges möjlighet att återta godset. Köparen bör enligt förbundet också svara för fraktkostnaderna för återställandet, om inte köpare och säljare träffar annan överenskommelse.

Statens konsumentråd anser däremot att, om godset har överlämnats till köparen, han bara skall vara skyldig att tillhandahålla godset för säljaren till avhämtning. En bestämmelse att köparen skall avsända godset på säljarens bekostnad skulle enligt konsumentrådet i vissa fall förta lagen en del av dess verkan, eftersom erfarenheten har visat att det i inte så få flagranta fall gäller försäljning av skrymmande och svårtransporterbara varor såsom frysboxar.

6.2.6 Tvingande eller dispositiv reglering

Här förtjänar erinras om vad *Sveriges handelsagenters förbund* anfört angående förslaget om sidolöpare och verkan av underlåtenhet från säljarens sida att, när han inte vill anta köparens anbud, ge denne meddelande därom utan oskäligt dröjsmål. Förbundet anser det orimligt att göra regler av denna typ tvingande.

I övrigt har någon erinran inte framförts mot de sakkunnigas förslag att lagen skall vara tvingande till konsumentens förmån.

7. Föredraganden

7.1 Allmänna synpunkter

Vår förmögenhetsrätt vilar i stor utsträckning på lagar som kom till under 1900-talets första decennier. De är präglade av sin tids liberalistiska grundsyn på det ekonomiska livet. Lagarna utgår sålunda från

bilden av avtalskontrahenterna som två socialt och ekonomiskt likvärdiga parter. I konsekvens härmed gäller på förmögenhetsrättens område grundsatsen om avtalsfrihet. Denna har visserligen med tiden underkastats vissa inskränkningar, dels genom generellt verkande bestämmelser — s. k. generalklausuler — dels genom olika tvingande specialbestämmelser av begränsad räckvidd. Alltjämt gäller dock som huvudregel på förmögenhetsrättens område, att lagstiftaren har överlämnat åt avtalskontrahenterna att tillvarata sina egna intressen så långt de förmår.

Vid sidan av denna civilrättsliga avtalsfrihet gäller i vårt land en — numera oskriven — princip om oinskränkt rätt för svensk medborgare att driva näring, även om denna allmänna näringsfrihet inom vissa näringsgrenar är begränsad genom särskilda föreskrifter, mestadels i den formen att rätten att idka viss näring är underkastad tillståndsprovning.

För att ett system med vidsträckt avtalsfrihet och näringsfrihet skall fungera tillfredsställande krävs att företagarna inte utnyttjar sin handelsfrihet på ett sätt som är till skada för konsumenterna. En i och för sig önskvärd konkurrensfrihet blir inte till nytta för konsumenterna om den inte inriktas på sådant som är av positivt värde för dem eller om de konkurrensmetoder som används försvårar ett rationellt konsumtionsval.

Från samhällets sida har under senare tid vidtagits olika åtgärder för att skydda konsumenterna mot ogynnsamma verkningar av det förut beskrivna rättsläget. Här bör särskilt nämnas lagen (1970: 412) om otillbörlig marknadsföring. Denna innehåller vid sidan av vissa bestämmelser om straff för speciella marknadsföringsmetoder en generalklausul, som ger vidsträckta möjligheter att vid vite förbjuda otillbörliga förfaranden genom reklam och annan marknadsföring.

Också behovet av särskilda skyddsregler för konsumenterna som avtalskontrahenter har uppmärksamats av statsmakterna såväl på det näringsrättsliga som på det civilrättsliga planet.

På det näringsrättsliga området bör här nämnas det tidigare i dag anmälda förslaget till lag om förbud mot otillbörliga avtalsvillkor, som främst tar sikte på formulärrätten (prop. 1971: 15). Den föreslagna lagen bygger på en generalklausul. Denna ger möjlighet att förbjuda företagare att vid försäljning till konsument använda kontraktsvillkor som är otillbörligt mot konsumenten. Tillämpningen av lagstiftningen skall ankomma på konsumentombudsmannen och marknadsrådet.

I propositionerna om otillbörlig marknadsföring och om förbud mot otillbörliga avtalsvillkor understryks bl. a. betydelsen av att samhällsorganen påtar sig ett ansvar för att näringsverksamheten bedrivs i former som inte strider mot konsumenternas intressen.

Vad angår det civilrättsliga skyddet för konsumenterna som avtals-

kontra~~h~~enter bör nämnas, att köplagssakkunniga genom tilläggsdirektiv år 1967 har fått i uppdrag bl. a. att överväga behovet av särskilda köprättsliga regler till konsumenternas skydd. Sakkunniguppdraget avser inte bara frågan om inskränkning av den köprättsliga avtalsfriheten till skydd för konsumenter utan de sakkunniga har att göra en allmän översyn av köplagen.

Vidare har år 1970 efter bemyndigande av Kungl. Maj:t tillkallats en sakkunnig med uppdrag att verkställa utredning angående generalklausulerna i den förmögenhetsrättsliga lagstiftningen. Syftet med utredningen är bl. a. att den civilrättsliga lagstiftningen skall bringas i närmare överensstämmelse med den näringsrättsliga regleringen i förslaget till lag om förbud mot otillbörliga avtalsvillkor och att generalklausulerna skall kunna utnyttjas som ett kompletterande instrument i strävandena mot ett förstärkt skydd för konsumenterna.

De generellt verkande åtgärder mot den fria konkurrensens avigsidor som sålunda har vidtagits eller förbereds får dock inte hindra punktvisa insatser från lagstiftarens sida på det ena eller andra området, där det har visat sig att konsumenterna behöver skydd och där de generella åtgärderna inte kan antas vara tillräckliga.

Ett område som i detta hänseende har kommit i blickpunkten på senare tid är den s. k. hemförsäljningen, dvs. försäljning i köparens hem eller under andra liknande omständigheter. De problem som hemförsäljning kan ge upphov till för konsumenterna uppmärksammades av konsumtionskreditutredningen, som i sitt år 1966 avgivna betänkande Konsumtionskrediter i Sverige lade fram förslag till lag om rätt att frånträda avtal i vissa fall. Enligt förslaget skulle konsument, som ingått avtal om köp av vara eller om förvärv av tjänst eller annan nyttinghet, ha möjlighet att frånträda avtalet när detta kommit till på grund av anbud vid säljarens eller hans ombuds personliga besök i konsumentens bostad eller därmed jämförlig vistelseort. Lagen skulle dock inte gälla för den händelse avtalet helt hade fullgjorts vid besöket. Önskade konsumenten frånträda avtalet, skulle han enligt förslaget meddela detta till säljaren senast inom en vecka från det han insett eller bort insett att avtal kommit till stånd.

Vid remissbehandlingen av förslaget hävdades från flera håll, att frågan krävde ytterligare utredning. Förslaget har hittills inte lett till någon lagstiftning.

Sedermera har Nordiska rådet i rekommendation (1967: 15) hemställt till de nordiska ländernas regeringar att undersöka behovet av och överväga innehållet i en skyddsregel särskilt för sådana fall där avtal träffas eller beställning sker vid ena partens besök utan anmodan i den andra partens bostad eller på därmed jämförlig plats. Sedan kommittéer tillsatts i Danmark och Norge för att utreda denna fråga, tillkallades i Sverige sakkunniga för att följa dessa kommittéers arbete och

överväga om anledning förelåg att föreslå ändringar i den svenska lagstiftningen.

Efter samråd med de danska och norska kommittéerna och en finländsk observatör har de sakkunniga nu lagt fram förslag till lag om hemförsäljning m. m. Förslaget gäller i fråga om yrkesmässig försäljning av varor till konsument, när denne har avgett anbud eller antagande svar på anbud i sin egen eller annans bostad. Lagen avses få motsvarande tillämpning på vissa avtal om fortlöpande tjänster. Konsumenten skall enligt förslaget kunna frånträda sin rättshandling inom en vecka. De sakkunniga föreslår att rena kontantköp och vissa kreditköp undantas från lagens tillämpningsområde. Förslaget innehåller också vissa bestämmelser om utfästelser som ombud för säljaren gjort vid sidan av köpekontrakt, ordersedel eller liknande handling, s. k. sidolöpare.

Under remissbehandlingen har tanken på lagstiftning till skydd för konsumenten vid hemförsäljning så gott som genomgående godtagits eller lämnats utan erinran. Från något håll hävdas dock att lagstiftningen om otillbörlig marknadsföring och om förbud mot otillbörliga avtalsvillkor erbjuder ett tillräckligt skydd. Å andra sidan har i vissa yttranden framförts tanken att man i vart fall på sikt bör överväga näringsrättsliga åtgärder i syfte att i princip förbjuda hemförsäljning.

I fråga om behovet av lagstiftning till skydd för konsumenten vill jag framhålla att redan försäljningsformen som sådan ökar svårigheterna för konsumenterna att fatta rätt avvägda köpbeslut och kan föra med sig avtal som är direkt oförmånliga för konsumenterna. Hemförsäljning avser ofta relativt dyrbara kapitalvaror, t. ex. hushållsmaskiner av olika slag. För konsumenten är det här ofta särskilt viktigt att överväga vad han behöver och har råd med och omsorgsfullt välja mellan de olika fabrikat som finns i marknaden. Ofta växlar också varornas priser kraftigt mellan olika inköpsställen. Vid hemförsäljning saknar konsumenten möjlighet att jämföra pris, kvalitet och service i fråga om konkurrerande produkter på det sätt som han kan göra vid besök i varuhus eller i flera med varandra konkurrerande butiker.

Vidare är köparen vid hemförsäljning regelmässigt från början i underläge på det sättet att han inte har planerat något köp och därför inte har tillräckligt underlag för diskussionen med säljaren, som däremot har sina argument för en affär i beredskap.

Vid hemförsäljning förekommer enligt vad erfarenheten visar inte bara ett moment av överrumpling utan ibland används också hårdförövertalning för att förmå konsumenten till köp. Det förekommer att försäljaren skaffar sig tillträde till bostaden under falska förespeglingar, t. ex. genom att påstå sig syssla med en marknadsundersökning. Köparen kan till slut känna sig mer eller mindre tvungen att skriva på ett kontrakt för att bli av med säljaren. Omständigheter som bidrar till att

minska det normala köpmotståndet kan vara att den omedelbara ekonomiska insatsen är liten — hemförsäljning sker till största delen på avbetalning — och att köparen inte har någon att rådföra sig med. Det inträffar att köparen efter besöket, när han får överväga saken i lugn och ro eller diskuterar den med andra, kommer till insikt om att han inte behöver varan eller ens har råd att köpa den.

Möjligheterna att med stöd av lagen om otillbörlig marknadsföring ingripa mot alltför aktiva eller på annat sätt otillbörliga marknadsföringsmetoder är i och för sig värdefulla även vid hemförsäljning. Också den föreslagna lagstiftningen om förbud mot otillbörliga avtalsvillkor kan här få betydelse. Med hänsyn till de speciella förhållanden som enligt vad jag nyss har angett föreligger vid hemförsäljning kan emellertid de nämnda lagarna inte anses ge ett tillräckligt skydd. Det bör särskilt framhållas att det just vid hemförsäljning synes föreligga behov av ett skydd som sträcker sig längre än vad som kan åstadkommas med en lagstiftning som tar sikte enbart på otillbörliga förfaranden från säljarens sida, eftersom försäljningsformen som sådan minskar konsumenternas möjligheter att göra rationella köp.

Det föreligger sålunda enligt min mening behov av särskild lagstiftning till skydd för konsumenterna vid hemförsäljning.

Ingripande mot hemförsäljning skulle i och för sig kunna tänkas ske genom näringsrättsliga åtgärder, dvs. genom att förbjuda hemförsäljning helt eller delvis eller uppställa villkor för näringsidkarnas rätt att använda denna försäljningsmetod. En förbudslagstiftning är givetvis det mest effektiva medlet mot de olägenheter som visat sig vara förenade med hemförsäljning. Man måste emellertid räkna med att hemförsäljning kan utgöra ett värdefullt komplement till butikshandeln för vissa konsumenter både i tätorterna och på landsbygden. I en undersökning som pris- och kartellnämnden har gjort på de sakkunnigas begäran redovisas en omsättning av 300 milj. kr. under år 1968 för sådan kontraktbunden hemförsäljning som ingick i undersökningen. Härtill kommer att ett förbud mot hemförsäljning av böcker inte kan genomföras utan ändringar i tryckfrihetsförordningens bestämmelser om rätten att sprida tryckt skrift. Att utesluta böcker från ett förbud mot hemförsäljning utan att samtidigt införa någon form av civilrättslig reglering skulle å andra sidan innebära, att fältet lämnas fritt för missbruk på ett område där avarter i särskilt hög grad har gett sig tillkänna.

Ett system med tillståndstvång och därmed viss kontroll från det allmänna sidan finns redan i förordningen om tillfällig handel, som dock i praktiken inte är tillämplig på hemförsäljning i egentlig mening. Ett allmänt tillståndstvång för hemförsäljning och liknande försäljningsformer skulle knappast kunna råda bot på de olägenheter som typiskt sett är förenade med dem, nämligen svårigheterna för konsumenterna att jämföra pris, kvalitet och service på konkurrerande varor och tjänster.

Man måste också räkna med att ett system med tillståndsvång skulle medföra ett betydande administrativt mearbete. Slutligen kan i fråga om hemförsäljning av tryckt skrift anföras betänkligheter från tryckfrihetsrättslig synpunkt.

Enligt min mening bör därför näringsrättsliga åtgärder mot hemförsäljning och liknande försäljningsformer undvikas, om man med en civilrättslig lagstiftning kan komma till rätta med förekommande olägenheter. Detta beror i sin tur på hur en sådan lagstiftning utformas. De sakkunnigas förslag bygger, som tidigare har nämnts, på tanken att man skall begränsa köparens bundenhet av de rättshandlingar han har företagit i samband med hemförsäljning. Han skall få en betänketid — en ångerfrist — under vilken han kan överväga om han vill fullfölja avtalet. Enligt min mening är det möjligt att genom ett sådant system bereda konsumenterna ett så effektivt skydd, att man nu skall kunna avstå från näringsrättsliga åtgärder mot hemförsäljning. Det är dock nödvändigt att utvecklingen på detta område noga följs även sedan en särskild civilrättslig skyddslagstiftning genomförts, och jag anser det inte uteslutet att ett näringsrättsligt ingripande kan bli aktuellt om den civilrättsliga regleringen visar sig otillräcklig.

Under remissbehandlingen har yppats något olika meningar i frågan när en civilrättslig lagstiftning beträffande hemförsäljning bör genomföras. De sakkunniga anser, att det inte erbjuder några svårigheter att ta upp frågan till omedelbar behandling. Denna ståndpunkt har i allmänhet godtagits av remissinstanserna. Från några håll har dock ifrågasatts om det inte vore bättre att avvakta resultatet av det reformarbete som pågår på den allmänna köprättens och avtalsrättens områden i syfte att stärka konsumenternas rättsskydd i allmänhet. Andra anser att den föreslagna lösningen bara bör bli temporär i avvaktan på en omarbetning av köplagen. Önskemål har också framförts i fråga om inriktningen av det fortsatta utredningsarbetet på köprättens område, t.ex. att förutsättningarna för ett system med generellt öppet köp skall utredas.

För egen del anser jag att det föreligger ett så påtagligt behov av skydd för konsumenterna vid hemförsäljning, att en lagstiftning på detta område bör genomföras snarast möjligt. Jag kan i likhet med de sakkunniga inte finna annat än att det går att avgränsa en sådan lagstiftning så att man inte föregriper en samlad lösning av de centrala förnögenhetsrättsliga problem som är under utredning. De erfarenheter som en speciallagstiftning om hemförsäljning ger kan tas till vara vid det fortsatta arbetet på konsumentköprättens område i stort. Leder detta arbete till en särskild konsumentköplag, framstår det som naturligt att specialreglerna om hemförsäljning förs in i en sådan lag, om inte de regler som kan komma att gälla för konsumentköp i allmänhet

är tillräckliga för att skydda konsumenterna även mot de olägenheter som sådan försäljning för med sig.

Med anledning av de önskemål som förts fram om det fortsatta arbetet på konsumentköprättens område vill jag erinra om vad jag tidigare har sagt om att köplagssakkunniga har i uppdrag att förutsättningslöst pröva behovet av särskilda regler till skydd för konsumenterna. Man kan utgå från att de sakkunniga därvid kommer att pröva också sådana tankegångar rörande innehållet av den framtida konsumentköprätten som framförts under remissbehandlingen av förevarande förslag.

Från några håll har anförts farhågor för att en reglering efter de grundlinjer som de sakkunnigas förslag bygger på — med en begränsning av köparens bundenhet — skulle minska respekten för avtal i allmänhet. För min del finner jag dessa farhågor överdrivna. Förslaget syftar till att eliminera verkningarna av att köparen just vid hemförsäljning typiskt sett befinner sig i ett underläge. Det får förutsättas att information i massmedia och annan konsumentupplysning kommer att göra lagstiftningens tillämpningsområde klart för konsumenterna. Det finns därför inte anledning tro att en lagstiftning på detta särskilda område skulle påverka uppfattningen om avtals bindande verkan på andra områden.

I likhet med den alldeles övervägande delen av remissinstanserna anser jag därför att de sakkunnigas förslag kan läggas till grund för en lagstiftning i ämnet.

Som har framgått har utredningsarbetet bedrivits i nordiskt lagsamarbete. Sålunda föreligger i Norge ett kommittébetänkande med förslag till lagstiftning om rätt att frånträda avtal som har ingåtts vid hemförsäljning. Förslaget har remissbehandlats och man synes kunna räkna med att det kommer att leda till lagstiftning. I Finland är arbetet alltjämt på utredningsstadiet, men även där föreligger ett intresse för lagstiftning av det slag som de svenska sakkunniga har föreslagit. I Danmark, där frågan har behandlats i ett kommittébetänkande, är det mera ovisst om någon civilrättslig lagstiftning kommer till stånd, eftersom man där redan har näringsrättsligt förbud mot hemförsäljning med vissa undantag.

7.2 Huvudgrunderna för lagstiftningen

7.2.1 Tillämpningsområdet

Vad angår de avtalstyper på vilka lagstiftningen skall tillämpas föreslår de sakkunniga att den skall omfatta dels köp av lös egendom, dels s. k. abonnemangsavtal, dvs. avtal varigenom någon åtar sig att under en tidsperiod eller tillsvidare vid återkommande tillfällen tillhandagå annan med underhåll eller tillsyn av egendom, undervisning och andra liknande tjänster. Under remissbehandlingen har förslaget i

denna del i allmänhet lämnats utan erinran. Från några håll har emellertid framförts önskemål om undantag för vissa varugrupper, nämligen s. k. dagligvaror, tidningar och tidskrifter samt bilar.

Förslaget att dagligvaror, som ungefär torde motsvara varusortimentet i den vanliga livsmedelshandeln, skall undantas från lagstiftningen motiveras främst med att hemförsäljning av sådana varor utgör ett värdefullt komplement till försäljningen från fasta försäljningsställen. Jag delar i och för sig denna uppfattning. Hemförsäljning av livsmedel sker emellertid vanligen mot kontant betalning. Jag kommer i det följande att föreslå, att avtal som fullgjorts på ömse sidor vid köparens sammanträffande med säljaren eller dennes ombud inte skall omfattas av lagstiftningen. Det förkligger med en sådan avgränsning enligt min mening inte något praktiskt behov av att särskilt undanta dagligvaror från den föreslagna lagstiftningen. Så torde inte heller vara fallet i fråga om tidningar och tidskrifter.

Vad angår bilförsäljning kan jag inte finna att den i något väsentligt hänseende skiljer sig från försäljning av andra mera dyrbara kapitalvaror. Jag anser därför att försäljning av bilar bör omfattas av lagen. Inte heller i övrigt finns enligt min mening skäl att göra något undantag såvitt gäller försäljning av lös egendom.

I huvudsak samma behov av konsumentskydd som föreligger vid hemförsäljning av lös egendom torde göra sig gällande också i fråga om avtal som under motsvarande förhållanden ingås mellan en företagare och en konsument om tillhandahållande av fortlöpande tjänster, t. ex. tillsyn eller service av en anläggning. Jag biträder därför de sakkunnigas förslag även i denna del och vill i sammanhanget erinra om att ett avtal kan avse både försäljning av lös egendom och vissa tjänster som säljaren skall utföra i anslutning därtill, t. ex. avtal om en korrespondenskurs som omfattar både undervisningsmateriel och handledning. Däremot bör uppenbarligen inte anställningsavtal kunna frånträdas av arbetsgivaren under åberopande av förevarande lagstiftning.

De sakkunniga har förslagit, att försäkringsavtal inte skall omfattas av lagen. Denna ståndpunkt biträds eller lämnas utan erinran av det stora flertalet remissinstanser, bl. a. försäkringsinspektionen. Däremot föreslår statens konsumentråd och TCO att även ackquisition av försäkringar i hemmen bör falla under lagen.

För egen del vill jag i likhet med de sakkunniga erinra om att det enligt 302 § lagen om försäkringsrörelse åligger försäkringsbolags styrelse och verkställande direktör att övervaka att anskaffning av ansökningshandlingar om försäkring hos bolaget sker på sätt som överensstämmer med god försäkringssed. Kungl. Maj:t kan enligt samma lagrum meddela närmare föreskrifter angående anskaffningsverksamheten och kan därvid också förordna att frågor om denna verksamhet skall handläggas av en av Kungl. Maj:t utsedd nämnd. Försäkringsbolagen har träffat

frivilliga överenskommelser om anskaffningsverksamheten, och något behov av föreskrifter enligt 302 § lagen om försäkringsrörelse har hittills inte visat sig föreligga. Skulle missförhållanden ge sig tillkänna i samband med anskaffning av försäkringar i hemmen och på liknande platser ger dock nämnda bestämmelse tillräckliga möjligheter till ingripanden. Med hänsyn härtill biträder jag förslaget att försäkringsavtal inte skall omfattas av den nu aktuella lagstiftningen.

I fråga om avtalsparternas ställning innebär de sakkunnigas förslag att lagen skall gälla vid yrkesmässig försäljning. Vidare krävs att vad som förvärvas är avsett huvudsakligen för privat bruk. Dessa förslag har genomgående godtagits vid remissbehandlingen och vid de nordiska departementsöverläggningarna, och jag har inte någon invändning mot dem. Jag återkommer i specialmotiveringen till den närmare innebörden av den nu angivna avgränsningen av lagstiftningen.

Vad angår de förhållanden under vilka konsumenten företar rättshandlingen förordar de sakkunniga, att endast fall då köparen har avgett anbud eller antagande svar på anbud i egen eller annans bostad skall inbegripas under lagstiftningen. De sakkunniga är visserligen medvetna om att det kan föreligga ett behov av skydd för konsumenterna också vid annan uppsökande försäljning än sådan som sker i hemmen. De anser emellertid att en speciallagstiftning av detta slag, vilken innebär avvikelser från de avtalsrättsliga principer som annars gäller, inte bör ges vidsträcktare tillämpningsområde än som är oundgängligen nödvändigt och att man därför *f. n.* inte bör gå utanför området för hemförsäljning i mera inskränkt mening. Försäljning i säljarens eller tredje mans bostad omfattas dock av de sakkunnigas förslag.

Under remissbehandlingen har framkommit önskemål både om ett snävare och om ett vidare tillämpningsområde för lagstiftningen. Några remissinstanser, bland dem industriförbundet, anser att lagen i enlighet med Nordiska rådets rekommendation bör omfatta endast de fall då säljarens besök hos köparen sker utan anmodan från denne. Industriförbundet hänvisar till att köparen i regel inte torde få leverans så länge han inte är definitivt bunden av sin rättshandling och att det därför är ett konsumentintresse att tillämpningsområdet inte görs för vidsträckt. Däremot förordas från företrädare för konsumentintressena att lagstiftningen vidgas att omfatta all försäljning som inte sker från ett av säljarens inrättat fast försäljningsställe. Denna ståndpunkt intar bl. a. LO, som anser att konsumenten också utanför bostaden har svårt att värja sig mot påträngande försäljning, t. ex. tillfällighetsförsäljningar, mässförsäljningar och försäljningar i samband med pensionärsutflykter, på arbetsplatser och i skolor. I ett annat yttrande pekas särskilt på sådana tillställningar som säljare anordnar på t. ex. biografier. Från något håll hävdas att även försäljning per telefon bör inbegripas under lagen.

Behov av särskilt skydd för köparen föreligger otvivelaktigt främst i de fall då säljaren oomedd uppsöker köparen i dennes bostad. Köparen saknar då i regel möjligheter att göra erforderliga jämförelser i fråga om pris och kvalitet på det slags vara det gäller. Normalt befinner han sig då också i ett psykologiskt underläge gentemot säljaren. Dessa skäl gör sig givetvis inte gällande med samma styrka när initiativet till säljarens besök har tagits av köparen själv. Som de sakkunniga har framhållit skulle det emellertid kunna medföra betydande bevissvårigheter, om man undantog sådana fall från lagstiftningen. Mot en sådan ordning talar också risken för att försäljare skulle söka kringgå lagen genom att skaffa sig en anmodan från köparen att besöka denne, t. ex. vid ett överrumplande telefonsamtal strax före besöket. Jag delar därför de sakkunnigas uppfattning att lagen generellt bör gälla när försäljningen sker i köparens bostad.

Utöver hemförsäljning i nyss angivna bemärkelse förordar de sakkunniga, som förut har nämnts, att lagstiftningen skall omfatta också rättshandlingar som sker vid köparens sammanträffande med säljaren i annans bostad. De har härvid särskilt tänkt på tillställningar där någon efter överenskommelse med ett företag bjuder in vänner och bekanta till sitt hem för att sälja företagets varor. Förslaget i den delen har i allmänhet lämnats utan erinran under remissbehandlingen. Enligt min uppfattning befinner sig konsumenten i nu åsyftade fall normalt i en situation liknande den som föreligger när säljaren uppsöker konsumenten i dennes egen bostad. Jag är därför ense med de sakkunniga om att lagstiftningen bör omfatta all försäljning som sker i köparens eller annans bostad.

Som skäl för att begränsa lagstiftningen till försäljning i köparens eller annans bostad åberopar de sakkunniga främst att hittillsvarande erfarenheter inte ger belägg för att försäljning under andra förhållanden har gett upphov till mera betydande olägenheter från konsumentskyddssynpunkt. Vidare framhålls att, i den mån skyddsbehov föreligger, man kan förvänta att arbetsgivare eller annan huvudman för den lokal som det är fråga om ingriper med förbud mot försäljning.

För egen del biträder jag den under remissbehandlingen framförda uppfattningen att skyddsbehovet vid försäljning på köparens arbetsplats samt på sjukhus, skolor och liknande lokaler normalt är i huvudsak detsamma som i köparens eller annans bostad. Enligt min mening föreligger det en påtaglig risk för att sådana försäljningsformer får ökad utbredning om de lämnas utanför lagstiftningens tillämpningsområde. Att lita till ingripande från lokal innehavarens sida för att förhindra alltför aggressiva försäljningsmetoder syns mig knappast tillräckligt.

Det finns ytterligare en mera ocnhetlig grupp av försäljningsmetoder där det skyddsbehov som kan åberopas gör sig gällande i växlande ut-

sträckning. Jag tänker här på sådana tillfällighetsförsäljningar av olika slag som redovisas i remissyttrandena från konsumenthåll. Det kan gälla försäljning i samband med utflykter eller biografföreställningar som säljaren arrangerar, försäljning i tillfälligt förhyrda lokaler till vilka hushållen inbjuds genom annonser eller gruppförsändelser, försäljning i anslutning till utställningar, mässor, offentliga tillställningar, basarer osv. Beträffande sådana försäljningar gäller ofta nog att köparen i större eller mindre grad saknar möjligheter att jämföra pris, kvalitet och service på konkurrenternas varor. Ibland har han till och med otillräckliga möjligheter att granska vad som bjuds ut. De psykologiska faktorerna är däremot i hög grad varierande. Man kan peka på att den som lämnar sin bostad för att besöka en mäsas eller biografförsäljning är på ett annat sätt beredd att möta försäljningserbjudanden än den som uppsöks av en försäljare i sitt hem och att han normalt har möjlighet att utan vidare lämna lokalen. Så är emellertid inte alltid fallet. Enligt vad LO har upplyst i sitt remissyttrande förekommer det en typ av pensionsutflykter, där deltagarna tror att det rör sig om en vanlig utflykt men där det under lunch- eller kaffepausen förekommer en mycket påträngande försäljningsverksamhet. Under sådana omständigheter föreligger tydligen både överraskningsmoment och svårigheter att komma ifrån försäljaren. I detta och liknande fall kan konsumenten också komma i ett psykologiskt underläge i och med att han har blivit bjuden på det ena eller det andra. Andra personer i den grupp som konsumenten ingår i kan i sådana fall också snarare påverka honom att köpa — genom att de själva gör inköp — än vara ett stöd mot försäljarens övertalningsförsök. Tillfällighetsförsäljningar medför över huvud taget större frestelser till impulsköp än vanlig butiksförsäljning. Jag anser därför att det också med avseende på den grupp av försäljningsmetoder som jag nu har behandlat finns ett konsumentskyddsbehov av samma slag som vid hemförsäljning i egentlig mening.

I enlighet med nu anförda synpunkter delar jag den under remissbehandlingen från konsumenthåll framförda uppfattningen att lagstiftningens tillämpningsområde bör vidgas i förhållande till de sakkunnigas förslag. Att åstadkomma en för alla tänkbara fall helt tillfredsställande gränsdragning stöter uppenbarligen på stora svårigheter. Enligt min mening uppnår man en från saklig synpunkt genomsnittligt sett lämplig och samtidigt tillräckligt klar avgränsning genom att låta lagen bli tillämplig i fråga om all försäljning som sker på annan plats än säljarens eller hans ombuds fasta försäljningsställe. Beträffande den närmare innebörden av uttrycket fast försäljningsställe återkommer jag i specialmotiveringen.

En särskild fråga är huruvida lagstiftningen, på sätt som har ifrågasatts under remissbehandlingen, bör omfatta också försäljning som sker per telefon. Jag är medveten om att ett behov av skydd för konsumenten

terna kan föreligga även här. Av naturliga skäl torde emellertid denna försäljningsform inte ha någon större utbredning. Skyddsbehovet lär också vara mindre än vid de försäljningsformer som jag tidigare har behandlat, eftersom den konsument som inte är intresserad för köp lätt kan avbryta samtalet. Bortsett härifrån skulle det stöta på stora praktiska svårigheter att föra in telefonförsäljning under den nu aktuella lagstiftningen. Jag återkommer till frågan om hur skyddet rättstekniskt skall utformas men vill förutskicka att jag har funnit den ordning som de sakkunniga har föreslagit vara den från olika synpunkter mest lämpliga. De sakkunnigas förslag innebär som jag förut har nämnt, att köparen skall ha rätt att frånträda sin rättshandling inom viss tid från försäljningstillfället och att en förutsättning för att han över huvud taget skall bli bunden av sin rättshandling är att han i samband därmed skriftligen underrättas om sina rättigheter enligt lagstiftningen. Denna metod bygger på att köparen sammanträffar med säljaren eller dennes ombud vid försäljningen. Metoden är sålunda inte praktiskt användbar vid telefonförsäljning. Sakkunnigförslaget innebär vidare, att konsumenten under en "ångerfrist" av en vecka skall kunna frånträda avtalet. Utgångspunkten för fristens beräkning skall vara sammanträffandet med säljaren eller dennes ombud. Vid telefonförsäljning skulle det bli utomordentligt svårt att bestämma utgångspunkten för fristen på ett sätt som undanröjer bevissvårigheterna. Jag är mot bakgrund av det sagda inte beredd att förorda att lagstiftningen utvidgas att omfatta också sådan försäljning. Det är emellertid angeläget att utvecklingen på detta område noga följs. De erfarenheter som man härigenom vinner kan tillvaratas vid det fortsatta arbetet på konsumentköprättens område.

Sammanfattningsvis föreslår jag alltså att den nu aktuella lagstiftningen skall gälla när köparen har företagit den rättshandling som enligt vanliga regler är bindande för honom vid sammanträffande med säljaren eller ombud för denne på annan plats än säljarens eller ombudets fasta försäljningsställe.

7.2.2 Den rättstekniska metoden

En lagstiftning med syfte att begränsa köparens bundenhet av rättshandling som han företar vid hemförsäljning och likartade försäljningsformer kan utformas på olika sätt. De sakkunniga har diskuterat tre skilda lösningar. En möjlighet är vad de sakkunniga kallar den suspensiva metoden. Denna innebär att köparen blir bunden av sin rättshandling bara under förutsättning att han inom viss tid uttryckligen bekräftar den. En annan metod är att låta köparens rättshandling bli definitivt bindande för honom, om han inte inom viss tid meddelar säljaren att han frånträder rättshandlingen, den s. k. resolutiva metoden. Slutligen talar de sakkunniga om den kombinerade metoden, där ångerfristen för köparen inte börjar löpa förrän säljaren efter sammanträff-

fandet med köparen tillställer denne kopia av ordersedel eller annan liknande bekräftelse av köparens rättshandling. Med denna metod inträder över huvud taget inte någon bundenhet för köparen innan säljaren har bekräftat avtalet, och därefter har köparen möjlighet att under viss tidrymd frånträda avtalet. De sakkunniga har för sin del förordat en lagstiftning enligt den resolutiva metoden.

Förslaget har i allmänhet mottagits positivt vid remissbehandlingen. Konsumentrådet anser emellertid att den suspensiva metoden ger konsumenten ett bättre skydd och därför är att föredra. Även LO ifrågasätter lämpligheten av de sakkunnigas förslag. Från något håll uttalas övervägande sympati för den kombinerade metoden.

För egen del vill jag först framhålla, att mellan den suspensiva metoden, å ena, och den resolutiva resp. den kombinerade metoden, å andra sidan, den skillnaden föreligger att med den suspensiva metoden även den köpare som är passiv och oföretagsam kan komma ifrån avtalet medan de båda andra förutsätter att köparen uttryckligen frånträder sin rättshandling.

Den suspensiva metoden framstår otvivelaktigt som den metod som ger konsumenten det effektivaste skyddet men den har å andra sidan olägenheter som är betydande inte minst för konsumenterna. Som de sakkunniga framhåller är det principiellt betänkligt att låta en rättshandling, som normalt är bindande, bli helt utan verkan. Eftersom det kan antas att konsumenten själv i flertalet fall både verkligen vill bli och också anser sig vara bunden av sin rättshandling, går det nämnda systemet längre än vad som kan anses påkallat från konsumentens synpunkt. Den kanske allvarligaste invändningen mot den suspensiva metoden är emellertid att den kan motverka konsumentens intressen. Metoden skapar nämligen sådan otrygghet för säljarsidan att det finns risk för att hemförsäljning praktiskt taget kommer att upphöra eller i varje fall begränsas i alltför hög grad. De betänkligheter som enligt vad jag tidigare har sagt kan anföras mot ett förbud mot hemförsäljning kan enligt min mening i det väsentliga anföras också mot en generell tillämpning av den suspensiva metoden.

Med den kombinerade metoden blir köparen efter att ha mottagit en orderbekräftelse eller liknande handling från säljaren tvungen att reklamera om han vill komma ifrån sin rättshandling. Han försätts därmed i den situation där han befann sig från början, om den resolutiva metoden tillämpas. Det praktiska resultatet blir sålunda att avtalsslutet kompliceras utan motsvarande nytta för köparen. Dessutom uppstår med den kombinerade metoden svårigheter att fastställa den tidpunkt — t. ex. då köparen har mottagit säljarens bekräftelse — som bör bilda utgångspunkt för ångerfristen.

Som de sakkunniga framhåller har en lösning enligt den resolutiva metoden flera fördelar. Den anknyter nära till köplagens reg-

ler om öppet köp och inger därför inte några principiella betänkligheter. Praktiskt sett medför den inga nämnvärda förändringar i alla de fall då köparen är inställd på att fullfölja avtalet. För den seriösa hemförsäljningens del finns därför inte anledning att räkna med några nämnvärda, för konsumenten menliga effekter i form av t. ex. prisstegringar. Om köparen ångrar sig har han alltid rätt att frånträda avtalet. Härför krävs emellertid en aktivitet från hans sida. Mot bakgrund härav har under remissbehandlingen ifrågasatts om metoden ger konsumenten ett tillräckligt skydd. Det är givet att köparens rätt att frånträda avtalet blir illusorisk, om han inte från början görs uppmärksam på sin rätt i nämnda hänsende. Denna brist kan emellertid elimineras genom att säljaren, som de sakkunniga föreslår, åläggs skyldighet att vid sammanträffande med köparen överlämna en skriftlig handling, varigenom köparen underrättas om sina rättigheter enligt den nya lagen. Underlåter säljaren detta, blir köparen enligt förslaget över huvud taget inte bunden av sin rättshandling. En sådan ordning tillgodoser enligt min mening rimliga krav på skydd för konsumenten.

I enlighet med nu anförda synpunkter vill jag, i likhet med de sakkunniga och det stora flertalet remissinstanser, förorda den resolutiva metoden. Denna metod har f. ö. förordats också av de övriga nordiska ländernas delegerade vid departementsöverläggningarna.

Det är givetvis angeläget att skapa garantier för att säljarens meddelande till köparen om rätten att frånträda avtalet utformas i klara och entydiga ordalag. Det är också lämpligt att meddelandet utformas på samma sätt i alla fall. Mot bakgrund härav synes det mest ändamålsenligt att meddelandets lydelse fastställs av Kungl. Maj:t. För att förebygga bevisvärigheter bör som en ytterligare förutsättning för köparens bundenhet krävas, att köparen bekräftar att han mottagit handlingen på ett exemplar av denna. I syfte att underlätta förfarandet för den köpare som vill frånträda sin rättshandling, bör till handlingen fogas blankett till avbeställningssedel. För de seriösa hemförsäljningsföretagen lär det inte medföra några nämnvärda svårigheter att anpassa sig till dessa rutiner.

En väsentlig fråga i sammanhanget är givetvis å n g e r f r i s t e n s l ä n g d, dvs. den tid inom vilken konsumenten måste frånträda sin rättshandling för att inte bli definitivt bunden av den. De sakkunniga föreslår en vecka räknat från dagen för köparens sammanträffande med säljaren eller ombud för denne. Förslaget har så gott som genomgående godtagits vid remissbehandlingen. I ett yttrande hävdas emellertid att tidsfristen bör utsträckas till 14 dagar.

För egen del vill jag först framhålla att den tidpunkt, då en köpare får klart för sig att han gjort ett enligt hans mening oförmånligt köp och därför vill frånträda avtalet, givetvis i hög grad kan variera från fall till fall. Den ene köparen ångrar sig kort efter försäljarens besök,

en annan kanske först långt senare, t. ex. i samband med krav från säljaren på obetald del av köpeskillingen. Uppenbarligen är det av praktiska skäl nödvändigt att fastställa en enhetlig utgångspunkt för ångerfristen. Av hänsyn både till säljarna och till köparnas intresse av att kunna få snar leverans i de fall då de vill stå fast vid sin rättshandling, synes det mest ändamålsenligt att tidsfristen, som de sakkunniga förordar, räknas från säljarens eller hans ombuds sammanträffande med köparen. En sådan ordning torde också komma att bidra till att ge köparen anledning att i anslutning till sammanträffandet ta definitiv ställning och sålunda inte skjuta saken på framtiden.

Tidsfristens längd är en bedömningsfråga om vilken delade meningar givetvis kan råda. Köparen måste självklart ha skäligt rådrum för att kunna besluta om han skall stå fast vid sin rättshandling eller inte. Intresset av trygghet i den allmänna varuomsättningen kräver å andra sidan att tidsfristen görs relativt kort. Också köparen har normalt ett starkt intresse härav, eftersom han i allmänhet inte torde kunna påräkna leverans förrän efter fristens utgång. De sakkunnigas förslag om en ångerfrist på en vecka synes mig utgöra en rimlig avvägning mellan de skilda intressen som här gör sig gällande. Det torde också vara lättare för allmänheten att anpassa sig efter en veckofrist än efter en frist på t. ex. tio dagar. Två veckor torde emellertid vara en alltför lång tidrymd i förevarande hänseende. Jag biträder således de sakkunnigas förslag, som vunnit anslutning också vid de nordiska departementsöverläggningarna.

Det är givetvis angeläget att frånträdandet i förekommande fall sker i sådan form att bevisvärigheter och tvistigheter inte uppkommer. De sakkunniga förordar att köparen, om han inte vill fullfölja avtalet, skall vara skyldig att skriftligen underrätta säljaren härom. Förslaget har genomgående godtagits av remissinstanserna. Som tidigare har nämnts skall säljaren enligt mitt förslag vara skyldig att alltid till köparen överlämna blankett till avbeställningssedel. Kravet på skriftlig form kan med hänsyn härtill inte anses innebära någon olägenhet för köparen. Jag biträder därför sakkunnigförslaget i denna del.

7.2.3 Fråga om undantag för kontantköp m. m.

Det kan inte förutsättas att flertalet hemförsäljningsavtal ingås utan tillräckligt övervägande från konsumentens sida. När köparen har bestämt sig för att ingå ett avtal och vet vad han ger sig in på, önskar han givetvis som regel få varan levererad så snart som möjligt. Som tidigare har framhållits får man dock räkna med att säljarna blir obenägna att fullgöra leverans innan ångerfristen har gått ut. Vidare vill jag erinra om att de fall av hemförsäljning som har särskilt uppmärksamats och bl. a. föranlett Nordiska rådets tidigare nämnda rekommendation är sådana där säljaren eller dennes ombud oombedd

söker upp köparen. Som jag förut har anfört anser jag i likhet med de sakkunniga att ett krav på att säljaren tagit initiativet skulle medföra tillämpningssvårigheter och därför bör undvikas. Mot bakgrund av nu angivna omständigheter kan det emellertid finnas skäl att på annat sätt begränsa lagstiftningens tillämpningsområde.

De sakkunniga har sökt att på en indirekt väg i praktiken utesluta såväl de fall då köparen är fast besluten att fullfölja avtalet och önskar snabb leverans som de fall då det är köparen som har tagit initiativet till sammanträffandet med säljaren eller dennes ombud. De anknyter därvid till graden av den ekonomiska uppoffring som köparen gör i samband med besöket. Om denna är kännbar, anser de att man har grund för antagande att köparen är klart medveten om vad han har gett sig in på. De utgår också från att en person, som själv kallar en försäljare till sig och bestämmer sig för köp, i allmänhet är angelägen att slutligt avtal och därmed leverans skall komma till stånd snarast och sålunda regelmässigt är beredd att göra den ekonomiska uppoffring som kan krävas för att lagen inte skall bli tillämplig. Mot bakgrund av dessa synpunkter föreslår de sakkunniga att rätten att frånträda avtalet inte skall gälla vid hemförsäljning — men väl vid abonnemangsavtal — om köparen i samband med sin rättshandling erlägger antingen hela köpeskillingen kontant eller, när denna överstiger 100 kr., en handpenning motsvarande minst 25 % av köpeskillingen och ej mindre än 100 kr.

Förslaget har i denna del kritiserats av flera remissinstanser som företräder konsumentintressen. Enligt denna kritik finns det anledning tro att försäljningsvillkoren i många fall skulle komma att anpassas efter den föreslagna undantagsregeln på så sätt att lagstiftningen kom att gälla bara ett litet antal köp. Vidare anförs att konsumenten, när han företar sin rättshandling, i de flesta fall torde uppfatta denna som väl genomtänkt och vara nöjd med köpet. Det är först när han har fått överlägga med andra medlemmar av hushållet och jämföra det pris han har åtagit sig att betala med priserna på motsvarande varor i butiks-handeln som han kanske upptäcker att han har gjort en dålig affär. Vidare hävdas att äldre personer, som i särskild grad är i behov av lagens skydd, inte gärna köper på avbetalning och dessutom i större utsträckning än andra har förhållandevis stora penningssummor förvarade i bostaden. Det ligger därför nära till hands att förmoda att dessa konsumenter har en önskan att betala hela köpeskillingen genast, utan att det kan tas som tecken på att affären från deras sida är väl genomtänkt.

Jag hyscr förståelse för remisskritiken mot förslaget att vissa kreditköp skall undantas från lagens tillämpningsområde. Den avgränsning som de sakkunniga här förordar synes medföra att konsumenterna får ett otillräckligt skydd. Varje avgränsning med hänsyn till kontantinsatsens storlek måste f. ö. framstå som i viss mån godtycklig. Härtill kom-

mer risken för att säljarna anpassar betalningsvillkoren så att flertalet köp faller utanför lagen. De skäl som de sakkunniga har anfört för sin ståndpunkt är enligt min mening inte helt övertygande. Köparens behov av snabb leverans torde i flertalet fall inte vara så starkt att någon olägenhet av betydelse uppstår, om han får vänta en dryg vecka på den vara han har beställt. När köparen undantagsvis har ett påtagligt intresse av omedelbar leverans, torde han ofta kunna motivera sitt önskemål på sådant sätt att det för säljaren framstår som riskfritt att leverera varan innan ångerfristen har gått ut. Vad angår önskemålet att utesluta fall när köparen har tagit initiativ till säljarens besök bör detta få vika, om det krävs för att skyddet i övriga fall skall bli effektivt.

Å andra sidan synes det mig inte lämpligt att föra in alla avtal som ingås vid hemförsäljning och försäljning i likartade former under lagens tillämpningsområde. Någon avgränsning är nödvändig så att lagstiftningen inte kommer att omfatta exempelvis kontantförsäljning av livsmedel från varubussar och liknande. Om köparen får varan levererad genast och således redan från början vet exakt vad han får samt dessutom är beredd att omedelbart erlagga hela vederlaget för det köpta, synes behovet av särskilt skydd vara avsevärt mindre än i de typiska hemförsäljningsfallen, där varan levereras i efterhand och köparen i en eller annan form får kredit. Det är f. ö. från principiell synpunkt mindre tilltalande att ge köparen rätt att riva upp en affär som för båda parter enligt vanliga regler framstår som avslutad. Sådana situationer som jag nu har beskrivit bör därför enligt min mening undantas. På denna punkt har det också rätt principiell enighet vid de nordiska departementsöverläggningarna. Man synes uppnå en lämplig avgränsning av undantaget om detta får omfatta de fall då avtalet har fullgjorts på ömse sidor redan vid köparens sammanträffande med säljaren eller dennes ombud.

Jag vill understryka att den avgränsning som jag sålunda förordar medför att ett ganska litet område undantas från lagstiftningen. Som jag nyss nämnde är det vid hemförsäljning och likartade försäljningsformer regel både att varan levereras i efterhand och att köparen får kredit. Vid köp av dyrbarare kapitalvaror torde man bara i undantagsfall ha anledning att räkna med att köparen helt fullgör sin del av avtalet vid försäljningstillfället. De mest skyddsvärda fallen torde sålunda i praktiken komma att omfattas av lagstiftningen.

Med den avgränsning av tillämpningsområdet som jag nu har föreslagit finns det enligt min mening inte något praktiskt behov av att — som har föreslagits i några remissyttranden — från lagen särskilt undanta köp som avser endast obetydliga värden. Till frågan vad som i olika situationer bör krävas för att avtalet skall anses vara fullgjort återkommer jag i specialmotiveringen.

7.2.4 Utfästelse av säljarens ombud m. m.

När försäljare för de företag som bedriver hemförsäljning eller annan likartad försäljning tar upp beställningar på de varor de bjuder ut förekommer inte sällan, att de lämnar köparen utfästelser om köpevillkor som är gynnsammare för denne än de som är upptagna i de tryckta ordersedlar eller kontraktsformulär som vanligen används vid detta slag av försäljning. Sådana utfästelser, som i den juridiska litteraturen och av de sakkunniga har kallats "sidolöpare", kan avse t. ex. rabatter, gratis tillbehör, särskilda egenskaper hos den beställda varan, leveranstid eller betalningsvillkor. Ibland kan sådana utfästelser vara av väsentlig betydelse för köparen, när han tar ställning till säljarens erbjudande. Ett tillbehör som enligt försäljarens utfästelse skall ingå i köpet kan t. ex. vara nödvändigt för att varan skall kunna användas på det sätt som köparen avser.

Det kan givetvis många gånger bereda köparen stora svårigheter att mot säljarens bestridande föra bevisning om att en utfästelse av detta slag verkligen har lämnats eller att styrka sitt påstående om en sådan utfästelses innehåll. Misslyckas han i det hänseendet lär han få finna sig i att fullgöra sin del av avtalet utan att han kan genomdriva att utfästelsen infrias. Men även om han lyckas bevisa att en viss utfästelse har gjorts, är det inte säkert att därmed alla problem är lösta. Rättsläget när det gäller verkningarna av sidolöpare är nämligen oklart. Om försäljaren har behörighet att för säljarens räkning göra utfästelser av det aktuella slaget, uppkommer inte några problem. Säljaren blir då bunden av utfästelsen på samma sätt som om han gjort den själv. Vad detta praktiskt sett innebär i olika situationer har närmare utvecklets av de sakkunniga, och jag hänvisar i den delen till min föregående redogörelse för betänkanudet. Annorlunda förhåller det sig om försäljaren — såsom vanligen torde vara fallet — saknar behörighet att göra muntliga utfästelser vid sidan av de villkor som upptagits i den tryckta ordersedeln eller kontraktshandlingen. Som de sakkunniga har framhållit är det ovisst vilka rättsverkningar som enligt gällande rätt är knutna till sidolöparen i dessa situationer.

Utan att gå in på någon detaljerad diskussion om de komplicerade avtalsrättsliga problem som här anmäler sig kan jag instämma i de sakkunnigas uttalande att den rådande osäkerheten beträffande rättsläget är ägnad att skapa otrygghet, ge upphov till tvistigheter och leda till rättsförluster för konsumenterna. Situationen är i hög grad otillfredsställande. Som de sakkunniga har uttalat torde sidolöparproblemet ha stor aktualitet vid sådan försäljningsverksamhet som skall omfattas av den nya lagstiftningen. Fastän motsvarande problem kan uppkomma också i andra fall och det från den synpunkten kunde vara önskvärt att i ett sammanhang åstadkomma en lösning av dessa frågor

för hela det avtalsrättsliga området, anser jag därför, i likhet med de sakkunniga men i motsats till vissa remissinstanser, att sidolöparproblemet nu bör lösas på detta speciella område.

De sakkunniga har sökt att utan ingrepp i centrala förmögenhetsrättsliga bestämmelser åstadkomma en reglering som skall praktiskt sett tillgodose köparens intresse av att säljaren antingen infriar de utfästelser som försäljaren har gjort eller också ger klart till känna att han inte vill ingå avtal på villkor som innefattar sidolöparen och att i så fall något avtal inte kommer till stånd. Med utgångspunkt i antagandet att försäljaren alltid har eller skall anses ha fullmakt att för säljarens räkning mottaga anbud från de presumtiva köparna föreslår de sakkunniga dels en bestämmelse av innebörd att en utfästelse av försäljaren alltid skall anses ingå i det anbud eller svar som köparen lämnar försäljaren, dels en regel som ålägger säljaren att i de fall, då köparens anbud eller svar innefattar en sidolöpare och säljaren inte vill ingå avtal på villkor som innefattar sidolöparen, utan oskäligt uppehåll ge köparen meddelande därom vid påföljd att säljaren annars anses ha antagit köparens anbud. Enligt förslaget inträder dock inte denna påföljd, om köparen insett eller bort inse att säljaren inte avsett att antaga köparens anbud. I sådant fall kommer något avtal över huvud taget inte till stånd.

Förslaget har i sina huvuddrag godtagits av flertalet remissinstanser. Men det har också rönt kritik från skilda utgångspunkter. I en del yttranden hävdas, att förslaget skulle medföra sakligt sett alltför oförmånliga konsekvenser för säljarföretagen. Å andra sidan framhåller några remissinstanser att förslaget inte undanröjer svårigheterna för en köpare att bevisa existensen av en sidolöpare. Som ett tänkbart alternativ till den föreslagna lösningen har framkastats tanken att uppställa krav på skriftlig form för de avtal det här gäller.

Särskilt i de typiska hemförsäljningsfallen, där försäljarna i många avseenden uppträder självständigt och ofta använder en mycket aktiv försäljningsteknik, ter det sig för konsumenten naturligt att lita på att de uttalanden försäljaren gör eller de utfästelser han lämnar görs på säljarens vägnar och är bindande för denne. Den ordersedel som föreläggts konsumenten för underskrift innehåller visserligen ofta en klausul om att muntliga utfästelser av försäljaren inte är bindande för säljaren, men man kan utgå från att köparen ofta inte studerar ordersedeln så noga att han uppmärksammar en sådan klausul. Och även om han gör det ligger det nära till hands för honom att utgå från att försäljaren har möjlighet att göra åtminstone vissa undantag.

Den reella innebörden av de sakkunnigas förslag synes till en början vara att ombuden utrustas med en legal ställningsfullmakt att mottaga anbud från de presumtiva köparnas sida. En sådan fullmakt innebär att köparens anbud anses ha nått säljaren i och med att det mot-

tagits av ombudet. Förslaget innebär vidare att utfästelse om särskild förmån som ombudet lämnar köparen alltid anses ingå i köparens anbud.

En reglering i huvudsaklig överensstämmelse med sakkunnigförslaget i nu berörda hänscende synes medföra att sidolöparproblemet får en från konsumenternas synpunkt praktisk och på det hela taget tillfredsställande lösning. Det väsentliga synes nämligen vara att konsumenten bereds skydd mot den risk han nu löper att bli bunden av ett avtal vars innehåll inte överensstämmer med det anbud som han har lämnat på grundval av sina diskussioner med försäljaren och som inte sällan i ett eller flera hänseenden avviker från säljarens ursprungliga anbud sådant det kommer till uttryck i ordersedel eller liknande handling. Den risken elimineras om försäljaren utrustas med fullmakt att mottaga anbud. I så fall kommer nämligen alla de önskemål konsumenten uttrycker vid sammanträffandet med försäljaren — inbegripet sådana utfästelser som försäljaren gör och som konsumenten uttryckligen eller underförstått tar fasta på — att ingå i det anbud han lämnar för säljaren, och detta anbud skall i kraft av fullmakten anses ha nått säljaren i och med att det avgetts till försäljaren. Därmed uppkommer för säljaren den situationen att han endast kan välja mellan att antaga köparens anbud oförändrat eller avslå anbudet. Däremot kan han inte påtvinga köparen ett avtal med annat innehåll än denne önskar. Lämnar säljaren antagande svar utan att göra klart huruvida hans accept omfattar eventuella sidolöpare eller inte, lär köparen regelmässigt ha rätt att utgå från att det förre är fallet. Avtal kommer då till stånd i enlighet med köparens anbud. Tänkbart är visserligen att säljarens svar faktiskt avviker från köparens anbud men har en sådan utformning att köparen måste inse att säljaren uppfattar svaret som överensstämmande med anbudet, och i sådant fall kan köparen enligt 6 § andra stycket avtalslagen eller allmänna rättsgrundsatser bli bunden av avtal i enlighet med svaret, om han inte reklamerar hos säljaren. Men det torde vara så ytterst sällsynt att underlåtenhet att reklamera kan åberopas mot köpare i de situationer som det här är fråga om att man från praktiska synpunkter kan helt bortse från dem.

De sakkunniga synes ha utgått från att säljarombuden redan nu genomgående har eller måste anses ha fullmakt att mottaga anbud från de presumtiva köparna och har inte föreslagit någon uttrycklig bestämmelse i ämnet, vilket inte heller varit behövt med hänsyn till den passivitetsregel som sakkunnigförslaget innehåller och som i sig förutsätter existensen av en fullmakt för säljarombuden att mottaga anbud. Som jag strax skall utveckla anser jag emellertid att någon passivitetsregel av detta slag inte bör tas upp i den nya lagen och därmed förändras situationen. Härtill kommer att det i och för sig kan ifrågasättas om de sakkunnigas utgångspunkt när det gäller försäljarnas behö-

riighet att mottaga anbud är riktig. Och under alla förhållanden kan denna behörighet i avsaknad av uttryckliga lagregler inskränkas genom särskilda föreskrifter, som kan bringas till kundernas kännedom t. ex. genom att de tydligt återges i ordersedlar e. d.

Det synes under dessa förhållanden ligga nära till hands att i lagen ta in en uttrycklig och tvingande föreskrift om att i fall då säljaren företräds av ombud vid sammanträffandet med köparen ombudet skall anses ha fullmakt att därvid mottaga anbud från köparen. Jag kan inte heller finna att en sådan regel skulle leda till några obilliga konsekvenser för säljarföretagen. Regeln betager givetvis inte företagen möjligheten att genom instruktioner till ombuden på olika sätt inskränka deras befogenhet, t. ex. i fråga om rätten att ta emot anbud vilkas innehåll avviker från säljarens erbjudande. Sådana inskränkande föreskrifter får full rättslig verkan såvitt gäller det inbördes förhållandet mellan företaget och försäljaren. Att föreskrifterna inte kan åberopas mot köparna får ingen som helst praktisk betydelse så länge försäljarna lojalt följer sina instruktioner. Den ifrågasatta regleringen medför olägenheter för säljarföretagen endast i de fall då ombuden handlar i strid mot instruktionerna eller underlåter att inberätta mottagna anbud eller vid inberättandet ger anbud en oriktigt innehåll. Men det synes mig utomordentligt svårt att finna sakligt bärande argument för en ordning som innebär att de ekonomiska konsekvenserna av sådana förfaranden skall ens till någon del bäras av konsumenterna och inte av säljarföretagen. Det är vid hemförsäljning typiskt sett säljaren som har tagit initiativet till köpeavtalet och det är han som själv valt sina ombud och gett dem instruktioner. Under sådana förhållanden bör säljaren svara för om ombudet i något hänseende visar försumlighet vid fullgörandet av sitt uppdrag.

En reglering enligt nu angivna riktlinjer skulle möjligen kunna inge betänkligheter i sådana fall då köparen faktiskt känt till att ombudet avsett att inte inberätta anbudet till säljaren eller att inberätta det med oriktigt innehåll. Säljaren torde emellertid i dessa fall med stöd av avtalslagens ogiltighetsregler eller allmänna rättsgrundsatser kunna värja sig mot att bli bunden i enlighet med köparens anbud.

I enlighet med nu anförda synpunkter förordar jag att en fullmaktsregel av nyss angivet innehåll tas upp i den nya lagen.

En sådan bestämmelse synes i gengäld göra det onödigt att i lagen uttryckligen föreskriva, att utfästelse som ombudet lämnar skall anses ingå i köparens anbud. Det säger sig nämligen självt att alla de önskemål i fråga om avtalsinnehållet som köparen framför till ombudet kommer att ingå i hans anbud, och detta alldeles oavsett om det går tillbaka på utfästelser som ombudet mer eller mindre spontant har lämnat. Någon bestämmelse motsvarande 5 § andra stycket sakkunnigförslaget anser jag därför inte böra tas upp i lagen.

Även med den nu förordade regleringen kvarstår givetvis de svårigheter som kan uppkomma för en köpare att föra bevisning om att ett försäljningsombud gjort muntliga utfästelser i det ena eller andra hänseendet eller över huvud taget att hans anbud har ett innehåll som avviker från säljarens ursprungliga erbjudande. Det lär emellertid inte stå någon annan möjlighet till buds att åstadkomma en fullgod lösning av detta problem än att på sätt som har föreslagits under remissbehandlingen införa krav på skriftlig form för hemförsäljningsavtal. En sådan ordning skulle dock knappast stå i överensstämmelse med den allmänna uppfattningen om vad som bör gälla i fråga om avtal av detta slag och skulle i själva verket kunna få verkningar som är till konsumenternas nackdel. Att införa ett formkrav på detta speciella område skulle inte heller rimma väl med utvecklingen under senare tid inom avtalsrätten i övrigt.

En sådan ordning som jag nu föreslår kan väntas leda till en välbehövlig sanering av hemförsäljningsverksamheten. Det blir mera angeläget än tidigare för företagen att välja sina försäljningsombud med omsorg, att utarbeta detaljerade instruktioner för dem och att noga övervaka att instruktionerna följs. I den mån lagstiftningen på så sätt får en gynnsam effekt på försäljningsverksamhetens etiska och affärsmässiga standard är detta självfallet i både företagets och konsumenternas intresse.

Jag vill understryka att den fullmactsregel jag här har föreslagit för hemförsäljningsavtalens del inte bör ses som någon slutgiltig lösning av sidolöparproblemet, som enligt vad jag tidigare har framhållit uppträder också i andra sammanhang och således har en mera allmän räckvidd. Den nu föreslagna regleringen bör uppfattas som ett provisorium, tillkommet för att utan alltför långtgående ingripanden i gällande regelsystem undanröja mer påtagliga missförhållanden på ett begränsat område, där olägenheter av nuvarande ordning är särskilt kännbara för konsumenterna. Det får ankomma på köplagssakkunniga att förutsettningsslöst pröva hur en slutlig och allmängiltig lösning av hithörande problem bör se ut.

Bakgrunden till den passivitetsregel som de sakkunniga har föreslagit torde vara att säljarföretagen med nuvarande dispositiva avtalsrättsliga regler är oförhindrade att förbehålla sig rätt att pröva huruvida de vill godkänna anbud eller antagande svar på egna anbud som inberättas av deras försäljare. Genom att utan tidsbegränsning på detta sätt förbehålla sig en acceptfrist kan en säljare åstadkomma att köparen förblir bunden av sitt anbud under avsevärd tid samtidigt som säljaren står fri att när som helst genom ett avböjande svar dra sig ur den tillämnade affären. Det är uppenbart att en sådan ensidig bundenhet kan innebära avsevärda olägenheter för köparen. Situationen är särskilt otillfredsställande i de typiska hemförsäljningsfallen där köparen ofta nog genom

övertalning har förmåtts att göra sin beställning och därför i verkligheten har ett ganska svalt intresse för affären men å andra sidan regelmässigt har små möjligheter att framtvunga ett besked av säljaren. Köparen kommer alltså att under kanske lång tid sväva i ovisshet om hurvida han skall tvingas fullfölja ett för honom mer eller mindre likgiltigt avtal.

Olägenheterna av den ensidiga bundenheten undanröjs visserligen genom den passivitetsregel som de sakkunniga har föreslagit, eftersom passiviteten leder till att även säljaren blir bunden och köparen således alltid inom rimlig tid får klart för sig vad han har att rätta sig efter. Men det kan ifrågasättas om det i allmänhet verkligen är förenligt med köparens intresse att tillägga säljarens passivitet den verkan att ett för båda parter bindande avtal kommer till stånd. Om köparen efter det han har gjort sin beställning inte hör något från säljaren ter det sig nog regelmässigt mera naturligt för honom att utgå från att hela affären har förfallit. Detta gäller naturligtvis särskilt i fall då han själv inte ursprungligen har tagit initiativet till köpet och därför sannolikt inte är påfallande angelägen om att det fullföljs, en situation som ofta föreligger just i hemförsäljningsfallen. Och att köparen inte utnyttjat den rätt att frånträda köpet som den nya lagen ger honom lär inte utan vidare kunna tas till intäkt för att han har en positiv önskan att fullfölja köpet även lång tid efter beställningen. I varje fall skulle det sällan innebära någon ekonomisk förlust för honom om följderna av säljarens passivitet i stället blev att beställningen anses ha förfallit.

Flera skäl talar sålunda mot passivitetsregeln i sakkunnigförslaget. Avgörande för frågan om en sådan regel bör gälla eller inte synes emellertid vara i vad mån man på annat sätt kan komma till rätta med det förhållandet att säljarföretagen genom att förbehålla sig acceptfrister håller köparna ensidigt bundna under praktiskt taget obegränsad tid. I det avseendet bör det tidigare idag anmälda förslaget till lag om förbud mot otillbörliga avtalsvillkor uppmärksammas (prop. 1971: 15). Som uttalades i det ärendet (s. 72) måste bl. a. just förbehåll av det slag som jag här har beskrivit räknas till den kategori av avtalsvillkor som undantagslöst bör stämpas såsom otillbörliga mot konsumenterna. Om detta lagförslag antages av riksdagen och i enlighet med vad som föreslagits träder i kraft den 1 juli 1971 öppnar sig alltså i en mycket nära framtid en möjlighet att ingripa mot villkor av det här slaget i bl. a. hemförsäljningsavtal. Jag räknar med att i så fall konsumentombudsmannen kommer att snabbt vidtaga lämpliga åtgärder i syfte att få sådana villkor utmönstrade ur här aktuella avtalsformulär eller i varje fall modifierade på sådant sätt att de inte leder till några menliga verkningar för konsumenterna. Kommer en sådan sanering till stånd bortfaller tydligen behovet att bereda konsumenterna skydd genom en sådan

passivitetsregel som här har diskuterats eller andra tvingande civilrättsliga regler.

Under dessa förhållanden vill jag förorda att någon passivitetsregel f. n. inte tas upp i den nu förevarande lagen. Skulle den framtida utvecklingen bli en annan än jag här har räknat med kan det bli aktuellt att ompröva ställningstagandet. Jag förutsätter att köplagssakkunniga uppmärksammar spörsmålet under sitt pågående arbete.

7.2.5 Verkan av frånträdande m. m.

Om anbud från någondera avtalskontrahenten har lett till avtal om hemförsäljning och köparen därefter i föreskriven ordning frånträder avtalet innebär det att avtalet skall bringas att gå åter. För det fall att köparen har frånträtt avtalet innan någondera parten till någon del har fullgjort sin avtalsprestation krävs inte några särskilda regler. Köparens rätt att frånträda avtalet bör i dessa fall vara ovillkorlig och inte medföra några ekonomiska konsekvenser för honom. Om säljaren har levererat den försålda varan eller del därav eller om köparen helt eller delvis har betalat köpeskillingen, uppkommer däremot vissa frågor som kräver närmare reglering. De sakkunnigas förslag innebär här följande.

Har köparen mottagit varan eller del därav skall han hålla den tillgänglig för säljaren i väsentligen oförändrat och oförminskat skick. Säljaren är i så fall skyldig att hämta godsct hos köparen inom skäligen tid och därvid betala tillbaka vad han har mottagit av köpeskillingen. Köparen har rätt att behålla varan tills säljaren fullgör sin betalningsskyldighet. Köparen står risken för att varan förstörs, försämras eller minskas så länge den är i hans besittning. Underlåter säljaren att inom skäligen tid hämta varan övergår emellertid risken på säljaren. Vid återgång av abonnemangsavtal är säljaren skyldig att betala tillbaka vad han uppburit även om säljaren har utfört viss del av sitt åtagande enligt avtalet.

Vid remissbehandlingen har de sakkunnigas förslag rönt kritik på några punkter. I ett yttrande hävdas sålunda att det bör ankomma på köparen att återställa varan till säljaren. Som skäl härför åberopas bl. a. att köparen kan vara oanträffbar för säljaren och att denne därför saknar möjlighet att själv hämta varan. Från ett par håll hävdas vidare att säljaren bör ha rätt till i varje fall viss begränsad ersättning för sina kostnader i samband med att han återtar varan. Slutligen har hovrätten för Västra Sverige ifrågasatt om inte säljaren alltid bör stå risken för varan innan avtalet är definitivt. Hovrätten hänvisar till möjligheten för säljaren att hålla varan försäkrad.

Även om det torde komma att höra till undantagen att köparen över huvud taget får varan levererad innan ångerfristen har löpt ut, är det tydligt att frågan om parternas rättigheter och skyldigheter i

samband med att avtalet skall bringas att återgå efter det att leverans har skett måste regleras. Utgångspunkten bör härvid givetvis vara att vardera parten i princip skall återbära vad han har mottagit enligt avtalet. Säljaren skall sålunda ha rätt att få tillbaka levererat gods och köparen skall återfå vad han har presterat av vederlaget, vare sig detta består av likvida medel, fordringsbevis e. d. eller av inbytesgods. När det gäller att bestämma hur dessa transaktioner skall genomföras inställer sig emellertid ett flertal frågor av praktisk och rättslig natur.

Ansvar för återtransporten av godset till säljaren skall enligt sakkunnigförslaget åvila säljaren, som också har att stå för kostnaderna för transporten. I den delen skiljer sig förslaget från vad som anses gälla enligt köplagen vid öppet köp och som innebär att det är köparens sak att återlämna godset och stå för härmed förbundna kostnader. Goda skäl talar emellertid enligt min mening för de sakkunnigas ståndpunkt. Till skillnad från vad som i allmänhet gäller vid öppet köp är det i normalfallet säljaren som vid hemförsäljning har tagit initiativet till avtalet. Flertalet av de fall då köparen får leverans före "ångerveckans" utgång torde vara sådana där försäljaren haft varan med sig vid besöket hos köparen och det närmast varit i säljarens intresse att godset omedelbart överlämnas till köparen i stället för att försändas till honom i efterhand. I många fall torde vidare situationen vara den att säljaren är bosatt på långt avstånd från köparens hem och att en återtransport av godset därför blir besvärlig. Vid hemförsäljning är det regelmässigt säljaren som har stått för transporten vid leveransen, och han har då också normalt bättre möjligheter än köparen att transportera tillbaka godset. Skulle skyldigheten att sörja för återtransporten åvila köparen, skulle detta i själva verket i många fall avsevärt förringa värdet av rätten att frånträda avtalet. Vad beträffar det av en remissinstans framförda argumentet för att köparen bör vara skyldig att återlämna godset till säljaren, nämligen att köparen kan vara oanträffbar och att säljaren därför saknar möjlighet att hämta godset, vill jag erinra om att det även enligt mitt förslag skall vara en förutsättning för själva rätten att frånträda avtalet, att köparen håller godset tillgängligt för säljaren. Den förutsättningen är emellertid inte uppfylld om köparen är oanträffbar för säljaren eller om denne på grund av annan omständighet som beror av köparen är satt ur stånd att hämta godset.

Av nu anförda skäl biträder jag de sakkunnigas förslag att det skall ankomma på säljaren att avhämta godset hos köparen. Dessa skäl bör enligt min mening föranleda också att säljaren åläggs att bära kostnaderna för återtransporten. Tänkbart vore visserligen att köparen fick bidra till dessa kostnader genom att erlägga en mindre del av dessa, t. ex. i form av någon maximerad avgift. En sådan ordning skulle emellertid innebära att regelsystemet kompliceras för de relativt fåtaliga fall som det här är fråga om utan att man vinner några mer

påtagliga fördelar för någondera parten. Det bör särskilt hållas i minnet att säljaren till skillnad från köparen har möjligheter att kalkylera in utgifterna för ett antal återtransporter bland sina allmänna omkostnader. Den prisförhöjning som kan bli följden härav torde bli mycket ringa.

Säljaren bör givetvis ha en rimlig tid till sitt förfogande inom vilken han kan avhämta godset. Under denna tid bör köparen, som också de sakkunniga förutsatt, vara skyldig att vårda godset och således stå faran för att detta förstörs, minskas eller skadas till följd av händelse som är att tillräkna köparen som försummelse i vården av godset.

En mera tveksam fråga är vem av säljaren och köparen som skall bära risken för att godset under denna tid förstörs, minskas eller skadas genom olyckshändelse. De sakkunniga har efter mönster av köplagens regler om öppet köp föreslagit att detta s. k. casus-ansvar skall åvila köparen. En jämförelse med öppet köp är emellertid inte träffande, eftersom det vid öppet köp åligger köparen att återlämna godset men i hemförsäljningsfallen enligt både de sakkunnigas och mitt förslag skall ankomma på säljaren att avhämta godset. Det är i dessa fall således säljaren som i princip bestämmer den tidrymd under vilken godset skall förbli i köparens besittning. Under dessa förhållanden synes det naturligt att säljaren också får stå faran för godset till dess han återtar detta. Det nu sagda gäller i varje fall såvitt angår tiden efter det köparen frånträtt köpet. Dessförinnan föreligger ett för köparen bindande avtal, och i och med att godset levereras övergår äganderätten på köparen. Från den synpunkten kunde det te sig som en naturlig ordning att köparen fick stå faran för godset intill dess han frånträder köpet. Det rör sig emellertid här om en mycket begränsad tidrymd — högst en vecka — och betänkligheterna mot att låta säljaren stå faran för gods som tillhör köparen och befinner sig i dennes besittning synes böra vika för önskemålet att undvika de komplikationer i form av tvistigheter och bevisvärigheter som alltid är förbundna med regler om farans övergång. Om säljaren får stå faran för godset redan från början, leder detta visserligen till att en köpare i vissa situationer kan utnyttja frånträdandet på ett sätt som egentligen inte är åsyftat. Om godset skadas eller förstörs genom olyckshändelse, innan ångerveckan gått ut, kan sålunda köparen, även om han i och för sig varit fullt nöjd med köpet, omedelbart frånträda avtalet och därigenom övervältra bördan av den ekonomiska förlusten på säljaren. Det rör sig emellertid här om rena undantagssituationer utan större praktisk betydelse. Några ekonomiska konsekvenser av betydelse för parterna inträder f. ö. i praktiken inte i de enskilda fallen, eftersom det hela i realiteten inskränker sig till en försäkringsfråga, nämligen frågan huruvida de aktuella riskerna skall täckas av säljarens affärs- eller företagsförsäkring eller av köparens hemförsäkring. Det får förutsättas att för-

säkringsvillkoren i aktuella försäkringar i mån av behov anpassas till den nya lagstiftningens reglering av farespörsmålet.

I enlighet med vad jag nu har anfört förordar jag en regel av innebörd att säljaren står faran för att godset förstörs, minskas eller skadas genom olyckshändelse. Övervägande skäl talar för att regeln får gälla också i fråga om risken för att godset undergår förstörelse eller försämring genom sin egen beskaffenhet eller till följd av åtgärd som varit nödvändig för undersökning av godset.

Normalt har givetvis säljaren själv ett intresse av att avhämta godset snarast möjligt efter det att köparen frånträtt avtalet. Om han gör det och samtidigt betalar tillbaka vad han kan ha fått av köpeskillingen, uppkommer inte några ytterligare problem. Men det kan inte uteslutas att säljaren i något enstaka fall helt underlåter att hämta godset — kanske helt enkelt därför att han är insolvent för det köpeskillingsbelopp han skall betala tillbaka till köparen. Den frågan inställer sig vad som bör gälla i ett sådant fall.

Enligt de sakkunnigas förslag skall faran för godset helt övergå på säljaren, om denne inte hämtat godset inom skälig tid. Vid utgången av den tiden — som enligt de sakkunniga kan variera alltefter omständigheterna från några få dagar till ungefär en månad — upphör enligt förslaget köparens vårdnadsplikt, och praktiskt sett synes detta innebära att godset övergår i köparens ägo.

I och för sig kunde det ligga nära till hands att i stället anknäta till köplagens regler för det fall att köparen vill avvisa gods som han fått i sin besittning. Dessa innebär i korthet att köparen är skyldig att vårda godset men under vissa omständigheter har rätt att sälja godset på offentlig auktion eller, i vissa fall, bortskaffa det. Det är emellertid tydligt att frånträdanderättens värde för köparen skulle väsentligt urholkas om han i hithörande fall skulle vara tvungen att sälja godset för säljarens räkning. Eftersom man torde kunna utgå från att säljarens underlåtenhet att hämta godset i allmänhet är ett uttryck för att han inte har något ekonomiskt intresse av att få tillbaka detta, möter det å andra sidan knappast betänkligheter att på sätt som de sakkunniga föreslagit låta köparen efter viss tids förlopp förvärva äganderätt till godset.

Jag biträder sålunda i princip sakkunnigförslaget i denna del. Såväl säljaren som köparen har emellertid ett starkt intresse av att veta exakt vid vilken tidpunkt säljaren förlorar sin rätt till godset och köparen förvärvar äganderätt till detta. I sakkunnigförslaget talas om ”skälig tid”. Det innebär visserligen att frågan om tidpunkten för äganderättsövergången kan avgöras under hänsynstagande till omständigheterna i de enskilda fallen, men å andra sidan tillgodoser inte denna metod att bestämma tidpunkten parternas intresse av att alltid veta vilken rätt de har till godset. Enligt min mening bör därför i stället fixeras en viss tidrymd i lagen, vid vars utgång äganderätten till godset övergår på köpa-

ren. När man bestämmer tidens längd bör hänsyn tas till risken av att i enstaka fall köparens meddelande om att han frånträder köpet inte når säljaren. Samtidigt måste beaktas att köparen inte bör betungas med en vårdnadsplikt under oskäligt lång tid. Jag vill för min del förorda att tiden bestäms till tre månader. Tiden synes av praktiska skäl böra räknas från dagen för sammanträffandet mellan köparen och säljaren eller dennes ombud. Det skulle givetvis vara logiskt riktigare att räkna tiden från den dag köparen frånträdde köpet, men denna tidpunkt kan någon gång vara svår att fastställa, och den skillnad på högst en vecka som det här är fråga om kan inte tillmätas praktisk betydelse. Om fristen sätts till tre månader — dvs. samma tid som enligt 4 § hittegodslagen (1938: 121) skall förflyta, innan upphittare förvärvar äganderätt till gods vars ägare är okänd — lär det i praktiken inte inträffa att godset tillfaller köparen utan att säljaren faktiskt fått vetskap om att köparen frånträtt köpet och således haft möjlighet att bevara sin rätt till godset genom att hämta det.

De sakkunnigas förslag innebär, att om köparen håller godset tillgängligt för säljaren, denne blir skyldig att återbetala vad han uppburit av köpeskillingen inom den tid som skäligen åtgår för godsets avhämtande och således oberoende av om han faktiskt avhämtar godset eller inte. Också på den punkten biträder jag förslaget, som undanröjer varje möjlighet för säljaren att på ett otillbörligt sätt spekulera på köparens bekostnad i fall då det vederlag som säljaren har uppburit överstiger godsets värde minskat med kostnaderna för återtagandet. Som de sakkunniga har föreslagit bör å andra sidan köparen inte i något fall vara skyldig att lämna ut godset till säljaren utan att få tillbaka den del av vederlaget som han har erlagt.

7.2.6 Tvingande eller dispositiv reglering

Det är i och för sig självklart att en skyddslagstiftning av den art som det här gäller i princip bör vara tvingande till förmån för den som skall skyddas, dvs. i förevarande fall köparen. De sakkunniga har föreslagit att denna princip undantagslöst skall gälla i fråga om den nu aktuella lagen. Jag ansluter mig till denna ståndpunkt och föreslår alltså att avtalsvillkor, varigenom köparens rätt enligt lagen inskränks, skall vara ogiltigt.

8. Upprättat lagförslag

I enlighet med det anförda har inom justitiedepartementet upprättats förslag till lag om hemförsäljning m. m.

Förslaget torde få fogas till statsrådsprotokollet i detta ärende som *bilaga 2*.

Rörande de enskilda bestämmelserna i lagförslaget vill jag ytterligare anföra följande.

9. Specialmotivering

9.1 Förslaget till lag om hemförsäljning m. m.

De sakkunniga har som rubrik på den nya lagen föreslagit "lag om hemförsäljning m. m." Enligt de sakkunniga ger denna rubrik möjligen sken av att lagstiftningen innefattar en uttömmande reglering av hemförsäljnings- och abonnemangsavtal. De har också övervägt att ge lagen en beteckning som på ett mer adekvat sätt förmedlar en föreställning om dess innehåll och begränsade räckvidd. Att de trots allt har stannat för den föreslagna rubriken är främst betingat av en önskan att i överensstämmelse med modern lagstiftningsteknik undvika långa och svår-lästa lagrubriker. Härtill kommer att det under alla förhållanden blir naturligt att i dagligt tal kalla lagen för "hemförsäljningslagen".

När jag som framgår av den allmänna motiveringen föreslår att lagstiftningens tillämpningsområde skall utvidgas till att omfatta i princip all yrkesmässig försäljning till konsumenter på annan plats än säljarens fasta försäljningsställe, kan det förefalla mindre träffande att använda rubriken "lag om hemförsäljning m. m." Behovet av och intresset för en lagstiftning på det aktuella området gäller emellertid i främsta rummet hemförsäljning i egentlig mening, och det är naturligt att också i lagens rubrik anknyta till denna försäljningsform. Av skäl som de sakkunniga har anfört är det önskvärt att undvika rubriken "lag om rätt att frånträda avtal i vissa fall, m. m." eller något liknande. Jag förordar därför att den föreslagna lagen får rubriken "lag om hemförsäljning m. m."

1 §

Denna paragraf innehåller bestämmelser om lagens tillämpningsområde. Den motsvarar 1 och 4 §§ sakkunnigförslaget.

Första och andra styckena

Som jag har anfört i den allmänna motiveringen skall den nya lagen främst omfatta yrkesmässig försäljning av lös egendom till konsumenter. I syfte att knyta an till köplagens terminologi anser jag i likhet med de sakkunniga att ordet "gods" bör användas för att beteckna lös egendom. En tillräcklig begränsning i fråga om småköp och köp för den dagliga hushållningen får man som tidigare har framhållits genom att undanta avtal som fullgjorts på ömse sidor vid sanmanträffandet mellan köparen och säljaren eller dennes ombud. Jag återkommer till detta undantag i motiven till tredje stycket av förevarande paragraf.

Den föreslagna lagens syfte är att skydda konsumenter vid inköp som de gör för enskilt bruk. Avgörande bör i princip vara ändamålet i det enskilda fallet, inte en bedömning av hur egendom av ifrågavarande slag

typiskt sett utnyttjas. Det torde f. ö. inte vara möjligt att göra en klassificering av olika varuslag med utgångspunkt i en bedömning om de typiskt sett förvärvas för enskilt eller annat ändamål. Inte sällan förekommer nämligen att en person utnyttjar viss egendom delvis för privat bruk delvis i sin yrkesverksamhet. Som exempel kan nämnas skrivmaskiner, verktyg och vissa bokverk. Det huvudsakliga ändamålet bör därför vara bestämmande. Detta bör i lagtexten uttryckas så att godsset skall vara avsett huvudsakligen för enskilt bruk.

Den nya lagen skall reglera köparens rätt att frånträda den rättshandling som enligt vanliga regler blir bindande för honom. Enligt avtalsrättsliga grundsatser kommer avtal till stånd genom att ena parten avger ett anbud, som den andra parten accepterar, dvs. lämnar antagande svar på. Om svaret på grund av tillägg, inskränkning eller förbehåll inte stämmer överens med det ursprungliga anbudet, gäller svaret som avslag i förening med nytt anbud. Trots att det vid hemförsäljning regelmässigt är säljaren som tar initiativ till avtalet är situationen i praktiken vanligen den, att säljaren förbehåller sig en prövningsrätt som närmast ger köparens rättshandling karaktär av anbud. Situationen kan emellertid i stället vara den att säljaren direkt avger ett anbud som köparen har att ta ställning till. Om köparens rättshandling i anslutning till avtalslagens terminologi betecknas "anbud eller svar på anbud" torde detta täcka de olika situationer som kan komma i fråga. I lagtexten kan man då fortsättningsvis tala om "anbud eller svar" eller, när regeln i fråga skall omfatta endast fall där köparen rättsligt sett är anbudsgivare, om enbart "anbud".

Enligt de sakkunnigas förslag skall lagen tillämpas, om köparen har avgett anbud eller antagande svar på anbud i sin egen eller annans bostad, där han har uppsökts av eller annars sammanträffat med säljaren eller dennes ombud. Att rättshandlingen skall ha företagits i samband med sammanträffandet följer av den utformning som de sakkunniga har gett sitt förslag i fråga om ångerfristen, nämligen att köparen vid sammanträffandet skall få underrättelse om sina rättigheter enligt lagen och kunna frånträda rättshandlingen inom en vecka därefter. Som framgår av den allmänna motiveringen anser också jag att denna metodik bör användas i lagstiftningen. Under remissbehandlingen har hovrätten för Västra Sverige framhållit att av de sakkunnigas lagförslag inte tillräckligt tydligt framgår att köparens rättshandling skall ha skett i samband med sammanträffandet. Ett förtydligande kan enligt min mening lämpligen ske genom att i lagtexten uttryckligen anges, att köparen skall ha avgett anbud eller svar på anbud "vid sammanträffande" med säljaren eller dennes ombud.

I den allmänna motiveringen har jag förordat en väsentlig utvidgning av lagens tillämpningsområde i fråga om platsen för försäljningen. Lagen skall sålunda omfatta — utom försäljning i köparens eller annans

bostad — försäljning på arbetsplatser, skolor, sjukhus och liknande lokaler. Som jag tidigare har anfört torde den åsyftade avgränsningen komma bäst till uttryck i lagen, om där föreskrivs att den skall tillämpas när köparen företar sin rättshandling vid sammanträffande med säljaren eller ombud för denne ”på annan plats än säljarens eller ombudets fasta försäljningsställe”.

Enligt vad jag har anfört i den allmänna motiveringen bör lagen omfatta också abonnemangsavtal, dvs. vad de sakkunniga har beskrivit såsom avtal varigenom ena parten åtar sig att mot vederlag fortlöpande tillhandagå andra parten med underhåll, tillsyn, undervisning eller andra liknande tjänster. Som jag har anfört i den allmänna motiveringen bör anställningsavtal undantas från lagens tillämpningsområde. Detta synes bäst komma till uttryck genom att i lagtexten anges, att lagen är tillämplig bara på åtagande av näringsidkare. Eftersom termen hemförsäljning med den utvidgning av lagens tillämpningsområde som jag tidigare har förordat inte bör användas i själva lagen, bör inte heller den särskilda beteckningen abonnemangsavtal tas med i lagtexten.

I enlighet med vad jag nu har anfört föreskrivs i *första stycket* av förevarande paragraf, att lagen äger tillämpning vid yrkesmässig försäljning av gods, som är avsett huvudsakligen för enskilt bruk, i fall då köparen avgett anbud eller svar på anbud vid sammanträffande med säljaren eller ombud för denne på annan plats än säljarens eller ombudets fasta försäljningsställe. Enligt *andra stycket* gäller lagen under motsvarande förutsättningar även i fråga om näringsidkares åtagande att mot vederlag fortlöpande tillhandagå någon med underhåll eller tillsyn av egendomen, undervisning eller andra liknande tjänster.

I fråga om bestämmelsernas tillämpning vill jag anföra följande.

Termen yrkesmässig har här samma betydelse som på andra håll i den förmögenhetsrättsliga lagstiftningen. Försäljningen skall sålunda ingå som ett led i en av säljaren självständigt bedriven ekonomisk verksamhet. Praktiskt sett innebär detta att säljaren skall vara näringsidkare och att försäljningen skall ske i hans näringsverksamhet.

Av vad jag förut har anfört framgår att termen gods har samma innebörd som i köplagen. Den omfattar även annan lös egendom än lösöre, t. ex. aktier, obligationer och lottsedlar.

Lagen är inte tillämplig på varje försäljning till konsumenter. Det som förvärfvas skall vara avsett huvudsakligen för enskilt bruk. I princip är som nämnt köparens syfte med förvärvet i det enskilda fallet avgörande. Det måste emellertid krävas att avsikten med förvärvet på något sätt framgår av omständigheterna vid köpet. Av allmänna bevisbörderegler torde följa att det i händelse av tvist ankommer på köparen att styrka att nu angivna förutsättningar för lagens tillämpning är för handen. En sådan ordning rimmar också bäst med lagens karaktär av speciallag-

stiftning, varigenom ena kontrahenten i avtalsförhållandet bereds en särskild förmån.

Att godset är avsett att användas av någon annan i köparens familj hindrar självfallet inte att det anses avsett för enskilt bruk. Detsamma gäller om köparen har förvärvat godset för att ge det som present till en vän eller bekant. Om däremot köparen redan från början avser att sälja godset vidare i syfte att göra en vinstgivande affär kan lagen inte anses tillämplig, även om den slutlige förvärvaren kommer att använda godset för enskilt bruk.

Köparen skall ha avgett anbud eller svar på anbud vid sammanträffande med säljaren eller ombud för denne på annan plats än säljarens eller ombudets fasta försäljningsställe. Vad som är att anse som anbud eller svar får bedömas enligt allmänna avtalsrättsliga regler. Lagen blir inte tillämplig om försäljningen sker på annat sätt än vid personligt sammanträffande. S. k. telefonförsäljning faller som framgår av den allmänna motiveringen utanför lagen. Självfallet gäller lagen inte heller försäljning som sker per korrespondens, t. ex. genom att säljaren med posten tillställer köparen en beställningssedel, som denne kan underteckna och återsända till säljaren.

Med säljarens fasta försäljningsställe avses i första hand säljarens butik men också andra liknande platser, t. ex. säljarens kontor. Ett försäljningsställe som säljaren utnyttjar i fasta utställningslokaler antingen under längre tid, kanske en månad eller mera, eller varje år vid en regelbundet återkommande utställning — t. ex. S:t Eriksmässan i Stockholm — måste också räknas som fast försäljningsställe. Försäljning som sker från mera tillfälliga stånd, kiosker o. d. i anslutning till utställningar, mässor, offentliga tillställningar, basarer, utflykter, biografföreställningar osv. omfattas däremot av lagstiftningen. Detsamma gäller försäljning som anordnas i andra tillfälligt förhyrda lokaler. Ett typiskt exempel härpå är en konstförsäljning i en förhyrd skollokal under några dagar. Självfallet omfattas också försäljning som sker i säljarens eller ombudets bostad.

Med säljarens fasta försäljningsställe likställs fast försäljningsställe som tillhör säljarens ombud. Sådan försäljning av varor för köparens privata bruk som äger rum i en köparen tillhörig butik faller in under lagstiftningen.

Auktioner omfattas inte av lagstiftningen i den mån de äger rum på säljarens eller hans ombuds fasta försäljningsställe, t. ex. i ett auktionsverks försäljningslokaler. En auktion som ordnas t. ex. av ett dödsbo i eget namn faller inte under lagstiftningen av den anledningen att det inte är fråga om yrkesmässig försäljning. Däremot torde den som på frivillig auktion säljer lös egendom för annans räkning enligt rådande rättsuppfattning handla i egenskap av kommissionär för ägaren och sålunda själv vara att anse som säljare. I den mån han driver yrkesmässig auktions-

verksamhet faller därför hans försäljning i princip under lagen. Som regel torde dock auktionsförsäljning ske mot kontant betalning och med omedelbar leverans och undantas då enligt tredje stycket i förevarande paragraf från lagens tillämpningsområde.

Vid remissbehandlingen har med anledning av erfarenheter utomlands framförts farhågor för att lagen skall kringgås genom att försäljaren, sedan förhandlingar har ägt rum i t. ex. köparens bostad och i stort sett avslutats, finner någon förevändning att förmå köparen att uppsöka säljarens butik för att där underskriva ordersedeln. Om köparen faktiskt har avgett sitt anbud eller svar i bostaden, kan dock enbart den omständigheten att han formellt bekräftar sin rättshandling först vid ett senare besök i säljarens butik inte föranleda att lagen inte anses tillämplig. Men omständigheterna kan vara sådana att köparen bör anses ha företagit sin slutgiltiga rättshandling först vid det senare tillfället, och i så fall gäller inte den nya lagen. Så får situationen bedömas om det efter sammanträffandet i köparens bostad förekommit reella förhandlingar mellan parterna om avtalsvillkoren. Har lång tid förflutit mellan sammanträffandet i bostaden och köparens besök på säljarens fasta försäljningsställe är detta ofta nog ett indicium på att köparen inte avgett något definitivt anbud eller svar vid det första tillfället.

Några mer detaljerade anvisningar hur avgränsningen av tillämpningsområdet skall ske i nu berörda hänseenden kan knappast ges. I gränsfall får avgörandet av frågan, huruvida lagen är tillämplig eller inte, träffas av domstolarna under hänsynstagande till de ändamålssynpunkter som lagen bygger på.

I bestämmelsen om abonnemangsavtal i andra stycket innebär hänvisningen till de förutsättningar som anges i första stycket att konsumenten (beställaren, "köparen") skall ha avgett sitt anbud eller sin accept vid sammanträffande med säljaren eller dennes ombud på annan plats än säljarens eller ombudets fasta försäljningsställe och att de tjänster som det tilltänkta eller ingångna avtalet avser skall tillhandahållas honom huvudsakligen i hans egenskap av privatperson.

Termen näringsidkare har här samma innebörd som i lagen om otillbörlig marknadsföring och den föreslagna lagen om förbud mot otillbörliga avtalsvillkor. Med näringsidkare avses sålunda fysisk eller juridisk person som yrkesmässigt driver verksamhet av ekonomisk natur. Genom att den nya lagen är tillämplig bara i fråga om åtaganden av näringsidkare, undantas bl. a. tjänstestavtal från tillämpningsområdet. Det innebär t. ex., att lagen inte blir tillämplig om en städerska vid visst tillfälle utför arbete hos en familj och därvid åtar sig att i fortsättningen städa regelbundet hos familjen. Näringsidkaren betecknas i fortsättningen av lagen "säljaren", oavsett om det är fråga om försäljning av lös egendom eller om abonnemangsavtal. Medkontrahenten betecknas på motsvarande sätt genomgående "köparen".

Karaktäristiskt för sådana abonnemangsavtal som här avses är, att det skall vara fråga om ett åtagande att utföra tjänster av visst slag vid periodiskt återkommande tillfällen. Ett avtal varigenom t. ex. ett byggnadsföretag åtar sig att som ett engångsuppdrag utföra underhålls- eller reparationsarbete på en villa c. d. omfattas således inte av bestämmelsen. Som typexempel på sådana abonnemangsavtal som faller under lagen kan nämnas åtagande av ett serviceföretag att en eller flera gånger per år utöva tillsyn av värmeanläggningen i en fastighet, en fönsterputsningsfirmas åtagande att vid återkommande tillfällen tvätta fönster osv.

I lagtexten har särskilt nämnts avtal som avser att näringsidkaren skall tillhandagå med undervisning. Bestämmelsen tar i denna del främst sikte på korrespondenskurser av olika slag, som tillhandahålls av undervisningsinstitut eller liknande företag. Det rör sig då ofta om en kombination av köpeavtal och uppdragsavtal. Korrespondensinstitutet tillhandahåller nämligen regelmässigt litteratur och annan undervisningsmateriel, som förutsätts bli beställarens egendom, samtidigt som instituten åtar sig att genom sina lärare tillhandagå med tjänster i form av rättning av skriftliga prov o. d. Också vid andra former av abonnemangsavtal kan ingå moment av köp av viss egendom, t. ex. reservdelar som skall användas i samband med periodisk tillsyn av en anläggning eller en maskin. Lagen blir då enligt första och andra styckena av förevarande paragraf tillämplig på avtalet i dess helhet.

Som jag har framhållit i den allmänna motiveringen skall lagen inte vara tillämplig på försäkringsavtal. Abonnemangsavtal har i förevarande bestämmelse beskrivits på sådant sätt att denna begränsning av tillämpningsområdet torde stå fullt klar. Försäkringsinspektionen har anfört, att försäkringsavtal som gäller villor osv. kan vara kombinerade med garantiavtal mot skadeinsekter c. d. på vilka enligt inspektionens mening den föreslagna lagens regler i princip torde bli tillämpliga. Om försäkringsgivaren enbart har åtagit sig att för den händelse skadeinsekter uppträder i den försäkrade fastigheten se till att sanering kommer till stånd och svara för kostnaderna därför, kan dock enligt min mening de föreslagna bestämmelserna om abonnemangsavtal inte bli tillämpliga, eftersom det inte är fråga om fortlöpande tillsyn eller underhåll. Skulle däremot åtagandet vara utformat på så sätt att fortlöpande besiktning av fastigheten skall ske till skydd mot t. ex. skadeinsekter, kan avtalet i den delen vara att anse som abonnemangsavtal i här angiven betydelse.

Tredje stycket

I den allmänna motiveringen har jag anfört, att avtal som har fullgjorts på ömse sidor vid köparens sammanträffande med säljaren eller dennes ombud inte bör omfattas av lagstiftningen. Eftersom abonnemangsavtal avser ett åtagande att fortlöpande tillhandagå med vissa tjänster, kan det enligt sakens natur inte ha fullgjorts vid sammanträff-

fandet och undantaget bör sålunda begränsas till att avse avtal om försäljning av gods.

I de sakkunnigas lagförslag, där undantag har gjorts för det fall att köparen erlägger hela köpeskillingen eller viss minsta del därav kontant, anges att i kontantinsats inte inräknas belopp som köparen kan ha erhållit som lån av säljaren eller genom dennes förmedling. Vidare innehåller förslaget en bestämmelse att som kontant betalning räknas även överlämnande av check. I det senare hänseendet har betänkandet kritiserats från såväl sakliga som rättstekniska synpunkter. Konsumentinstitutet finner det tveksamt om betalning med check bör medföra att lagen inte blir tillämplig. Stockholms handelskammare och sparbanksföreningen å sin sida ifrågasätter om checkens ställning som betalningsmedel bör regleras i en lagstiftning av förevarande art.

Även om den undantagsregel jag föreslår får betydligt mindre räckvidd än motsvarande bestämmelse i sakkunnigförslaget, synes det angeläget att dess närmare innebörd så långt möjligt preciseras.

En köpare, som har överlämnat hela vederlaget till säljaren, bör anses ha fullgjort sin del av avtalet, även om fullgörandet delvis — eller i sällsynta undantagsfall helt — har skett genom att han har lämnat inbytesgods. Någon uttrycklig bestämmelse på denna punkt behövs emellertid enligt min mening inte.

Vid avbetalningsköp är det inte ovanligt att köparen i samband med att han ingår avtalet utfärdar en växel på köpeskillingen. Växeln kan sedan diskonteras av säljaren i bank eller annat kreditinstitut som finansierar affären åt säljaren. I andra fall sker affären på så sätt att köparen genom säljarens förmedling lånar köpeskillingen hos en kreditgivare, exempelvis en bank, och därefter betalar den kontant till säljaren (s. k. låneköp). I verkligheten ingår köparen här två transaktioner, ett kontantköp och ett försträkningsavtal. Att märka är att köparen vanligtvis aldrig får de lånade pengarna i sin hand. I själva verket torde det vara vanligt att köparen över huvud taget inte är medveten om att han använder denna form utan själv utgår från att fråga är om ett vanligt avbetalningsköp.

Att avtalet inte skall anses fullgjort från köparens sida om han har lämnat en växel i stället för kontant betalning torde framstå som så självklart att det inte behöver utsägas i lagtexten. Däremot skulle kanske tvekan kunna uppstå hur det förhåller sig när köparen har lånat pengar till köpeskillingen av säljaren eller genom dennes förmedling. Det kan knappast bestridas, att själva köpeavtalet därmed är fullgjort från köparens sida, på samma sätt som om han lånat pengarna i en bank utan direkt samband med avtalet, och att kvar står endast ett separat försträkningsavtal. Det är emellertid uppenbart, att den nya lagen skulle förfela sitt syfte om köparen anses ha fullgjort sin del av avtalet med medel som han har fått av säljaren eller genom dennes förmedling. Det

bör därför uttryckligen föreskrivas, att lagen är tillämplig i fall av denna art. En liknande bestämmelse i förordningen (1959: 575) med föreskrift om vissa betalningsvillkor vid yrkesmässig försäljning av bilar kan här lämpligen tjäna som förebild.

Ett numera vanligt sätt för konsumenterna att finansiera sina inköp av konsumtionsvaror är att använda sig av kontokredit i olika former. Kontot kan föras hos en viss affär eller hos ett särskilt kreditinstitut. I det snarare fallet får konsumenten utnyttja kredit hos institutet — i regel dock endast intill ett visst belopp — för inköp hos olika företag som är anslutna till systemet. Normalt får konsumenten ett särskilt kontokort som måste uppvisas vid köp. Säljaren kan sedan få likvid för kreditförsäljningen från institutet i fråga. Affären mellan säljaren och konsumenten är i princip avslutad redan i och med att kontokortet har uppvisats för säljaren, och konsumenten har därefter endast en skuld till kreditinstitutet på grund av köpet. Från rättslig synpunkt kan alltså köpeavtalet sägas vara fullgjort, trots att köparen faktiskt inte har erlagt någon del av köpeskillingen. Det skyddsbehov som lagstiftningen skall tillgodose är emellertid i det närmaste lika starkt i denna situation som när det är säljaren som själv ger köparen kredit. Visserligen tar köparen en del av sin kontokredit i anspråk och kan inte utnyttja den delen för andra ändamål, men i allmänhet torde detta inte verka mera avhållande på köparen än om han skulle köpa godset på vanlig avbetalningskredit. Från psykologisk synpunkt ligger saken väsentligt annorlunda till, om köparen exempelvis skulle på egen hand vända sig till en bank och ta upp ett lån för att betala köpeskillingen. Jag anser därför att även köp mot uppvisande av kreditkort av olika slag bör omfattas av lagstiftningen. Situationen synes lämpligen kunna beskrivas så att köparen betalar köpeskillingen med användande av kreditbevis.

De betänkligheter som konsumentinstitutet har anfört mot de sakkunnigas förslag att jämställa överlämnande av check med kontant betalning anser jag inte befogade. Checklöneväsens utbredning och de ändringar i betalningsvanorna som detta lett till har medfört, att man inte gärna i förevarande sammanhang kan behandla checken annat än som ett betalningsmedel. För den ordentlige konsumenten framstår den otvivelaktigt också så med hänsyn till att det i princip är förenat med straffansvar att ställa ut check utan täckning. Den nu aktuella undantagsbestämmelsen kan utformas så, att rättsläget på denna punkt framgår fullt tydligt utan att det sker något uttryckligt omnämnande av betalning med check.

I enlighet med vad jag sålunda har anfört föreskrivs i tredje stycket av förevarande paragraf, att om avtal om försäljning av gods har kommit till stånd och fullgjorts på ömse sidor vid sammanträffandet mellan parterna, lagen gäller endast om köparen har betalat köpeskillingen eller

del därav med användande av kreditbevis eller med belopp som han erhållit som lån av säljaren eller genom dennes förmedling.

Det krävs enligt denna bestämmelse att inte bara köparen utan också säljaren har fullgjort sin del av avtalet. Skall godset levereras i efterhand, blir lagen alltid tillämplig, om de i första stycket angivna förutsättningarna föreligger. Har godset levererats men säljaren eller hans ombud gjort utfästelser om särskilda förmåner, som skall uppfyllas i efterhand, blir lagen också tillämplig. Att säljaren utställt en garanti eller gjort annan utfästelse som normalt inte behöver tas i anspråk av köparen hindrar däremot inte att avtalet anses vara fullgjort av säljaren.

För att lagen inte skall vara tillämplig krävs att avtalet har blivit fullgjort vid sammanträffandet mellan köparen och säljaren eller dennes ombud. Även om leverans sker före ångerveckans utgång men efter sammanträffandet, skall lagen tillämpas. Också köparen skall fullgöra sin del av avtalet vid sammanträffandet för att undantagsregeln skall gälla. Ingår inbytesgods i vederlaget, skall detta alltså avlämnas samtidigt. En senare gjord betalning medför inte att köparen förlorar rätten att frånträda avtalet, och detta gäller även om betalningen sker mycket kort tid senare, kanske redan samma dag. Ibland kan dock betalning i efterhand tänkas ske under sådana förhållanden — t. ex. i samband med att köparen besöker säljaren på dennes kontor och därvid diskuterar också andra villkor för köpet — att parterna får anses ha ingått ett nytt avtal som köparen inte kan frånträda.

Bestämmelsen om lån som köparen har erhållit av säljaren eller genom dennes förmedling avser att hindra kringgående av lagstiftningen. Givetvis träffar bestämmelsen endast de fall då försträckningen lämnas eller förmedlas i samband med avtalet och just i syfte att sätta köparen i stånd att fullgöra detta.

Som nyss har nämnts likställs överlämnande av check med kontant betalning. Att så är fallet framgår motsättningsvis genom att i lagtexten inte har gjorts undantag för betalning med check. Om köparen vid sammanträffandet fullgör betalningen med check och det senare visar sig att checken saknar täckning, anses köparen likväl ha fullgjort avtalet vid sammanträffandet.

2 §

Förevarande paragraf innehåller föreskrift att säljaren skall underätta köparen om dennes rättigheter enligt lagen, för att köparen skall bli bunden av sin rättshandling. Den motsvarar 2 § sakkunnigförslaget.

Första stycket

Som har framgått av den allmänna motiveringen anser jag i likhet med de sakkunniga, att köparen bör bli bunden av sitt anbud eller svar

bara om han vid sammanträffandet med säljaren eller dennes ombud får skriftlig underrättelse om sina rättigheter enligt den nya lagen.

De sakkunniga har föreslagit att underrättelsen tas upp i särskild handling. Några remissinstanser förordar att underrättelsen i stället trycks på ordersedeln eller motsvarande handling. Det framhålls att en separat handling lätt kan döljas av mindre seriösa säljare bland reklamtryck eller andra handlingar. I ett remissyttrande ifrågasätts om inte köparens godkännande av köpeavtalet bör formuleras så att det också innefattar ett erkännande av att köparen har mottagit underrättelse om rätten till ångerfrist. En annan remissinstans förordar att lagregeln om säljarens underrättelseskyldighet återges i köpekontraktet.

Från flera håll understryks angelägenheten av att blankett till avbeställningssedel överlämnas till köparen samtidigt med underrättelsen. Hovrätten för Västra Sverige förordar att föreskrift härom tas in i lagen. I ett par yttranden hävdas å andra sidan att det knappast är rimligt att begära, att den ena parten i ett avtal på angivet sätt skall vara skyldig att mer eller mindre uppmana motparten att frånträda avtalet.

Det är givetvis angeläget att köparen verkligen får del av underrättelsen om sina rättigheter enligt lagen. Med anledning av remisskritiken mot de sakkunnigas förslag att underrättelsen skall lämnas i separat handling vill jag framhålla, att man knappast får bättre garanti härför genom att underrättelsen tas in i själva ordersedeln, som kanske omfattar ett flertal sidor text. Enligt min mening framstår det som mest ändamålsenligt att kombinera kravet på underrättelse i särskild handling med föreskrift om att köparen skall ha bekräftat mottagandet på en kopia av handlingen för att han skall bli bunden av sitt anbud eller svar.

Flertalet människor är ovana vid att själva avfatta skrivelser i rättsliga angelägenheter. Som jag har anfört i den allmänna motiveringen bör säljaren vara skyldig att till köparen överlämna blankett till avbeställningssedel. Särskild föreskrift härom bör tas in i lagen, för att det klart skall framgå att även denna åtgärd är en förutsättning för köparens bundenhet.

I enlighet med det anförda föreskrivs i första stycket *första punkten* av förevarande paragraf, att köparen blir bunden av sitt anbud eller svar endast om han av säljaren eller dennes ombud vid sammanträffandet mottager en särskild handling, varigenom han erinras om sina rättigheter enligt lagen, och bekräftar mottagandet genom sin underskrift på ett exemplar av handlingen. Enligt *andra punkten* skall det exemplar som överlämnas till köparen vara åtföljt av blankett för meddelande enligt 4 §.

Det är att märka att den skriftliga underrättelsen måste tillställas köparen vid det sammanträffande med försäljaren, vid vilket köparen av-

ger sitt anbud eller sin accept. Om försäljaren då har glömt att överlämna handlingen, kan han alltså inte reparera bristen genom att överlämna den senare, t. ex. vid ett nytt besök någon eller några dagar där- efter, eller sända den per post. Han måste i stället på nytt avkräva köpa- ren ett anbud eller en accept. Om det sker under sådana förhållanden att lagen enligt 1 § är tillämplig måste han då samtidigt också överlämna en underrättelse. I och för sig skulle visserligen en underrättelse som når köparen först efter det första sammanträffandet kunna fylla sin funktion lika väl som en underrättelse avlämnad redan vid detta. Det är emellertid angeläget att i möjligaste mån undvika en reglering som kan ge upphov till tvistigheter och bevissvårigheter. Av stor betydelse är också att den föreslagna regleringen ger en entydigt bestämd ut- gångspunkt för beräkning av ångerfristen. Denna kommer enligt mitt förslag undantagslöst att löpa från dagen för det sammanträffande vid vilket köparen avgav anbud eller accept.

Genom handlingen skall köparen underrättas om alla sina rättigheter enligt lagen. I första hand skall underrättelsen givetvis avse den rätt att frånträda avtalet som tillkommer honom enligt 4 §. Köparen bör emellertid också få sin uppmärksamhet särskilt riktad på reglerna i 5 § om rätten att vid återgång av avtalet få tillbaka erlagd del av köpeskil- lingen och vad därmed sammanhänger. Jag återkommer i det följande till vissa frågor rörande underrättelsens närmare innehåll och utform- ning.

Kravet på att köparen skall bekräfta mottagandet av den särskilda handlingen med sin namnunderskrift på ett exemplar av handlingen in- nebär att, om så inte har skett, köparen blir obunden av sin rättshand- ling även om säljaren bevisar att köparen faktiskt har fått den särskilda handlingen. I det formulär till underrättelse som Kungl. Maj:t enligt andra stycket i förevarande paragraf skall fastställa bör särskilt ut- rymme anvisas för köparens underskrift. Om det av köparen underteck- nade exemplaret av underrättelsen har förkommit, kan säljaren på annat sätt, t. ex. med vittne, bevisa att handlingen i föreskriven ordning har överlämnats till och "kvitterats" av köparen. Om denne har be- kräftat mottagandet av den särskilda handlingen utan att han dock för egen räkning har fått ett exemplar av densamma, har säljaren självfallet inte fullgjort sin underrättelseskyldighet.

Bestämmelsen i förevarande lagrum reglerar endast frågan huruvida köparen är bunden av sin rättshandling. I vad mån säljaren blir bunden av anbud eller accept, som lämnas av honom själv eller hans ombud, blir helt att bedöma enligt allmänna avtalsrättsliga regler. Försummar säljaren eller dennes ombud den här föreskrivna underrättelseskyldighe- ten, utgör detta således i och för sig inte något hinder för köparen att på- kalla avtalets fullgörande från säljarens sida. Att sålunda endast ena par- ten i ett rättsförhållande kan åberopa en rättshandlings ogiltighet är en

inte ovanlig företeelse inom avtalsrätten. Verkningarna av den ensidiga bundenheten får bedömas enligt allmänna rättsgrundsatser.

Andra stycket

Som jag har sagt i det föregående bör det ankomma på Kungl. Maj:t att fastställa formulär till den handling, varigenom köparen skall underrättas om sina rättigheter enligt den nya lagen, och till avbeställningssedel. Lagen bör dock ge Kungl. Maj:t möjlighet att delegera beslutanderätten till underordnad myndighet. Andra stycket av förevarande paragraf har utformats i överensstämmelse härmed.

Även om sålunda underrättelsens närmare utformning inte bestäms genom föreskrifter i själva lagen vill jag med hänsyn till den rättsliga och praktiska betydelsen av underrättelsen beröra vissa frågor rörande dens innehåll.

De sakkunnigas förslag till formulär har tagits in som bilaga 2 till betänkandet, vartill jag här får hänvisa. Detta formulär innehåller en kortfattad, i olika punkter uppställd redogörelse för vad köparen har att iakttaga om han vill frånträda avtalet. Vidare anges de kontant- och kreditköp som enligt de sakkunnigas förslag inte omfattas av lagen. Lagtexten avses i sin helhet skola återges i formuläret.

Vid remissbehandlingen har från ett par håll förordats att lagtexten får utgå ur formuläret. I några yttranden har hävdats att de sakkunnigas utkast bör kompletteras med vissa uppgifter rörande dels s. k. sidolöpare, dels köparens rättigheter och skyldigheter enligt allmänna köp- och avtalsrättsliga regler.

Som har påpekats i flera remissyttranden är det givetvis nödvändigt att underrättelsen till köparen utformas enkelt och samtidigt tydligt. De sakkunnigas förslag synes mig väl fylla dessa krav. Jag har ingen erinran mot att lagtexten i dess helhet tas in i underrättelsen. Den köpare, som är intresserad därav, kan på så sätt lätt ta del av lagens närmare innehåll. För att själva underrättelsen inte skall bli oöverskådlig, torde lagtexten lämpligen böra införas för sig på baksidan av formuläret.

För att säljaren i händelse av tvist skall kunna styrka, till vilken beställning en av köparen "kvitterad" underrättelse hänför sig, torde i underrättelsen böra lämnas utrymme för angivande av gods eller tjänst som beställningen avser.

Tillräckliga skäl synes mig inte föreligga att i underrättelsen särskilt beröra frågan om s. k. sidolöpare. Det är f. ö. här inte i egentlig mening fråga om rättigheter som tillkommer köparen enligt lagen. Av lagtexten torde med önskvärd tydlighet framgå vilken behörighet säljarens ombud har. Jag räknar med att den reglering av nämnda fråga som jag föreslår skall leda till att säljarna utformar sina ordersedlar och instruerar sina ombud så, att någon ovisshet normalt inte uppstår angående vad ombudet har avhandlat med köparen.

Det vid remissbehandlingen framförda önskemålet om att köparen skall underrättas också om sina rättigheter och skyldigheter enligt allmän köp- och avtalsrättslig lagstiftning låter sig enligt min mening knappast förena med kravet på enkelhet i underrättelsens utformning. En mera allmän erinran om att den nu aktuella lagen inte uttömmande reglerar rättsförhållandet mellan parterna är givetvis i och för sig tänkbar, men en sådan erinran torde å andra sidan inte lämna genomsnittskonsumenten någon saklig information av värde.

Med den utformning av lagstiftningens tillämpningsområde som jag tidigare har föreslagit, behövs inte någon motsvarighet till den av de sakkunniga förordade upplysningen om i vilka fall köparen saknar rätt att frånträda avtalet.

Till belysning av de synpunkter jag här har anfört torde ett inom justitiedepartementet upprättat utkast till formulär få fogas till statsrådsprotokollet i detta ärende som *bilaga 3*.

3 §

Denna paragraf innehåller de i den allmänna motiveringen behandlade reglerna om ställningsfullmakt för säljarens ombud. Den saknar direkt motsvarighet i de sakkunnigas förslag, där hithörande frågor indirekt har reglerats i 5 §.

Som jag har anfört i den allmänna motiveringen bör ombud som företräder säljaren vid sammanträffandet med köparen ha en legal ställningsfullmakt att mottaga anbud från köparen och bör en sådan fullmakt inte kunna inskränkas av säljaren genom särskilda instruktioner till ombudet.

Fullmakten bör självfallet gälla bara i fråga om anbud om förvärv av varor eller tjänster av det slag som ombudet har sin huvudmans uppdrag att erbjuda de presumtiva köparna vid sådana sammanträffanden som lagen tar sikte på. Detta bör komma till uttryck i lagtexten.

I enlighet med det anförda föreskrivs i *första punkten* av förevarande paragraf, att om säljaren vid sammanträffandet företräds av ombud, ombudet skall anses ha fullmakt att därvid mottaga anbud från köparen i fråga om förvärv av gods eller tjänst av det slag som avses med hans uppdrag. Föreskrift som inskränker ombudets befogenhet att mottaga anbud är enligt *andra punkten* utan verkan mot köparen.

I själva termen ombud ligger att den som mottager ett anbud för en säljares räkning måste ha dennes uppdrag att träda i förbindelse med presumtiva köpare av vissa varor eller tjänster och därvid lämna köparna erbjudanden att från säljaren förvärva sådana varor eller tjänster. Den som sanningslöst uppger sig företräda en säljare, kan inte betraktas

som ombud för denne. Detta kan tänkas få betydelse främst i fall då en försäljare fortsätter sin verksamhet även efter det att huvudmannen har återkallat hans uppdrag.

Med ombud åsyftas endast person som handlar i säljarens namn. En försäljningskommissionär, som handlar i eget namn, måste vid lagens tillämpning själv betraktas som säljare. Huruvida ombudet är anställd i huvudmannens tjänst eller inte saknar betydelse.

Ett ombud i nu angiven bemärkelse har enligt förevarande bestämmelse fullmakt att mottaga anbud från köparen endast såvitt avser gods eller tjänst av det slag som avses med hans uppdrag. Så t. ex. får den som har till uppgift att sälja symaskiner inte genom bestämmelsen någon behörighet att ta upp anbud i fråga om försäljning av böcker.

Den föreslagna behörighetsregeln är enligt bestämmelsen i andra punkten tvingande till förmån för köparen. Även om säljaren inskränker ombudets befogenhet att mottaga anbud och meddelar köparen detta, t. ex. genom att tydligt ange inskränkningen i ordersedel e. d., förblir ombudet behörig att ta emot anbud. En tillämpning av allmänna fullmaktsregler skulle i ett sådant fall leda till att köparen inte kunde åberopa fullmakten mot säljaren. Fullmaktsbestämmelsen i förevarande paragraf är emellertid tvingande i denna mening endast såvitt angår förhållandet mellan säljaren och köparen. Föreskrifter som säljaren meddelar beträffande omfattningen av ombudets uppdrag, dvs. i fråga om dennes befogenhet att ta emot anbud, får enligt allmänna regler full rättslig verkan i det inbördes förhållandet mellan säljaren och ombudet. Överskrider ombudet sådana föreskrifter, kan han sålunda bli skyldig att ersätta säljaren den skada som säljaren lider till följd av han blir bunden gentemot köparen i vidare omfattning än han avsett.

I den allmänna motiveringen har jag framhållit att det inte behövs någon sådan bestämmelse om att utfästelser av ombudet skall ingå i köparens anbud som de sakkunnigas lagförslag innehåller. I sak råder emellertid inte någon skillnad i detta hänseende mellan sakkunnigförslaget och departementsförslaget. Erbjuder ombudet köparen en förmån som denne inte önskar, ingår erbjudandet givetvis inte i köparens anbud. Men om köparen tar fasta på erbjudandet och samtidigt lämnar ett anbud, kan anbudet uppenbarligen inte tolkas på annat sätt än att det innefattar också den av ombudet erbjudna förmånen, och detta lär gälla oavsett om någon lagregel därom meddelas. När det står klart för både köparen och ombudet, att en sidolöpare på detta sätt ingår i köparens anbud, saknar det i och för sig betydelse om sidolöparen kommer med i den skriftliga köpehandlingen eller inte. Det sagda gäller oavsett vad slags villkor sidolöparen avser. Rabatt kan anges som ett exempel, men det kan också vara fråga om gratis tillhandahållande av tillbehör eller om en utfästelse att godset har viss egenskap e. d.

Det förhållandet, att ombudet vet om att en sidolöpare ingår i köparens anbud, kan tänkas leda till att säljaren enligt grunderna för 32 § första stycket avtalslagen blir bunden av avtal som innefattar sidolöparen, trots att han själv inte känner till denna. En sådan situation kan inträffa om ombudet underlåter att inberätta sidolöparen. Den angivna rättsföljden inträder i ett sådant fall, om säljaren i meddelande till köparen reservationslöst förklarar att han antar dennes anbud. Köparen torde nämligen normalt ha rätt att utgå från att ombudet inberättar sidolöparen till säljaren och är sålunda regelmässigt i god tro i det hänseendet. Att säljaren misstagit sig i fråga om anbudets innehåll går därför ut över honom själv och inte över köparen, som har rätt att ta fasta på det objektiva innehållet i säljarens antagande svar.

Om emellertid säljaren i den angivna situationen svarar med att upprepa det erbjudande som han genom ombudet har lämnat köparen och som har återgetts i ordersedel eller liknande handling, kan som jag har framhållit i den allmänna motiveringen köparen undantagsvis bli bunden av avtal i enlighet med svaret, om han inte reklamerar (jfr 6 § andra stycket avtalslagen). Detta förutsätter emellertid dels att säljaren faktiskt anser att hans svar överensstämmer med köparens anbud — dvs. utgår från att hans erbjudande inte i strid med ordersedelns innehåll har kompletterats med någon sidolöpare — dels att köparen måste inse detta. Det förhållandet att säljaren har ett ombud med legal ställningsfullmakt att ta emot anbud torde dock i allmänhet ge köparen anledning utgå från att säljaren när han lämnar sitt svar känner till sidolöparen. Detta gäller i varje fall när fråga är endast om mindre betydelsefulla tillägg till säljarens erbjudande. Köparen måste då antagas vara i god tro beträffande säljarens subjektiva uppfattning om förhållandet mellan anbud och svar, och han blir följaktligen inte reklamationskyldig. Den bristande överensstämmelse — dissens — som föreligger mellan anbud och svar medför emellertid att avtalet förfaller.

Skulle köparen ha kommit överens med ombudet om några mera väsentliga avsteg från säljarens erbjudande, är det däremot mera troligt att han i den angivna situationen utgår från att säljaren inte känner till sidolöparen. Atminstone torde detta vara fallet, om köparen även av andra skäl har anledning antaga att ombudet inte har inberättat sidolöparen till huvudmannen. Om säljaren i en sådan situation faktiskt är ovetande om sidolöparen och alltså anser sitt svar överensstämma med köparens anbud men köparen inte reklamerar, torde denne enligt 6 § andra stycket avtalslagen eller grunderna för detta lagrum bli bunden av avtal i överensstämmelse med säljarens svar.

Om slutligen säljaren med anledning av ett anbud från köparen, vilket innefattar sidolöpare, svarar att han antar ett anbud i enlighet med sitt ursprungliga erbjudande men att han, om sidolöpare förekommer, inte vill vara bunden av denna, torde svaret få uppfattas som en oren accept,

vilket i sin tur leder till att något avtal inte kommer till stånd, såvida ingendera parten företar sig något ytterligare. Någon reklamationsskyldighet kan köparen sålunda inte anses ha i denna situation.

Ombudets legala ställningsfullmakt omfattar endast rätt att mottaga anbud. Om säljaren har gett ombudet fullmakt att lämna för huvudmannen bindande anbud men ombudet gör en utfästelse som går utöver hans befogenhet och köparen inser eller bör inse detta, kan köparen enligt allmänna avtalsrättsliga regler inte genom accept binda säljaren vid sidolöparen.

4 §

Paragrafen innehåller regler om vad köparen har att iaktta, om han vill begagna sin rätt att frånträda avtalet. Den motsvarar 3 § och 6 § första stycket sakkunnsförslaget.

Som har framgått av den allmänna motiveringen biträder jag de sakkunnigas förslag att köparen skall ha rätt att frånträda sitt anbud eller svar inom en vecka räknat från sammanträffandet med säljaren eller dennes ombud samt att frånträddande skall ske genom skriftligt meddelande därom till säljaren.

Sakkunnsförslaget innebär, att köparen skall anses ha fullgjort vad på honom ankommer ifall meddelandet före veckofristens utgång av honom inlämnas till befordran med post eller telegraf eller avsänds på annat ändamålsenligt sätt. Detta har lagtekniskt uttryckts genom hänvisning i 7 § till 40 § första stycket avtalslagen i fråga om sådant meddelande som det här gäller.

Vid remissbehandlingen har i ett yttrande hävdats att köparen bör stå risken för att meddelandet om frånträddande inte når säljaren.

Enligt min mening skulle köparens skydd enligt lagen avsevärt försämrans om i ångerveckan inräknas också tiden för postbefordran till säljaren av meddelande om att köparen frånträder avtalet. Därtill kommer att det kan vara svårt för köparen att säkert veta vilken tid en normal postbefordran tar i anspråk. Jag anser i likhet med de sakkunniga att det bör vara tillräckligt att köparen, om han inte överlämnar meddelandet direkt till säljaren, före veckofristens utgång avsänder det med post eller telegraf, som är de befordringsmedel vilka i praktiken torde komma i fråga. Detta bör komma till uttryck i lagtexten. En hänvisning till 40 § första stycket avtalslagen är emellertid inte tillräcklig i detta hänseende, eftersom detta stadgande endast reglerar frågan vem som står faran för försändelsen. Det bör därför i lagtexten klart utsägas att själva frånträddandet sker genom att köparen avlämnar meddelandet för befordran med post eller telegraf. Frågan vem som står faran för försändelsen blir då över huvud taget inte aktuell och någon bestämmelse därom är alltså inte behövlig.

Köparen blir bevisskyldig för att meddelandet om frånträdande inom rätt tid har överlämnats till säljaren eller avlämnats för befordran till denne. Med hänsyn härtill är det lämpligt att köparen sänder meddelandet i rekommenderat brev. En erinran härom bör tas in i det formulär till underrättelse om köparens rättigheter enligt lagen som Kungl. Maj:t skall fastställa. Till skillnad mot vad som har förordats i vissa remissyttranden anser jag däremot inte att köparen i lagen bör åläggas skyldighet att använda rekommenderad försändelse.

Har godset eller del därav levererats till köparen, bör i enlighet med de sakkunnigas förslag som förutsättning för köparens frånträdanderätt gälla att han håller godset tillgängligt för säljaren i väsentligen oförändrat och oförminskat skick. Av skäl som jag har redovisat i den allmänna motiveringen bör dock köparen inte stå faran för att godset förstörs, försämras eller minskas genom olyckshändelse eller undergår förändring bara till följd av sin egen beskaffenhet eller till följd av åtgärd som varit nödvändig för undersökning av godset.

I enlighet med det anförda föreskrivs i *första punkten* av förevarande paragraf, att köparen kan frånträda sitt anbud eller svar genom att överlämna eller med post eller telegraf avsända skriftligt meddelande härom till säljaren inom en vecka, räknat från dagen för sammanträffandet med säljaren eller dennes ombud. Har köparen mottagit godset eller del därav, är enligt *andra punkten* hans rätt att frånträda anbudet eller svaret beroende av att han håller godset tillgängligt för säljaren i väsentligen oförändrat och oförminskat skick. Slutligen föreskrivs i *tredje punkten* att köparen dock inte står faran för att godset av våda förstörs, försämras eller minskas eller undergår förändring bara genom sin egen beskaffenhet eller till följd av åtgärd som varit nödvändig för undersökning av godset.

Någon särskild form för det skriftliga meddelande som köparen skall avge har inte föreskrivits. Som tidigare har framgått skall emellertid säljaren eller dennes ombud till köparen överlämna blankett för sådant meddelande. Härav följer dock inte någon skyldighet för köparen att använda blanketten, utan han kan lika väl skicka ett vanligt brev. Det avgörande är att meddelandet lämnas skriftligen och att därav klart framgår att köparen inte vill stå fast vid avtalet.

Ångerfristen om en vecka löper från dagen för det sammanträffande som avses i 1 § och vid vilket köparen avgett sitt anbud eller sin accept. Fristen beräknas enligt lagen (1930: 173) om beräkning av lagstadgad tid och lagen (1938: 107) om den 1 majs likställande i vissa hänseenden med allmän helgdag. Det innebär, att förklaringen skall ha avgetts före utgången av den dag som genom sitt namn motsvarar dagen för sammanträffandet eller, om den sålunda bestämda slutdagen infaller på sön-

dag, annan allmän helgdag, lördag, den 1 maj, midsommarafton eller julafton, före utgången av närmast följande vardag.

Någon särskild bestämmelse om den adress, under vilken meddelandet skall sändas, synes inte vara behövlig. I det formulär till underrättelse enligt 2 § som Kungl. Maj:t skall fastställa bör särskilt utrymme anvisas för angivande av säljarens adress. I praktiken får emellertid köparen regelmässigt kunskap om säljarens adress genom att denna normalt är angiven på den ordersedel eller det kontrakt som köparen undertecknar och som han undantagslöst lär få en kopia av. Meddelandet om att köparen frånträder avtalet kan i och för sig tillställas inte bara säljaren personligen utan även befullmäktigat ombud för säljaren. Den fullmakt som anges i 3 § medför emellertid inte i och för sig behörighet att ta emot köparens meddelande om frånträdande.

Av bestämmelsen i paragrafens andra punkt följer att en köpare som har mottagit godset och inte håller det tillgängligt för säljaren i väsentligen oförändrat och oförminskat skick i princip är skyldig att fullgöra sin del av avtalet, även om han har lämnat säljaren meddelande enligt första punkten. Att köparen håller godset tillgängligt för säljaren innebär, att han skall göra det möjligt för säljaren att avhämta godset. Han är däremot inte skyldig att själv återlämna det.

Kravet att godset skall vara i väsentligen oförändrat och oförminskat skick har här samma innebörd som i 57 § köplagen, som handlar om köparens rätt att häva köpet. Till förändring eller minskning av godset bör inte hänföras det förhållandet att köparen har brutit emballaget till en hushållsmaskin eller liknande. Kostnaden för ny förpackning måste anses ingå i de kostnader för godsets återtagande som säljaren har att svara för. Ordet "väsentligen" innebär att återbäring kan ske, om godsets skick har ändrats endast i obetydlig grad.

Av bestämmelsen att köparen inte står faran för att godset undergår förändring till följd av åtgärd som varit nödvändig för undersökning av det följer, att köparen inte behöver ersätta säljaren för den värdeminskning som en sådan förändring till äventyrs kan medföra. Självfallet krävs att undersökningen utförts med tillbörlig omsorg.

Att köparen inte står faran för att godset förstörs, försämras eller minskas av våda eller undergår förändring endast genom sin egen beskaffenhet eller till följd av åtgärd som varit nödvändig för undersökning av godset överensstämmer med vad som enligt 58 § köplagen gäller för fall då en köpare häver köp.

I förevarande bestämmelse har däremot inte tagits med någon motsvarighet till regeln i 58 § köplagen, att när köparen vill häva köpet på grund av fel eller brist i godset, han inte är hindrad att göra det om godset har undergått förändring endast till följd av åtgärd som köparen i övrigt har vidtagit innan felet eller bristen märkts eller bort märkas. Om köparen vill frånträda avtalet enligt den nya lagen, kan han i

princip inte anses berättigad att använda godset i vidare mån än som behövs för att han skall kunna undersöka det. Efter det att han har lämnat säljaren meddelande om att han frånträder sitt anbud eller svar, bör han över huvud taget inte ha rätt att använda godset. Använder köparen godset i större utsträckning än jag nu har angett, måste han anses åsidosätta sin vårdnadsplikt. Om användandet medför väsentlig ändring eller minskning av godset, får han inte frånträda avtalet. Det sagda gäller även om godset förstörs genom olyckshändelse, under förutsättning att det inträffade framstår som en följd av det obehöriga brukandet.

5 §

Paragrafen innehåller regler om verkan av frånträdande. Den motsvarar 6 § andra stycket sakkunnigförslaget.

Första stycket

Om köparen i enlighet med vad som föreskrivs i 4 § frånträder sitt anbud eller svar, är säljaren givetvis skyldig att återställa vad han mottagit av vederlaget. Eftersom han i princip samtidigt skall återfå godset, om det levererats till köparen, men han av praktiska skäl kan vara förhindrad att omedelbart hämta det, bör han få skäligt rådrum att hämta godset och i anslutning därtill fullgöra sin betalningsskyldighet. I enlighet härmed föreskrivs i första stycket *första punkten* av förevarande paragraf, att om köparen frånträder sitt anbud eller svar enligt 4 §, det åligger säljaren att inom tid som skäligen åtgår för godsets avhämtande återställa vad han kan ha mottagit av vederlaget.

Med "vederlaget" avses i och för sig även inbytesgods som köparen kan ha lämnat i stället för kontant betalning. Är situationen den att säljarens ombud för egen räkning har köpt inbytesgodset från köparen, föreligger emellertid i själva verket två avtal, ett mellan säljaren och köparen samt ett mellan ombudet och köparen. Om köparen har fått kontant betalning av ombudet för inbytesgodset och i sin tur betalat säljaren, har köparen självfallet rätt att av säljaren få tillbaka vad han har betalat. Däremot har han inte någon på förevarande lag grundad rätt att återkräva inbytesgodset från ombudet. Har köparen endast fått en fordran på ombudet som övertagits av säljaren, kan förhållandena bli något mer komplicerade. Skulle säljaren kräva att köparen återtar fordringen, får köparen finna sig i det och vända sig mot ombudet för att få betalning för inbytesgodset. Man torde dock i allmänhet kunna räkna med att säljarföretaget föredrar att själv behålla fordringen mot sin försäljare och betala köparen motsvarande del av köpeskillingen.

Lika litet som enligt de sakkunnigas förslag har köparen enligt departementsförslaget någon rätt till ränta på erlagd del av köpeskillingen eller till ersättning för vård av levererat gods.

I enlighet med vad som har föreslagits i den allmänna motiveringen

föreskrivs i första stycket *andra punkten* att köparen har rätt att hålla godset inne, till dess säljaren har fullgjort sin betalningsskyldighet, samt i *tredje punkten* att godset tillfaller köparen utan vederlag, om godset inte avhämtas inom tre månader efter sammanträffandet mellan köparen och säljaren eller dennes ombud.

Dessa regler avser endast avtal om köp av lös egendom. En specialregel i fråga om abonnemangsavtal finns i paragrafens andra stycke.

Bestämmelsen att godset tillfaller köparen utan vederlag, om säljaren underlåter att hämta det inom tre månader efter sammanträffandet, torde komma att få ringa praktisk betydelse och i huvudsak bli tillämplig endast när godset saknar egentligt ekonomiskt värde för säljaren. Under hela tremånadersfristen kvarstår köparens skyldighet att vårda godset så länge han har det i sin besittning. Åsidosätter köparen sin vårdnadsplikt och kan han till följd därav inte hålla godset tillgängligt för säljaren i väsentligen oförändrat och oförminskat skick, är köparen skyldig att fullgöra sin del av avtalet. Har säljaren förlorat äganderätten till godset på grund av förevarande bestämmelse, är han å andra sidan likväl skyldig att betala tillbaka vad han kan ha uppburit av köpeskillingen.

Om säljaren har en motfordran på köparen blir frågan om hans rätt att avräkna denna på sin skuld till köparen enligt första stycket av förevarande paragraf att bedöma enligt allmänna kvittningsregler.

Andra stycket

För det fall att abonnemangsavtal återgår har de sakkunniga föreslagit, att den omständigheten att säljaren har hunnit utföra viss del av sitt åtagande inte skall befria honom från skyldigheten att betala tillbaka vad han har uppburit. Förslaget har inte rönt erinran under remissbehandlingen.

När det gäller abonnemangsavtal får uppenbarligen frågan om verkningarna av att "köparen" utnyttjar sin rätt att frånträda avtalet ringa praktisk betydelse, eftersom de fall då säljaren utför en eller flera tjänster redan under ångerfristen torde bli utomordentligt få. I princip bör visserligen samma regler gälla som i fråga om frånträdande av avtal om köp av lös egendom. Köparen saknar dock rent praktiskt möjlighet att "återbära" en tjänst, som säljaren redan har utfört. En återbäringsskyldighet skulle därför här få ges den innebörden att köparen ålades att fullfölja avtalet i viss del, dvs. att till säljaren utge den del av vederlaget som belöper på den tjänst som säljaren har hunnit utföra. En sådan reglering skulle emellertid innebära, att lagstiftningen delvis förfelar sitt syfte. Vidare skulle det ofta bli svårt att bestämma storleken av den del av vederlaget som köparen skall betala. Med hänsyn härtill och till frågans ringa praktiska betydelse anser jag i likhet med de sakkunniga, att köparen bör ha rätt att få tillbaka vad han kan ha betalat, även om säl-

jaren redan har utfört någon del av sitt åtagande. Andra stycket i förevarande paragraf har utformats i enlighet härmed.

6 §

Som jag har anfört i den allmänna motiveringen bör villkor, varigenom köparens rätt enligt den nya lagen inskränks, vara ogiltigt. Bestämmelse härom har tagits upp i förevarande paragraf, vilken motsvarar 7 § första stycket sakkunnigförslaget.

9.2 Ikraftträdande m. m.

De sakkunniga har föreslagit att lagen skall träda i kraft den 1 januari 1971.

Under remissbehandlingen har i ett par yttranden förordats att lagstiftningen får träda i kraft ett kvartal eller ett halvår efter det att lagen har promulgerats. Som skäl anförs att företagen behöver tid för att anpassa sina försäljningsrutiner till den nya lagen. Företagen måste bl. a. utarbeta och trycka nya ordersedlar och formulär till underrättelser etc.

Enligt min mening är det av vikt att lagstiftningen träder i kraft snarast möjligt. Det bör vara möjligt för företagen att med jämförelsevis kort varsel genomföra de åtgärder som krävs för en anpassning av deras försäljningsverksamhet till den nya lagstiftningen. Jag förutsätter att om riksdagen antar lagförslaget ett beslut därom kommer att föreligga i sådan tid att den nya lagen kan promulgeras före månadsskiftet maj—juni 1971. Jag föreslår, att den nya lagstiftningen träder i kraft den 1 juli 1971. Några övergångsbestämmelser torde inte vara behövliga. Den nya lagen blir enligt allmänna grundsatsar tillämplig endast om sammanträffandet mellan köparen och säljaren eller dennes ombud — då köparen företar den rättshandling som han enligt lagen har rätt att fränträda — äger rum efter ikraftträdandet.

9.3 Förhållandet till annan lagstiftning

Den nya lagen har karaktären av en avtalsrättslig speciallagstiftning. Den innefattar inte någon uttömmande reglering av de avtal på vilka den är tillämplig utan reglerar endast vissa särskilda frågor rörande avtalsparternas inbördes rättigheter och skyldigheter. Dessa bestämmelser avviker från vad som följer av de avtalsrättsliga regler som annars skulle vara tillämpliga. Enligt allmänna rättsgrundsatsar tar de nya bestämmelserna över generella avtals- eller köprättsliga regler i de frågor som lagen behandlar. I övrigt gäller allmänna regler på vanligt sätt. Det torde inte vara behövligt att i någon av de förmögenhetsrättsliga lagar som som här kan bli aktuella ta in någon hänvisning till den nya lagen.

Inte heller i övrigt synes denna böra föranleda några följdändringar i gällande lagstiftning.

10. Hemställan

Jag hemställer att lagrådets yttrande över förslaget till *lag om hemförsäljning m. m.* inhämtas genom utdrag av protokollet.

Vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt bifaller Hans Maj:t Konungen.

Ur protokollet:

Britta Gyllensten

Bilaga I

De sakkunnigas förslag

Förslag till**Lag om hemförsäljning m. m.**

1 § Denna lag äger tillämpning på yrkesmässig försäljning av gods, under förutsättning att köparen avgivit anbud eller antagande svar på anbud i sin egen eller annans bostad, där han uppsökts av eller eljest sammanträffat med säljaren eller dennes ombud, och att godset är avsett huvudsakligen för privat bruk (hemförsäljning).

Lagen gäller under motsvarande förutsättningar även när anbud eller svar på anbud avser avtal varigenom ena parten åtager sig att mot vederlag fortlöpande tillhandagå andra parten med underhåll, tillsyn, undervisning eller andra liknande tjänster (abonnemangsavtal).

2 § Köparen blir bunden av sitt anbud eller svar endast om säljaren eller dennes ombud vid sammanträffandet med köparen överlämnar en särskild handling, varigenom köparen erinras om sina rättigheter enligt denna lag.

Konungen fastställer formulär till handling som avses i första stycket.

3 § Köparen äger frånträda sitt anbud eller svar genom att lämna säljaren skriftligt meddelande härom inom en vecka, räknat från dagen för sammanträffandet med säljaren eller dennes ombud.

4 § Vad i 2 och 3 §§ sägs gäller icke vid hemförsäljning, om köparen i samband med att han avgav sitt anbud eller svar kontant erlade hela köpeskillingen eller, i fall då denna överstiger etthundra kronor, ett belopp motsvarande minst tjugofem procent av köpeskillingen och ej understigande etthundra kronor. I kontantinsats inräknas icke belopp som köparen kan ha erhållit såsom lån av säljaren eller genom dennes förmedling. Som kontant betalning räknas även överlämnande av check.

5 § Är säljarens erbjudande till köparen att anse endast som uppfordran att avge anbud eller är köparens svar på säljarens anbud på grund av tillägg, inskränkning eller förbehåll att anse som avslag i förening med nytt anbud, åligger det säljaren, om han icke vill antaga köparens anbud, att ge köparen meddelande därom utan oskäligt upphåll efter det anbudet avgavs. Underlåter säljaren det, anses avtal ha kommit till stånd i enlighet med köparens anbud, såvida icke köparen insett eller bort insett att säljaren ej avsett att antaga anbudet.

Har ombud för säljaren vid sammanträffandet med köparen lämnat utfästelse om särskild förmån utan att vara behörig därtill, skall utfästelsen anses ingå i köparens anbud eller svar.

6 § Har köparen mottagit godset eller del därav, är hans rätt att frånträda sitt anbud eller svar beroende av att han kan hålla säljaren godset tillhanda och att detta därvid är i väsentligen oförändrat och oförminskat skick.

Iakttaget köparen vad nu sagts åligger det säljaren att inom skälig tid avhämta godset hos köparen och därvid återbetala vad han kan ha uppburit av köpeskillingen. Köparen har rätt att hålla godset inne till dess säljaren fullgjort sin betalningsskyldighet. Underlåter säljaren att inom skälig tid avhämta godset, står säljaren därefter faran för att godset förstöres, försämras eller minskas.

Återgår abonnemangsavtal, skall den omständigheten att säljaren hunnit utföra viss del av sitt åtagande icke befria honom från skyldigheten att betala åter vad han uppburit.

7 § Villkor, varigenom köparens rättigheter enligt denna lag inskränkes, är ogiltigt.

I fråga om meddelanden som avses i 3 § och 5 § första stycket tillämpas 40 § första stycket lagen (1915: 218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1971.

Bilaga 2

Till lagrådet remitterat förslag

Förslag till

Lag om hemförsäljning m. m.

1 § Denna lag äger tillämpning vid yrkesmässig försäljning av gods, som är avsett huvudsakligen för enskilt bruk, i fall då köparen avgivit anbud eller svar på anbud vid sammanträffande med säljaren eller ombud för denne på annan plats än säljarens eller ombudets fasta försäljningsställe.

Lagen gäller under motsvarande förutsättningar även i fråga om näringsidkares åtagande att mot vederlag fortlöpande tillhandagå någon med underhåll eller tillsyn av egendom, undervisning eller andra liknande tjänster.

Har avtal om försäljning av gods kommit till stånd och fullgjorts på ömse sidor vid sammanträffandet, gäller lagen endast om köparen betalat köpeskillingen eller del därav med användande av kreditbevis eller med belopp som han erhållit som lån av säljaren eller genom dennes förmedling.

2 § Köparen blir bunden av sitt anbud eller svar endast om han av säljaren eller dennes ombud vid sammanträffandet mottager en särskild handling, varigenom han erinras om sina rättigheter enligt denna lag, och bekräftar mottagandet genom sin underskrift på ett exemplar av handlingen. Det exemplar som överlämnas till köparen skall vara åtföljt av blankett för meddelande enligt 4 §.

Konungen eller myndighet som Konungen bestämmer fastställer formulär till handling och blankett som avses i första stycket.

3 § Företrädes säljaren vid sammanträffandet av ombud, skall ombudet anses ha fullmakt att därvid mottaga anbud från köparen i fråga om förvärv av gods eller tjänst av det slag som avses med hans uppdrag. Föreskrift som inskränker ombudets befogenhet att mottaga anbud är utan verkan mot köparen.

4 § Köparen kan frånträda sitt anbud eller svar genom att överlämna eller med post eller telegraf avsända skriftligt meddelande härom till säljaren inom en vecka, räknat från dagen för sammanträffandet. Har han mottagit godset eller del därav, är hans rätt att frånträda anbudet eller svaret beroende av att han håller godset tillgängligt för säljaren i väsentligen oförändrat och oförminskat skick. Han står dock icke faran för att godset av våda förstöres, försämrats eller minskas eller undergår förändring endast genom sin egen beskaffenhet eller till följd av åtgärd som varit nödvändig för undersökning av godset.

5 § Frånträder köparen sitt anbud eller svar enligt 4 §, åligger det säljaren att inom tid som skäligen åtgår för godsets avhämtande återställa vad han kan ha mottagit av vederlaget. Köparen har rätt att hålla

godset inne till dess säljaren har fullgjort sin betalningsskyldighet. Avhämtnas ej godset inom tre månader efter sammanträffandet, tillfaller godset köparen utan vederlag.

Återgår avtal om tillhandahållande av tjänst, skall den omständigheten att säljaren redan utfört viss del av sitt åtagande icke befria honom från skyldigheten att betala åter vad han uppburit.

6 § Villkor, varigenom köparens rättigheter enligt denna lag inskränkes, är ogiltigt.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1971.

Bilaga 3

Utkast till

Formulär till underrättelse enligt 2 § förslaget till lag om hemförsäljning m. m.

Underrättelse enligt 2 § lagen om hemförsäljning m. m. med anledning av beställning av

..... (beteckning på gods eller tjänst som beställts)

OM DU ÄNGRAR DIN BESTÄLLNING

har Du laglig möjlighet att **inom en vecka** återtaga beställningen.

GÖR I SÅ FALL SÅ HÄR:

1) SKRIV till säljaren och meddela att Du inte vill stå fast vid beställningen. Använd gärna den avbeställningssedel som är fogad vid detta meddelande.

2) Posta Ditt brev eller lämna personligen in det på säljarens kontor senast **inom en vecka** från den dag då Du skrev på ordersedeln eller kontraktet. Om Du t. ex. gjorde beställningen en måndag, skall brevet postas senast nästa måndag. Går tiden ut en lördag, söndag eller helgdag, får Du vänta till nästa vardag.

Du bör **rekommendera** brevet för att senare kunna bevisa att Du verkligen har avbeställt. Begär kvitto på brevet, om Du lämnar det personligen.

3) Om Du har fått leverans av det Du har köpt skall Du **noggrant vårda godset** och se till att säljaren kan hämta det. Om det förstörs, minskas, skadas eller förkommer på grund av att Du inte tar vård om det **förlorar Du rätten att avbeställa**. Du är inte skyldig att lämna ut godset utan att få tillbaka vad Du eventuellt redan har betalat av köpeskillingen. Om säljaren inte har avhämtat godset inom tre månader efter det Du gjorde Din beställning, tillfaller det Dig utan kostnad.

Hemförsäljningslagen är i sin helhet återgiven på baksidan av detta meddelande.¹

Ett exemplar av denna handling har jag mottagit vid beställningen.

..... den 197....

.....
(Köparens namnteckning)

Säljarens namn

Säljarens adress

¹ Lagtexten har uteslutits här.

AVBESTÄLLNINGSSSEDEL

enligt 4 § lagen om hemförsäljning m. m.

Till
(Säljarens namn)

.....
(Säljarens adress)

Härmed får jag meddela, att jag med stöd av 4 § lagen om hemförsäljning
m. m. frånträder den beställning jag gjort den197....

enligt kontrakt, order- (beställnings-) sedel nr.....

..... den197....

.....
(Namnteckning)

Adress

.....

Tel:

Utdrag av protokoll, hållet i lagrådet den 18 mars 1971.

Närvarande: justitierådet BRUNNBERG, regeringsrådet HJERN, justitierådet BERGSTEN, justitierådet GYLLENSVÄRD.

Enligt lagrådet den 12 mars 1971 tillhandakommet utdrag av protokoll över justitieärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 5 februari 1971, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets yttrande skulle inhämtas över upprättat förslag till *lag om hemförsäljning m. m.*

Förslaget, som finns bilagt detta protokoll, hade inför lagrådet föredragits av kanslirådet Staffan Vängby.

Förslaget föranledde följande yttranden.

Regeringsrådet Hjern:

Den föreslagna lagstiftningen har motiverats med att vid s. k. hemförsäljning köparen befinner sig i ett psykologiskt underläge och att han därför har svårt att värja sig mot talföra och påträngande försäljares försök att förmå honom att köpa föremål som han egentligen inte behöver. Detta motiv äger naturligtvis inte en så generell giltighet som man i remissprotokollet låter påskina, eftersom det väl i allmänhet får anses, att den som befinner sig på hemmaplan vanligen har ett övertag över den objudne besökaren. Det skall dock inte förnekas, att det finns personer, framför allt gamla, sjukliga och ensamboende, som lätt faller offer för dem som säljer vid dörren. Mot den bakgrunden syncs en lagstiftning av det slag det här gäller kunna försvaras. Vad som däremot är ägnat att i viss mån förvåna är att man först nu och med så kort respit vill genomföra och sätta lagstiftningen i kraft. Behovet av en lagstiftning måste rimligen ha varit långt större redan för många år sedan, under det att behovet numera knappast framträder så starkt, särskilt med tanke på den intensiva omvårdnad som dagens konsument i olika hänseenden är ägnad. Detta förhållande i förening med människornas rent allmänt ökade insikter på skilda områden torde ha medfört, att man nu i betydligt större utsträckning än förr är på sin vakt mot denna form av utbudande av varor. Någon anledning att direkt motsätta sig lagstiftningen finns dock knappast. Så brådskande kan dess genomförande emellertid inte vara, att man ej synes kunna vänta något

med ikraftträdandet för att företagen därigenom skall få möjlighet att anpassa sina försäljningsrutiner till den nya lagen. Det torde knappast innebära någon större olägenhet om med ikraftträdandet fick anstå till förslagsvis den 1 oktober 1971.

Vad beträffar lagförslagets närmare innehåll knyter sig intresset särskilt till de s. k. sidolöparna. Genom bestämmelsen i 3 § har man i köparens intresse velat åstadkomma att säljaren blir bunden av sådana muntliga utfästelser som försäljaren (ombudet) gör i samband med försäljningen av en viss vara. För egen del tror jag inte att denna bestämmelse är så mycket värd. En karakteristisk situation är, att säljaren efter sammanträffandet mellan köparen och säljarombudet efter kortare tid blankt bekräftar den skriftliga order (d. v. s. det anbud) ombudet mottagit och att denna bekräftelse vanligen inte utlöser någon reaktion från köparens sida. Först då leverans sker och köparen upptäcker att leveransen inte stämmer överens med vad ombudet muntligen utlovat, torde han ge sig till känna. Säljaren kommer väl då att förklara, att han inte känner till någon annan utfästelse än den som skriftligen framgår av ordersedeln (anbudet) och ombudet lär å sin sida med framgång kunna neka till att han lämnat några sidoutfästelser.

Det bästa sättet att skydda köparen vid sidolöpare hade enligt min mening varit, att man uppställt krav på skriftlig form för hemförsäljning. Det är beklagligt, att man ej ansett sig kunna följa denna väg. Möjligen skulle man till köparens skydd kunna förfara på så sätt att man på baksidan av den underrättelse enligt 2 §, som skall överlämnas till köparen, i stället för återgivande av lagtexten — som köparen ändå inte kommer att begripa — på samma familjära språk som texten på framsidan inför en rekommendation till köparen att han ser till att de extra utfästelser som ombudet eventuellt kan göra fästes i skrift på ordersedeln.

Lagrådet:

1 §

I första stycket torde efter ordet ”denne” böra inskjutas ”i köparens bostad eller eljest”. Härigenom markeras att lagen i främsta rummet — såsom också framgår av rubriken — avser hemförsäljning.

2 §

Det måste anses oegentligt att säga att köparen blir ”bunden” av sitt anbud, churu han enligt 4 § har möjlighet att frånträda det. Orden ”Köparen blir bunden av sitt anbud eller svar” torde därför böra utbytas mot ”Köparens anbud eller svar är gällande mot honom”.

3 §

Med denna bestämmelse har avsetts att inom tillämpningsområdet för förevarande lag lösa frågan om säljarens bundenhet av muntliga utfästelser från ombudets sida, s. k. sidolöpare, i fall då ombudet ej har behörighet att sluta avtal för säljarens räkning. Enligt bestämmelsen skall ombudet anses ha ställningsfullmakt att mottaga anbud från köparen och föreskrift som inskränker ombudets befogenhet härutinnan vara utan verkan mot köparen.

Den föreslagna bestämmelsen, som utgår från att det är köparen som avger anbud, tar sikte på den mycket vanliga typ av hemförsäljning som innebär att säljaren förbehåller sig att pröva köparens svar på det anbud som ordersedeln formellt innehåller; detta svar blir därvid ett anbud som säljaren antager eller avslår. Att ombudet förses med ställningsfullmakt att mottaga köparens anbud och att inskränkande föreskrifter i detta avseende från säljarens sida fränkännes verkan mot köparen ger i och för sig ej anledning till erinran. Frågan är emellertid om den föreslagna bestämmelsen verkligen är ägnad att stärka köparens ställning när det gäller sidolöpare. I motiven sägs fullmaksregeln medföra att köparens anbud skall anses ha nått säljaren i och med att det avgetts till ombudet. Verkan av regeln i detta hänseende är emellertid endast att det objektivt blir fastslaget vad köparens anbud går ut på men däremot ej att säljaren verkligen skall anses ha fått kännedom om anbudet och dess innebörd redan i och med att ombudet blivit underrättat därom. Om ombudet inte på ett riktigt sätt inberättar köparens anbud till säljaren, blir vanliga avtalsrättsliga regler att tillämpa beträffande frågan huruvida detta skall ligga säljaren till last eller ej i förhållande till köparen. Här finns uppenbarligen risk för missförstånd. Fullmaksregeln, som skall finnas återgiven på den handling som ombudet överlämnar vid sammanträffandet, kan inge köparen den felaktiga föreställningen att alla de villkor han uppställer för sitt anbud är att anse som framförda till säljaren. Det kan därför vara naturligt för honom att, då han mottager ett antagande svar från säljaren, utan närmare granskning utgå från att accepten helt motsvarar hans anbud. Det kan krävas betydande uppmärksamhet från hans sida för att han genom jämförelse mellan ordersedeln och säljarens svar skall upptäcka att säljaren genom något förbehåll garderat sig mot att bli bunden av sidolöpare. Och även om köparen skulle uppmärksamma skillnaden mellan anbud och accept, är det möjligt att han med sin uppfattning att sidolöparen framförts till säljaren förbiser, att säljaren kan vara ovetande om denna och oriktigt antaga att accepten överensstämmer med anbudet. I så fall kanske köparen räknar med att vara fri från anbudet, eftersom säljaren tydligen ej velat antaga detta oförändrat. Om emellertid säljarens misstag är så uppenbart, att köparen

vid en närmare granskning och med någon eftertanke måste ha insett det, kan köparen genom underlåtenhet att reklamera bli bunden av avtal i enlighet med svarets innehåll, d. v. s. utan sidolöparen. Bedömningen av dessa frågor torde bl. a. bli beroende av hur rättspraxis kommer att uppfatta fullmactsregelns psykologiska inverkan för den ena eller andra parten. Det är svårt att nu bilda sig en bestämd uppfattning härom.

Det sagda ger vid handen att innebörden av den föreslagna regeln inte är lätt att inse och att dess verkan måste betecknas som oviss. Det är tydligt att det föreligger stora svårigheter att bereda köparen ett effektivt skydd, om man inte vill i väsentlig grad sätta vanliga avtalsrättsliga principer ur spel. Ifrågasättas kan om inte paragrafen borde utgå ur förslaget och problemet rörande sidolöpare göras till föremål för vidare utredning i ett större sammanhang. Med hänsyn till de risker för rättsförluster som i rådande rättsläge otvivelaktigt föreligger för konsumenterna är det emellertid inte tillfredsställande att nu lämna frågan helt åsido. Lagrådet vill därför inte motsätta sig att en bestämmelse upptages i lagen, men den bör då i klarhetens intresse utformas med direkt sikte på säljarens svar på det anbud, eventuell sidolöpare inbegripen, som köparen framfört till ombudet. Det bör fastslås, att köparen normalt skall ha rätt att utgå från att antagande svar från säljaren avser det av ombudet mottagna anbudet. Detta kan lämpligen ske genom en bestämmelse, att meddelande från säljaren att han antager köparens anbud skall medföra att säljaren anses ha godtagit anbudet sådant det framförts till ombudet, om ej annat uttryckligen anges eller uppenbart framgår av omständigheterna. Härmed utsäges, att ett antagande svar från säljaren, som ej är försett med särskilda reservationer, regelmässigt binder säljaren i enlighet med det anbud som framförts till ombudet, men det inskärpes å andra sidan för köparen, att han måste uppmärksamma huruvida något förbehåll, uttryckligen eller på grund av de föreliggande omständigheterna, finns inbegripet i svaret. Det är självfallet underförstått, att ombudet på grund av sin ställning har fullmakt att mottaga anbud från köparen. Uttrycklig bestämmelse härom är därför onödig, vilket innebär att första punkten i förslagets bestämmelse kan utgå. Däremot bör andra punkten bibehållas till förebyggande av att ombudet till följd av instruktioner från säljarens sida skall anses förhindrad att mottaga anbud som inbegriper sidolöpare.

Ur protokollet:

Ingrid Hellström

Utdrag av protokollet över justitieärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet på Stockholms slott den 19 mars 1971.

Närvarande: statsministern PALME, ministern för utrikes ärendena NILSSON, statsråden STRÄNG, ANDERSSON, HOLMQVIST, ASP-LING, SVEN-ERIC NILSSON, LUNDKVIST, GEIJER, MYRDAL, ODHNOFF, WICKMAN, MOBERG, BENGTSSON, NORLING, LÖF-BERG, LIDBOM, CARLSSON, FELDT.

Statsrådet Lidbom anmäler efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter lagrådets yttrande över förslaget till *lag om hemförsäljning m. m.*

Föredraganden redogör för lagrådets yttrande och anför.

Enligt 3 § första punkten i det remitterade förslaget skall, om säljaren företräds av ombud vid sammanträffandet med köparen, ombudet anses ha fullmakt att därvid mottaga anbud från köparen i fråga om förvärv av gods eller tjänst av det slag som avses med hans uppdrag. Lagrådet förordar i stället en bestämmelse av innehåll, att om säljaren meddelar köparen att han antager dennes anbud, han skall anses ha godtagit anbudet sådant det framförts till ombudet, om inte annat uttryckligen anges eller uppenbart framgår av omständigheterna. Enligt lagrådets mening kan därmed första punkten i det remitterade förslaget utgå såsom överflödig.

En ändring av förevarande paragraf i enlighet med vad lagrådet förordat torde inte innebära någon saklig ändring av nämnvärd praktisk betydelse. Det är dock inte uteslutet att bestämmelsen med den av lagrådet föreslagna utformningen i vissa fall kan tänkas ge köparen ett längre gående skydd. Det är sålunda tänkbart att enligt detta förslag avtal i enlighet med köparens anbud kommer till stånd i vissa situationer, där det remitterade förslaget skulle leda till att avtalet strandar på grund av bristande överensstämmelse mellan anbud och svar, s. k. dissens. I den mån så är fallet är den av lagrådet förordade bestämmelsen ägnad att bättre tillgodose konsumentskyddsintresset. Härtill kommer att den av lagrådet föreslagna bestämmelsen beskriver rättsläget på ett mera konkret och lättillgängligt sätt. Under dessa förhållanden anser jag mig böra biträda lagrådets förslag.

Lagrådets förslag till jämkningar i lydelsen av 1 och 2 §§ bör godtas.

Också i övrigt bör vissa redaktionella jämkningar vidtas i det remitterade förslaget.

Jag hemställer, att Kungl. Maj:t genom proposition föreslår riksdagen att antaga det av lagrådet granskade förslaget med vidtagna ändringar.

Med bifall till vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt förordnar Hans Maj:t Konungen att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Britta Gyllensten

Innehållsförteckning	Sid.
Propositionen	1
Propositionens huvudsakliga innehåll	1
Lagförslag	3
Utdrag av statsrådsprotokollet den 5 februari 1971	5
1. Inledning	5
2. Gällande ordning	6
3. Rättsläget i vissa främmande länder	12
4. Tidigare reformförslag	13
5. De sakkunniga	15
5.1 Allmänna synpunkter	15
5.2 Huvudgrunderna för lagstiftningen	18
5.2.1 Tillämpningsområdet	18
5.2.2 Den rättstekniska metoden	21
5.2.3 Undantag för kontantköp m. m.	24
5.2.4 Utfästelse av säljarens ombud m. m.	26
5.2.5 Verkan av frånträdande	29
5.2.6 Tvingande eller dispositiv reglering	31
6. Remissyttrandena	31
6.1 Allmänna synpunkter	31
6.2 Huvudgrunderna för förslaget	42
6.2.1 Tillämpningsområdet	42
6.2.2 Den rättstekniska metoden	47
6.2.3 Fråga om undantag för kontantköp m. m.	49
6.2.4 Utfästelse av säljarens ombud m. m.	54
6.2.5 Verkan av frånträdande	58
6.2.6 Tvingande eller dispositiv reglering	59
7. Föredraganden	59
7.1 Allmänna synpunkter	59
7.2 Huvudgrunderna för lagstiftningen	65
7.2.1 Tillämpningsområdet	65
7.2.2 Den rättstekniska metoden	70
7.2.3 Fråga om undantag för kontantköp m. m.	73
7.2.4 Utfästelse av säljarens ombud m. m.	76
7.2.5 Verkan av frånträdande m. m.	82
7.2.6 Tvingande eller dispositiv reglering	86
8. Upprättat lagförslag	86
9. Specialmotivering	87
9.1 Förslaget till lag om hemförsäljning m. m.	87
9.2 Ikraftträdande m. m.	107
9.3 Förhållandet till annan lagstiftning	107
10. Hemställan	108
Bilaga 1: De sakkunnigas lagförslag	109
Bilaga 2: Det till lagrådet remitterade lagförslaget	111
Bilaga 3: Utkast till formulär till underrättelse enligt 2 § förslaget till lag om hemförsäljning m. m.	113
Utdrag av lagrådets protokoll den 18 mars 1971	115
Utdrag av statsrådsprotokollet den 19 mars 1971	119

